TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

ERGENLİK DÖNEMİ İNTERNET OYUN OYNAMA BOZUKLUĞU: AİLESEL VE BİREYSEL DEĞİŞKENLER TEMELİNDE BİR MODELLEME

Doktora Tezi

Sezin ANDİÇ

Ankara-2019

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ ANABİLİM DALI
KLİNİK PSİKOLOJİ BİLİM DALI

ERGENLİK DÖNEMİ İNTERNET OYUN OYNAMA BOZUKLUĞU: AİLESEL VE BİREYSEL DEĞİŞKENLER TEMELİNDE BİR MODELLEME

Doktora Tezi

Sezin ANDİÇ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN

Ankara-2019

TEŞEKKÜR

Doktora eğitimim ve tez sürecimin her aşamasında destekleyici tarzını hissetttiğim tez danışmanım Prof. Dr. Ayşegül Durak Batıgün'e desteği ve katkıları için çok teşekkür ederim.

Tez izleme komite üyelerim olan değerli hocalarım Prof. Dr. Gülsen Erden'e ve Doç. Dr. Ilgın Gökler Danışman'a; tez jüri üyelerim Doç. Dr. Dilek Sarıtaş Atalar ve Doç. Dr. Sait Uluç'a katkılarından dolayı çok teşekkür ederim.

Doktora eğitimim boyunca verdikleri dersler ve akademik duruşları ile model aldığım Ankara Üniversitesi Psikoloji Bölümü öğretim üyelerine ve bu yolculukta desteklerini hissettiren, Fatma Uçar Boyraz, Özge Akbalık, Ebru Akün, Cihat Çelik, İbrahim Yiğit, Serel Akdur, Gülşen Kaynar, Meryem Kaynak Malatyalı başta olmak üzere bu zor ancak keyifli süreçte birlikte yol aldığımız bölümdeki asistan arkadaşlarıma teşekkür ederim.

Doktora tez sürecimde verdikleri psikoterapi eğitim ve süpervizyon ile içsel yolculuğumda bana tuttukları ışık ile kendilerinden, kendime dair çok şey öğrendiğim Prof. Dr. Nesrin Hisli Şahin, Prof. Dr. Nilhan Sezgin ve Dr. Yeşim Türköz'e sonsuz teşekkür ederim.

Veri toplama sürecinde çalışmama destek olan okul müdür, müdür yardımcıları ve öğretmenlerine; tezimin örneklemini oluşturan ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerimize çok teşekkür ederim.

Yaşadığım her zorlukta varlıklarını, desteklerini, bakış açılarını ve dostluklarını her an yanı başımda hissettiğim Selin Köksal Araç'a, Özem Gencer'e, Gizem Cesur'a ve Dürdane Gümüşten'e teşekkür ederim.

Uzun akademik yolculuğumda, bazen sabırla beklerken, bazense sabırsızlıklarıyla varlıklarını ve her dakika sevgi, şefkat ve desteklerini hissettiğim güzel aileme; annem Semiha Andiç'e, babam Zeki Andiç'e, kardeşlerim Selin ve Vahdet Arslan ile Sezer ve Anisa Andiç'e; özellikle de ilham, motivasyon ve şifa kaynaklarım olan yeğenlerim Hatice, Seymen ve Sofiya'ya teşekkür ederim.

Doktora eğitimim süresince vermiş olduğu başarı bursu ile tezimin yazılmasına katkı sağlayan TÜBİTAK'a teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

I. BÖLÜM 1

GİRİŞ 1

1.1. Genel Bilgi 1

1.2. İnternet Bağımlılığı ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu 6
1.2.1. İnternet ve Oyunun Kısa Tarihçesi 6
1.2.2. Tanımı ve Tanı Ölçütleri: İnternet Bağımlılığı mı? İnternet Oyun Oynama Bozukluğu mu? 7
1.2.3. İnternet Oyun Oynama Bozukluğuna İlişkin Modeller 11
1.2.4. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu ve İlgili Araştırmalar 16

1.3. Aile Yapı ve İşlevleri 20
1.3.1. Davranışsal Aile Sistemleri Yaklaşımı 20
1.3.2. Aile Yapı ve İşlevleri ile İlişkili Araştırmalar 25

1.4. Anne ve Babalık Yaklaşımları 25

1.5. Psikolojik Kontrol 28

1.5. Duygu Düzenleme Güçlüğü 30

1.6. Olumsuz Kendilik Algısı 31

1.7. Araştırmanın Önemi ve Amacı 33

1.8. Araştırma Soruları 36

II. BÖLÜM 38

2.1. Yöntem 38
2.1.1. Örneklem 38
2.1.2. Veri Toplama Araçları 42
2.1.2.1. Demografik Bilgi Formu 42
2.1.2.2. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği 42
2.1.2.3. Ana-Baba ve Ergen İlişki Envanteri (PARQ) 44
2.1.2.4. Ekran Kullanımına Yönelik Anne Babalık Yaklaşımları Ölçeği (EKYABYÖ) 46
2.1.2.5. Psikolojik Kontrol Ölçeği (PKÖ) 49
2.1.2.6. Ergenler için Duygu Düzenleme Ölçeği 50
2.1.2.7. Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ) 51
2.1.3. İşlem 52
2.1.4. İstatistiksel Analiz 53

III. BÖLÜM 54

BULGULAR 54

3.1. Demografik Değişkenlere İlişkin Analiz Sonuçları 54
3.1.1 Ergenlik Dönemleri ve Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular 54
3.1.2 Anne Eğitim Düzeyi ve Baba Eğitim Düzeyine İlişkin Bulgular 55
3.1.3 Anne ve babanın internet kullanımına ilişkin bulgular 56

3.2. Korelasyon Analizi Sonuçları 58
3.2.1. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar 58

3.4. Regresyon Analizi 62
3.4.1. İnternet Oyun Oynama Bozukluğunu Yordayan Değişkenler 62

3.5. Model Testlerine İlişkin Bulgular 66
3.5.1. Erken Ergenlik Dönemine (11-14 yaş aralığı) İlişkin Önerilen Model 67
3.5.2. Orta Ergenlik Dönemine (15-18 yaş aralığı) İlişkin Önerilen Model 69
3.5.3. Geç Ergenlik Dönemine (19-23 yaş aralığı) İlişkin Önerilen Model 70

IV. BÖLÜM 72

TARTIŞMA 72

4.1. İnternet Oyun Oynama Bozukluğunun Demografik Değişkenler Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması 72

4.2. İnternet Oyun Oynama Bozukluğunu Yordayan Değişkenlere İlişkin Bulguların ve Modellerin Tartışılması 76

4.3. Geçerlik Güvenirlik ve Uyarlama Çalışmaları Yapılan Ölçekler 86
4.3.1. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Tartışma 86
4.3.2. İnternet Kullanımına Yönelik Anne ve Babalık Yaklaşımları Ölçeklerinin Türkçeye Uyarlanmasına İlişkin Tartışma 88

4.4. Araştırmanın Klinik Doğurguları 92

4.5. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler 96

ÖZET 100

KAYNAKLAR 104

TABLOLAR

Tablo 1. *Okul türleri ve veri temizliğine ilişkin betimleyici istatistikler ve Veri Temizliğine İlişkin Betimleyici İstatistikler ……39*

Tablo 2. *Demografik değişkenler ve internet kullanımı ile ilişkili betimleyici istatistikler……40*

Tablo 3. *Yaş gruplarında cinsiyet ve yaş değişkenine ilişkin betimleyici istatistikler……41*

Tablo 4. *Aile üyelerinin internet ve sosyal medya kullanımına ilişkin betimleyici istatistikler……41*

Tablo 5. *Ergenlik dönemi ve cinsiyet değişkenlerine göre internet oyun oynama bozukluğu puanlarının karşılaştırılması……54*

Tablo 6. *Anne ve baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre internet oyun oynama bozukluğu puanlarının karşılaştırılması……56*

Tablo 7. *Anne ve baba internet kullanım sıklığına göre internet oyun oynama bozukluğu puanlarının karşılaştırılması……57*

Tablo 8. *Aile yapı ve işlevleri ile psikolojik kontrol algısı ve anne babalık yaklaşımları arasındaki korelasyonlar……61*

Tablo 9. *Duygu düzenleme, kendilik algısı ve internet oyun oynama bozukluğu arasındaki korelasyonlar……62*

Tablo 10. *İnternet oyun oynama bozukluğunu yordayan değişkenler……65*

Tablo 11. *Geç ergenlik dönemi'ne ilişkin önerilen model uyum indeks değerleri……71*

ŞEKİLLER

Şekil 1. Aile İlişkileri Temelinde İnternet Oyun Oynama Bozukluğuna İlişkin Önerilen Model……..…..35

Şekil 2. İnternet Oyun Oynama Bozukluğunu Yordayan Değişkenlere İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi Aşamaları…….…….……64

Şekil 3. Erken Ergenlik Dönemi İnternet Oyun Oynama Bozukluğuna İlişkin Önerilen Model……...67

Şekil 4. Orta Ergenlik Dönemi İnternet Oyun Oynama Bozukluğuna İlişkin Önerilen Model……...69

Şekil 5. Geç Ergenlik Dönemi İnternet Oyun Oynama Bozukluğuna İlişkin Önerilen Model……...70

I. BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Genel Bilgi

İnternetin farklı doğası ve sunduğu yararlar nedeniyle çağdaş toplumlarda kullanım yaygınlığı giderek artmaktadır (Wu ve ark., 2016). Araştırmalar ev temelli bir etkinlik olan internet kullanımının ergenlik döneminde günlük yaşamın bir parçası haline gelmeye başladığını göstermektedir (örn. Gentile ve ark. 2011; Rideout, Foehr ve Roberts, 2010). Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından gerçekleştirilen, hane halkı bilişim teknolojileri kullanım araştırma sonuçlarına göre 2014 yılında %53.8 olan internet kullanımı 2015 yılının ilk yarısında %55.9'a yükselmiş, internet erişim imkanına sahip hane oranı ise %69.5 olarak bildirilmiştir. İnternet kullanım amaçları arasında sosyal medya ilk sırada yer alırken, internet üzerinden alışveriş oranının arttığı ve internetin en fazla ev ortamında kullanıldığı rapor edilmiştir (TÜİK, 2015). TÜİK 2018 yılı sonuçlarına göre ise hanelerin evden internete erişim imkanı, 2017 yılında %80.7 iken bu oranının 2018 yılında %83.8'e yükseldiği bildirilmiştir. İnternet kullanım oranları 16-74 yaş grubundaki erkeklerde %80.4; kadınlarda ise %65.5 olarak rapor edilmiştir. Bu sonuçlardan hareketle, ülkemiz açısından da internet kullanımının çocukluktan yaşlılığa kadar her gelişim dönemi için yaygınlaşmaya başladığı görülmektedir. İnternet kullanımının yaygınlığı ya da internet kullanım süresi ile internet bağımlılığı geliştirme riski arasında ilişki olduğu bilinmektedir (örn., Batıgün ve Hasta, 2010; Taş, 2018). Dolayısıyla, ergenlik dönemindeki bireylerin problemli internet kullanımına yönelik; ailelerin ve toplumun farkındalığının arttırılmasının gerekliliği de gittikçe önem kazanmaktadır.

Ergenlik dönemi, haz alma ile gerçeklik ilkesi arasında yaklaşık 12 ile 22 yaş arasındaki yılları kapsayan bir gelişim dönemidir. Aynı zamanda insan hayatının ikinci bireyleşme ve aileden ayrışma dönemi olarak da ifade edilebilir (Gander ve Gardiner, 2010). UNICEF 10-14 yaş aralığını erken ergenlik dönemi olarak tanımlarken geç ergenlik dönemi için ise 15-19 yaş aralığını bildirmiştir (United Nations Children's Emergency Fund, 2011, s.6). Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization, 2019) ise 10-19 yaş aralığını ergenlik, 15-24 yaş aralığını gençlik dönemi olarak tanımlarken, 19-24 yaş aralığı için ise genç insan kavramını kullanmıştır. Ergenlik döneminde, bedensel tepkilerin artışı, üretken bir cinselliğe sahip olunmaya başlanması, duygusal ve zihinsel yeterliğin gelişmesiyle birlikte ergen birey kendini ve dünyayı keşfetmeye hazır hale gelmektedir. Ergen birey bedenindeki değişimlerin ona sağlayacaklarının sınırlarını keşfederken bir taraftan da toplumsal sınır arayışındadır (Parman, 2010). Son yıllarda ergenlik sürecindeki bireyin sınır arayışının sanal ortamlarda da gerçekleşmeye başladığı görüşleri yaygınlaşmaya başlamıştır. Ergen bireyn çevrimiçi sanal bir düşmana karşı savaşması ile kendisini güçlü ve yetkin hisseder hale gelmeye başlamıştır. İnternetin uzun vadede sorunlara yol açacağı düşünülse de şu anda ergen bireylerin bedenlerine doğrudan zarar vermeden, ergenliğe geçiş ritüellerini onlara sunduğu ifade edilmektedir (Lynn ve Johnson, 2018, s.193). Ergenlik dönemine ilişkin yaşanılan sorunlara açıklama getirmeyi amaçlayan yaklaşımlardan biri davranışsal aile sistemleri yaklaşımıdır. Davranışsal aile sistemleri yaklaşımına göre aile anne baba ve çocuklardan oluşan bir sistemdir ve aile üyeleri birbirlerinin duygu ve davranışları üzerinde karşılıklı olarak etki gücüne sahiptir. Her aile sisteminin kendine özgü bir etkileşim biçimi ve belli bir dengesi vardır (Robin ve Foster, 2002, s.19). Anne-baba ve ergen ilişkilerindeki problem ve çatışmalar, aile üyelerinin problem çözme ve iletişim becerileri, bilişler ve içselleştirilmiş inançların varlığı bu dengeyi bozan ya da dengeyi sağlayan unsurlar olarak karşımıza çıkabilir. Dengenin korunabilmesi ise aile

işlevlerinin sürdürülmesi ile sağlanır (Robin ve Foster, 2002, s.19). Bazen aile üyelerinden birinin hasta olması ya da birilerine zarar vermesi aile sisteminin işlevlerini sürdürebilmesini sağlayan denge unsuru olabilir (Eryüksel, 1996). Davranışsal aile sistemleri yaklaşımı, aile yapı ve işlevlerini koalisyonlar, üçgenleşme ve bütünleşme olmak üzere 3 alt boyut üzerinden açıklamaktadır (Robin ve Foster, 2002, s.20). Aile sistemi içerisinde, ergen birey ile ailesi arasında, anne-baba-çocuk ilişkisinden yetişkin-yetişkin ilişkisine dönüşüm sürecinde çatışmalar ortaya çıkabilir (Gander ve Gardiner, 2010). Diğer bir ifadeyle, ergenlik dönemindeki bireyin özerkleşme isteği aile yapı ve işlevlerini bozucu bir unsur olarak karşımıza çıkabilir. Ergenin özerkleşme talepleri anne babası ile olan ilişkilerini ya da anne baba arasındaki ilişkileri etkileyebilir (Daniels, 1990). Anne ve babanın ergen bireye karşı katı tutum ve kurallar koyması kadar aşırı izin verici olunması ya da sınırsız özgürlük tanınması da sorunları arttırabilmektedir (Eryüksel, 1996) Diğer taraftan, aile yapı ve işlevleri açısından, bir çocuk ya da ergen birey anne ve/veya babalık rollerini üstlenmek zorunda bırakıldığında, anne babadan birine görünür şekilde; diğerine ise gizlice bağlı olduğunda, gelişim dönemine uygun olan deneyim fırsatlarını kaçırabilir (Wolynn, 2017, s.82) ve bu keşif sürecinde sağlıksız başa çıkmalar geliştirebilir. Teknolojinin bu kadar etkin olmadığı dönemlerde, erken ergenlikle birlikte anne baba ve ergen arasındaki ilişkilerdeki çatışmalar artarken; kendilerini daha rahat ifade edebildikleri akran ilişkileri ise güçlenmekteydi. Bu yönelim zaman zaman anne ve babaları endişelendiren konular arasında yer alırdı. Son yıllarda ise ergen bireyin gerçek akran ilişkilerine yönelimi anne babayı rahatlatan davranışlar arasında yer alırken, ergenin ışık almayan odasından saatlerce, bazen günlerce çıkmayarak çevrimiçi oyunlardaki sanal ilişkilerle yetişkinlik sürecine hazırlanıyor oluşu, problemli internet kullanımı ya da internet oyun oynama bozukluğu gibi psikolojik belirtiler ile ilişkili farklı kaygıları gündeme getirmeye başlamıştır.

Ergen bireylerin ergenlik dönemi denilen bu keşif sürecinde, özellikle aile içerisinde sınır arama çabası (Parman, 2010) ya da çatışmaların uygun şekilde çözümlenememesi (Gander ve Gardiner, 2010) ya da anne babanın yaklaşımı aile sisteminin işleyişini bozabilir. Bu işleyişin ya da dengenin bozulması sonucu olarak da içsel problemler ve riskli davranışlar ortaya çıkabilmektedir (örn., Farrell ve Barnes, 1993). Ergenlik süresince ebeveyn-çocuk ilişkilerinde çok fazla değişim meydana gelir. Oysaki ergenlerin, zamanlarının çok az bir kısmı aileleriyle geçerken, onların akran ilişkilerine ve ailenin dışındaki yaşantılara (De Goede, Branje ve Meeus, 2009; Larson ve ark. 1996), son dönemlerde özellikle de internet ile ilişkili etkinliklere dikkatleri giderek artmaktadır.

Araştırmalar internetin ergenleri fiziksel sağlık, psikososyal gelişim, akademik başarı ve aile ilişkileri olmak üzere dört alanda etkilediğini gösterirken; internet bağımlılığı ve ilişkili faktörler, psikoloji başta olmak üzere diğer sosyal bilimler, eğitim ve sağlık bakımı gibi alanlarda da araştırılmaktadır (örn., Köse, Çınar ve Akduran, 2012;Şimşek, Akça ve Şimşek, 2015). Bu araştırmalar arasında internet kullanımı ile ilişkili olarak tanımlanan en önemli faktörlerden biri ergen davranışlarını etkilediği çok iyi bilinen ebeveynlik; diğer bir ifadeyle anne ve babalıktır (örn., Büyükşahin Çevik ve Çelikkaleli, 2010). Çocukların ekranla yakın ilişki içerisinde olması, anne babaları ile aralarındaki çatışmaları azaltabilir. Çünkü çocuk ya da ergenler bu sayede çoğu zaman zararsız; hatta görünmez olurlar. Odalarında ekran başındayken; 15-16 yaşlarında anne babanın arabasını alıp dışarı çıkma ya da geç saatlerde madde kullanımı ya da cinsel ilişki konusunda risk oluşturacak ortamlarda bulunma olasılıkları yoktur. Miller ve Plant'e (2010) göre ergenlik davranışları ile anne babalık düzeyi arasında güçlü ilişki olduğu görülmektedir. Ebeveyn rehberliğinin, alkolün ergenler üzerindeki kötü etkilerini azalttığı, böylece alkol tüketiminde azalma olduğuna ilişkin kanıtlar

sunulmaktadır (Austin, Chen ve Grube, 2006). İnternet bağımlılığı için risk faktörlerinin anne babalar ve aile çevresi ile ilişkili olduğu görüşleri oldukça yaygındır. Ergenlerde internet bağımlılığı, anne babalık yaklaşımları ve aile işlevselliği arasındaki ilişkileri ilk defa inceleyen bir çalışma sonuçlarına göre boşanmış ebeveynler, düşük gelirli aileler, aile çatışmalarının fazla olduğu aileler ve işlevi çok düşük olan ailelerin ergenlerdeki internet bağımlılığı için risk oluşturduğu bulunmuştur. Bu çalışmanın dikkat çeken bir diğer bulgusu ise internet kullanımı sınırlandırılan ergenlerin sınırlandırılmayan ergenlere göre neredeyse iki kat daha fazla internet kullandıklarının ortaya konulması olmuştur (Wu ve ark., 2016). Son dönemlerde yapılan araştırmalar yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, aile desteği, aile çatışması ve akran grup etkileri gibi (örn. Fu, Chan, Wong ve Yip, 2010; Yen, Ko, Yen Chang ve Cheng, 2009) farklı etkenlerin de internet bağımlılığı ile ilişkili olduğunu göstermektedir. Bazı çalışmalar ise anne babaların pozitif rol model olduklarında ergen çocuklarını internet bağımlılığından koruyabildiklerini göstermektedir (örn., Lin, Lin ve Wu, 2009; Park, Kim ve Cho, 2008). Özellikle kimlik gelişimi ve özerkleşme gibi gelişimsel ödevlerin son derece önemli olduğu ergenlik döneminde, internetin aşırı kullanımı bu gelişim döneminin başarılı şekilde tamamlanmasını engelleyebilir. Hatta onları yetişkin olduklarında da olumsuz yönde etkilemeye devam edebilir (Ko, Yen, Chen ve Yen, 2005). Gerçek hayatta öğrenme, hem hatalar hem de başarılarla gerçekleşir. Çevrimiçi oyun dünyasında ise ergen bireyler korunma şansı olmadan, kendisinden yaşça çok büyük, belki de bir istismarcıya maruz kalabilir, Snapchat'i kullanarak görüntülendikten 10 saniye sonra mucizevi şekilde ortadan kaybolan cinsel içerikli mesajlar alıyor da olabilirler (Lynn ve Johnson, 2018). Anne babalara göre ise genelde odasında olan ergenin dürtüselliği ve öngörüldüğü kadarıyla riskli davranışları yoktur. Dolayısıyla, müdahale süreci gecikebilmektedir. Bu nedenle internet oyun oynama bozukluğu sorunu yaşayan gençlere ilişkin anne babaların farkındalığı, erken tanılama ve

etiyolojiye yönelik ipuçlarına ulaşılması tedavi ve koruyucu müdahaleler açısından önemli bir yer tutabilir. Buradan hareketle, bundan sonraki bölümde öncelikle internet bağımlılığı ve internet oyun oynama bozukluğunun tanıtılmasının ardından internet oyun oynama bozukluğu ile ilişkili olarak önerilen modellere ve alanyazındaki araştırmalara yer verilmiştir. Sonrasında, aile yapı ve işlevleri davranışsal aile sistemleri yaklaşımı temelinde aktarıldıktan sonra, araştırmanın diğer değişkenleri olan anne babalık yaklaşımları, psikolojik kontrol, duygu düzenleme güçlüğü ve olumsuz kendilik algısına ilişkin tanımlamalara ve bu değişkenlerin internet oyun oynama bozukluğu ile ilişkilerine yer verilmiştir.

1.2. İnternet Bağımlılığı ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu

1.2.1. İnternet ve Oyunun Kısa Tarihçesi

1960'lı yıllarda askeri güvenlik ve araştırma amacıyla hayat bulan ve internet olarak kavramsallaştırılan sistemin temel amacı bilgilerin taşınması ve bilgiye ulaşılabilmesiydi. Farklı bilgisayarlardan yazışma çalışmaları ile başlayan gelişmeler sonrasında 1969 yılında internetin ilk temelleri atılmış, 1972 yılında ise ulusal bağlantıların sağlanması ile ilk elektronik posta gönderiminin başarılı şekilde gerçekleştirildiği bilinmektedir. Zamanla askeri alanlar dışında da yeni ağlar oluşturulmuş ve temel felsefesi bilgi paylaşımı olan internet 1990'lı yıllarda ülkemizin de dahil olduğu onlarca ülkeye yayılan bir sistem halini almıştır (Akel, 2016). Dijital oyun açısından bakıldığında ise yaklaşık 40 yıl önce ticari oyun olarak sunulan Computer Space dijital oyun endüstrisinin başlangıcını (Entertainment Software Association, 2013) oluşturmuştur. İnternetle paralel şekilde, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde 1990'lı yıllardan itibaren oyun endüstrisi de hızla gelişmeye ve yayılmaya başlamıştır.

Oyun çocukların keşif, deneyimleme ve sorgulama becerilerini geliştiren, ana odaklanarak yaratıcılıklarını ortaya koydukları ve keyif aldıkları etkinliklerdir. Bilgisayar teknolojisinin gelişiminden önceki yıllarda oyun araçları bilgisayarlar, tabletler, akıllı telefonlar ya da video konsolları değil; bez bebek, kemik, kozalak, top, kağıt – kalem, taş ve ip gibi araçlardı. Diğer taraftan oyun denilince akla taşla ya da topla oynanan, rol yapmaya dayanan, saklama ve bulma ya da kaçma – yakalama – ebelemeyi amaçlayan sanal değil, eyleme dayalı gerçek oyunlar gelmekteydi. Günümüzde ise oyun denildiğinde zihnimizde canlanan ilk imge bir ekran halini almıştır. Teknolojik aletlerin ekranları karşısında oynanan dijital oyunlar ile video oyun konsolları, mobil cihazlar ya da bilgisayarlardaki çevrimiçi ya da çevrimdışı oyunlar ifade edilmeye başlamıştır (Boyle, Connolly, Hainey ve Boyle, 2012).

1.2.2. Tanımı ve Tanı Ölçütleri: İnternet Bağımlılığı mı? İnternet Oyun Oynama Bozukluğu mu?

Bilgi teknolojisi sürecinde, insanın gündelik yaşamında oldukça büyük bir güce sahip olan internet en etkili araçlardan biri haline gelmiştir. Son 10 yılda ise cep telefonu ve diğer elektronik cihazlar aracılığıyla internete erişimin kolaylaşmasıyla internetin etki gücü artmaya başlamıştır. Ayrıca, gençler oyun, kumar, alışveriş ve pornografi gibi heyecan verici çevrimiçi tabanlı içeriklere kolaylıkla erişirken; internetin bu bağlamda kullanımı giderek sorun teşkil etmeye de başlamıştır. Sözü edilen içeriklerle ilişkili olarak, aşırı internet kullanımı akademik sonuçlar, mesleki başarı veya aile ilişkilerindeki olumsuzluklarla ilişkili görülmektedir (Cho ve ark. 2014; Ko, Yen, Chen ve Yen, 2005). İnternetin aşırı kullanımı konusunda evrensel bir fikir birliğine varılmıştır. Ancak bu fenomenin en iyi nasıl anlaşılacağı ve tanımlanacağı konusundaki araştırmalar ve tartışmalar devam etmektedir.

"İnternet bağımlılığı" kavramı ilk olarak 1996 yılında Goldberg tarafından kullanılmıştır. Goldberg DSM-IV'te madde kullanım bozukluğu için yer alan tanı ölçütlerine dayandırdığı, tolerans, geri çekilme ve önemli sosyal ve mesleki etkinliklerden vazgeçme ya da etkinliklerin azalmasına odaklanan internet bağımlılığı bozukluğu için tanı ölçütleri önermiştir. İnternet bağımlılığı terimi, çevrimiçi olmayı ifade etmesi ve ayrıca farklı etiyolojik mekanizmaların yanı sıra çevrimiçi olmakla ilişkili olabilecek sorunlu davranışların heterojenliği göz önüne alındığında, özgül (spesifik) olmayışı nedeniyle eleştirilmektedir (örn. Starcevic ve Aboujaoude, 2017). Diğer taraftan, internet hakkındaki ruminatif düşünceler, tolerans, azalmış dürtü kontrolü, internet kullanımından vazgeçilememesi ve geri çekilme gibi belirtiler, internetin sağlıksız kullanımı ile karakterize olarak ifade edilmiştir (Young, 1999). İnternet bağımlılığı terimi sıklıkla kullanılmasına rağmen, bunun kısmen yanlış bir kavramsallaştırma olduğu da ifade edilmektedir (Davis, 1999). Çünkü bağımlılık, kişi ve bazı uyaranlar arasında, yoksunlukla beliren zorunlu bir fizyolojik ve psikolojik ilişki olarak da ifade edilebilir. DSM-5'e kadar da internet bağımlılığı yerine patolojik internet kullanımı terimi (örn. Davis, 2001; Liu ve ark., 2013) daha çok tercih edilmiştir. Problemli internet kullanımı (Caplan, 2006; Shapira ve ark., 2000), aşırı internet kullanımı (Whang, Lee ve Chang, 2003), kompulsif internet kullanımı (van Den Eijnden ve ark. 2010) ise kullanılan diğer kavramlar arasındadır. İnternet oyunları açısından bakıldığında, DSM-5'te internet oyun oynama bozukluğu (internet gaming disorder) olarak yer almıştır. İlgili alanyazında farklı kavramlar da kullanılmaktadır. Dijital oyun bağımlılığı (Yalçın Irmak ve Erdoğan, 2016), obsesif kompulsif oyun oynama (Singh, 2019) oyun bağımlılığı (Lemmens, Valkenburg ve Peter, 2009), problemli oyun oynama davranışları (Desai ve ark. 2010) kullanılan diğer kavramlar arasındadır. Ancak mevcut çalışmanın tamamında, bu bozukluğun bir bağımlılık ya da klinik bir tanı olarak kavramsallaştırılabilmesi için daha fazla araştırma yapılmasının

önerildiği DSM-5'te yer aldığı şekliyle, internet oyun oynama bozukluğu kavramı kullanılmıştır.

DSM-5'te bağımlılık tanımlamalarına ilişkin yapılan değişiklikler arasında en dikkat çekici olan, madde dışındaki bir bağımlılığın resmi bir psikiyatrik tanı olarak tanıtılmasıdır. Davranış bağımlılığı, 1980'den önceki baskılarda olduğu gibi dürtü kontrolü bozukluğu olarak sınıflandırılmak yerine, bir bağımlılık bozukluğu olarak kabul edilmiştir. Ardından, davranışsal bir bağımlılık olarak kabul edilen kumar bozukluğundan sonraki ikinci davranış bağımlılığı olarak, ilk defa internet oyun oynama bozukluğuna yer verilmiştir (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013). DSM-5'te bu bozukluğa genel internet bağımlılığı olarak değil de "internet oyun oynama bozukluğu" olarak yer verilmiş olması dikkat çekicidir. Çünkü araştırmalar internet oyun oynama bozukluğunun diğer çevrimiçi etkinliklerden ayrı bir görünümünün olduğunu göstermiş ve internet bağımlılığı ölçütünün sınırlılığına ve daha ileri araştırmalara ihtiyaç olduğuna işaret etmiştir (Cho ve ark., 2014). Tanı ölçütleri açısından ise internet bağımlılığı ile ilgili çeşitli kavramlar ve öncesindeki madde bağımlılığı ve dürtü denetim bozukluğu tanı ölçütlerinden temel alan ya da geliştirilen öz bildirim ölçekleri çok sayıda araştırmacı tarafından önerilmiştir. Bazı alt boyutlara ise sıklıkla değinilmesine rağmen tanı için standartlaştırılmış ölçütler önerilmemiştir. Teknoloji kullanımına ilişkin problemler ile ilgili olarak teknolojinin aşırı kullanımının, dikkat çeken ruh hali değişikliği, geri çekilme, tolerans, çatışma ve nüks/yineleme gibi bağımlılık belirtileri de dahil olmak üzere geleneksel olarak madde ile ilişkili bağımlılıklarla ilişkili sorunlara neden olabileceği gösterilmiştir (Kuss, Shorter, van Rooij, Griffiths, Schoenmakers, 2014). İleri araştırmalar için ise DSM-5'in 3. Bölümüne eklenen İnternet Oyun Oynama Bozukluğu'na ilişkin dokuz tanısal ölçüt önerilmektedir. İnternette oyun oynanmadığı zamanlarda bile zihnin sürekli internet

oyunları ile meşgul olması (zihinsel meşguliyet); tatmin olunabilmesi için internet oyunları oynama süresinin sürekli arttırılması (tolerans); internet oyunları oynanmadığında huzursuzluk, kızgınlık ya da üzgün hissetmek gibi yoksunluk belirtilerinin ortaya çıkması (yoksunluk ya da geri çekilme); internet oyunlarını oynamayı bırakma girişimlerinde başarısız olunması (süreklilik); kaygı, çaresizlik ya da suçluluk gibi olumsuz duyguları hafifletmek ya da bu duygulardan kaçınmak (kaçış); tüm olumsuzluklarına rağmen internet oyunlarını oynamayı sürdürmek (olumsuzluklar); internet oyun süresi ve sıklığı gibi oyun davranışları hakkında diğerlerine yalan söylemek (aldatma); diğer yaşam etkinliklerine olan ilginin kaybedilmesi (yerine geçme); internet oyunlarını oynuyor olmaya bağlı olarak bireyin akademik ya da mesleki fırsatları kaçırması, kişilerarası ilişkilerin kaybedilmesi ya da tehlikeye atılması (çatışma) olmak üzere dokuz tanı ölçütü önerilmektedir. Bu tanı ölçütlerinden tolerans ve yoksunluk/geri çekilme tanı ölçütlerinin en önemli ölçütler olduğu; bu dokuz tanı ölçütünden ancak beşinin son bir yıl içerisinde görülüyor olması durumunda internet oyun oynama bozukluğu tanısının konulabileceği ifade edilmektedir (American Psychiatric Association,2013). Metin içerisinde tanı ölçütleri, zihinsel meşguliyet (preoccupation), tolerans (tolerance), yoksunluk (withdrawal), süreklilik (persistence), kaçış (escape), olumsuzluklar (problems), aldatma (deception), yerine geçme (displacement) ve çatışma (conflict) kavramları ile ifade edilmiştir.

İnternet oyunları, kişisel bilgisayarlar, özel oyun konsolları, tablet ve dizüstü bilgisayarlar ve akıllı telefonlar dahil olmak üzere taşınabilir cihazlardaki oyunlar gibi çeşitli kullanım alanlarını kapsamaktadır (Kuss, Griffiths ve Halley, 2016). Günümüzde, video oyunlarının kitlesel çekicilik açısından video ve müzikten daha popüler hale geldiği vurgulanmaktadır (UKIE, 2015). Gençlerin yoğun istekle oynamasıyla birlikte, video oyunu popülerliğindeki hızlı artış, sosyal bilimciler, ebeveynler ve politikacılar

arasında oyunların oyuncular üzerindeki etkisine ilişkin endişe yaratmaya başlamıştır. İnternet bağımlılığı konusundaki önceki çalışmalar, tolerans ve geri çekilme gibi davranışsal faktörleri tanımlarken, bazı araştırmacılar ise problemli internet kullanımı ile ilgili uyumsuz bilişlere odaklanmıştır (örn. Davis, 2001). Diğer bağımlılık bozuklukları gibi internet oyun oynama bozukluğu da kişilerarası, sosyal, akademik ve mesleki işlevler gibi çok fazla alanı olumsuz yönde etkileyebilir ve uyku sorunları (Lam, 2014) ya da sosyal fobi ve depresyon (Wei ve ark., 2012) gibi birçok psikolojik sorunla ilişkili olabilir. Sanal dünyadaki oyun odaklı yaşamla birlikte gerçek yaşamdaki stresten uzaklaşılmakta; deneme yanılma yaşantısı olmaksızın, çocukluktan ergenliğe ya da ergenlikten yetişkinliğe geçiş, izole bir ortamda gerçekleşir hale gelmektedir. Madde bağımlılığında olduğu gibi bu bireylerin ekrana ulaşmak için para çalması, sokaklarda yaşaması, etki altında olduğunda kendisine ya da başkalarına zarar vermesi söz konusu değildir; yalnızca başka bir yerde olması gerekmediği sürece ışıkları kısılmış olan odasında ve hatta çok uzun saatler masalarının başındadırlar (Lynn ve Johnson, 2018). Bilgi teknolojisinin sürekli büyümesi ve genel popülasyon tarafından artan kabulü ile birlikte, internet oyun oynama bozukluğu ile ilgili sorunların da gün geçtikçe artması beklenmektedir (Lee, Lee ve Choo, 2017).

1.2.3. İnternet Oyun Oynama Bozukluğuna İlişkin Modeller

Pratarelli, Browne ve Johnson (1999), dört faktörlü bir patolojik internet kullanımı modeli tanımlamışlardır. Birinci faktör, birkaç problemli davranışsal örüntünün ana hatlarıyla belirtildiği, internetin aşırı kullanımı ile ilgili işlevsiz davranışlara odaklanmıştır. İkinci faktör, internetin anlamlı ve verimli bir şekilde kullanılmasını da içeren internetin işlevsel kullanımını tanımlamıştır. Üçüncü faktör, internetin cinsel doyum ve/veya sosyal kazanımlar için kullanılmasına odaklanmıştır ve

bu faktör fantezilerini ifade etmek için internetten yararlanan utangaç veya içe dönük kullanıcıyı tanımlar. Dördüncü ve son faktör, internete ilgi duymayan ya da teknolojiyi engelleyen bireyleri tanımlar ve bu bireyler internete çok az ya da hiç bağımlılık göstermezler. Bu model dört düzey internet kullanıcısını tanımlamaya çalışır. Ancak internet kullanımının yaygınlığını ve görülme sıklığını tanımlamada yardımcı olmakla birlikte, patolojik internet kullanımı etiyolojisine ve internet oyun oynama bozukluğuna değinmemektedir.

Patolojik internet kullanımı etiyolojisinin ve internet oyun oynama bozukluğunun tanımlanmasında ise bilişsel davranışçı bir yaklaşım kullanılmaktadır. Anormal davranışların ana kaynağı olarak bireyin bilişlerini veya düşüncelerini vurgulaması nedeniyle bilişsel davranışsal yaklaşım diğer yaklaşımlardan ayrılmaktadır. Sıklıkla karşımıza çıkan, internet oyun oynama bozukluğuna ilişkin bilişsel davranışsal kavramsallaştırma, Davis'in (2001) genelleştirilmiş problemli internet kullanım modelidir. Davis'in (2001) modeli, patolojik internet kullanımının, problemli bilişlerin uyumsuz tepkileri güçlendiren ya da koruyan davranışlarla birleşmesinden kaynaklandığını öne sürmektedir. Uyumsuz bilişler iki ana alt tipe ayrılır: (1) kendilik hakkındaki düşünceler ve (2) dünya hakkındaki düşünceler. Kendilik ile ilgili düşünceler, kendinden şüphe etme, düşük öz yeterlik ve olumsuz öz değerlendirmedir. Özünde, birey kendi hakkında olumsuz bir görüşe sahiptir ve interneti, diğerlerinden olumlu sosyal etkileşim ve geribildirim elde etmek için kullanır. Kendilik ile ilişkili bilişler, "Ben yalnızca internette iyiyim." ya da "Çevrimdışıyken değersizim, ancak çevrimiçiyken değerli biriyim.", "Çevrımdışıyken başarısızım." gibi bilişleri içerir. Dünya ile ilişkili bilişsel çarpıtmalar, belirli olayları evrensel eğilimlere göre genelleştirmeyi içerir: "Güvende hissettiğim tek yer internettir." ya da "Çevrimdışıyken kimse beni sevmiyor.", gibi düşünceleri içerir. Bu iki bilişsel çarpıtma, internet ile ilgili

uyaranlar tarafından tetiklenir ve internet kullanımının aşırı davranış modellerini başlatır ve sürdürür. Bu düşünce bozulmaları, internet ile ilgili bir uyarıcı mevcut olduğunda otomatik olarak devreye girer.

Caplan (2003), psikososyal sorunlardan yakınmakta olan kişilerin, sıradan yüz yüze iletişim yerine çevrimiçi sosyal etkileşimi tercih edebileceğini belirtmektedir. Caplan'ın (2010) genelleştirilmiş problemli internet kullanımının güncellendiği bilişsel davranışsal modeli ise patolojik internet kullanımının çevrimiçi sosyal etkileşim ve duygu durumunun düzenlenmesi gibi iki bilişsel özelliğinin olduğunu öne sürmüştür. Bu özellikler, çevrimiçi kişilerarası etkileşimlerin, ilişkilerde yüz yüze olmaktan ve sosyal faaliyetlerden daha güvenli, daha etkili ve daha rahat oldukları inancının ve internet kullanımıyla ilgili saplantılı düşünce kalıplarının olduğunu ifade etmektedir. İnternet oyun oynama bozukluğu sınıflandırması (Amerikan Psikiyatri Birliği, 2013), patolojik kumar oynamanın doğasına benzeyen ve zihinsel meşguliyet, tolerans ve geri çekilme, oyun oynama üzerindeki kontrolün kaybı ve aşırı oyun oynamaktan kaynaklanan psikososyal sorunları içeren psikolojik belirtileri içerir. Daha önceki yıllarda, bilişsel-davranışsal temele dayalı modellere uyarlama konusunda bazı girişimlerde bulunulmuş (örn. Caplan, 2010; Davis, 2001) ve zihinsel meşguliyet veya bilişsel belirsizliğin, problemli internet oyunlarının çoğunun tanımlanmasında hayati bir öneme sahip olduğu ifade edilmiştir (Kuss ve Griffiths, 2012).

İnternet oyunlarının aşırı oynanmaya başlanması, baskın bir klinik kavramsallaştırma ile davranış bağımlılığı modelinin önerilmesine yol açmıştır (King ve Delfabbro, 2014). King ve Delfabbro (2014) tarafından yapılan sistematik bir gözden geçirme çalışmasında internet oyun oynama bozukluğuna ilişkin yeni bir bilişsel model önerilmiştir. Bu klinik modelde, internet oyun oynama bozukluğu olan ergenlerin,

internet oyun etkinliklerine sürekli ve aşırı katılımının altında yatan benzeri olmayan işlevsiz bir inanç sisteminin olduğu öne sürülmektedir. Sorunlu oyun oynamanın altında yatan; (a) oyun ödül değeri ve somut ya da gerçek olduğuna ilişkin inançlar (aşırı değerleme), (b) oyun davranışı ile ilgili uyumsuz ve esnek olmayan kurallar (uyumsuz kurallar), (c) benlik saygısı gereksinimlerini yerine getirmek için oyunlara aşırı bağımlılık (benlik saygısı) ve (d) sosyal kabul (oyun kabulü) yöntemi olarak oyun oynamak şeklindeki dört bilişsel faktörün olduğu ifade edilmektedir. Diğer bir ifadeyle, internet oyun oynama bozukluğuna sahip ergenlerin bilişleri, oyunların oynanması ve tamamlanmasına ilişkin uyumsuz ve esnek olmayan kurallara uyma gereksinimi ile birlikte oyundaki ödüller, etkinliklere katılım ve oyunlarda edindikleri kimliklere ilişkin olarak aşırı değerleme yapmayı içermektedir. Bu model ile internet oyun oynama bozukluğundaki bilişlerin "zihinsel meşguliyet" ölçütünden çok daha karmaşık olduğunun gösterilmesi amaçlanmıştır. King ve Delfabbro (2016) çalışmasında ise bu bilişler (1) oyun ödülleri ve kimliklerinin aşırı değerlenmesi/gereğinden fazla değer verme, (2) oyun durumlarında ortaya çıkan esnek olmayan kurallar ve önyargılar ve (3) kendi kendine saygı gereksinimlerini karşılamak için oyun oynamaya aşırı bağımlılık ve (4) oyun oynamanın sosyal kabul kazanma yöntemi olarak kullanılması, şeklinde sınıflandırılmıştır. Araştırma sonuçları, uyumsuz oyun bilişlerinin varlığı ile internet oyun oynama bozukluğu belirtileri arasında doğrusal bir pozitif ilişki olduğunu göstermiştir. Bu varsayımların test edildiği araştırma sonuçları, haftada 30 saatten fazla internette oyun oynayanların dahil olduğu, internet oyun oynama bozukluğu olan ergenlerin, bu bozukluğu göstermeyen ergenlerden çok daha fazla işlevsel olmayan oyun inancına sahip olduklarını da göstermiştir (King ve Delfabbro, 2016). Bu çalışma bulguları ile internet oyun oynama bozukluğu olan ergenlerin oyun hakkında farklı ve problemli düşüncelerinin olduğu ve bu bilişsel bozukluklara terapötik müdahaleler ile değinilmesinin önemi vurgulanmaktadır.

Önerilen bir diğer internet oyun oynama bozukluğu modeline göre ise internet oyun oynama bozukluğunun türlerine ilişkin sınıflandırma yapılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre internet oyun oynama bozukluğu itici ya da saldırgan tip, duygusal olarak savunmasız ve sosyal olarak koşullandırılmış olmak üzere üç alt tipten oluşur (Lee, Lee ve Choo, 2017). Önerilen alt türler biyo-psiko-sosyal model ile de paraleldir; her bir alt tip, sırasıyla biyolojik, psikolojik ve sosyal kırılganlığın belirginliğine karşılık gelir. Saldırganlık ve çevrimiçi oyun bozukluğu arasındaki pozitif ilişki, saldırganlığın internet oyun oynama bozukluğu gelişmesini kolaylaştırabileceğini düşündürmektedir (Mehroof ve Griffiths, 2010). Bu bağlamda, internet oyun bozukluğu türlerinden itici ya da saldırgan oyuncuların internet oyunlarını agresif dürtülerini doyurmak ve can sıkıntısını hafifletmek için heyecan aramanın aracı olarak kullandığı varsayılmaktadır. Kaçış veya psikolojik durum değişikliği, kişinin stresli bir gerçeklikten ya da tatmin edici olmayan duygusal durumlardan uzaklaşmak için internet oyunları oynadığı bir durumu tanımlar. Kaçış veya duygusal durumun değişikliği için internet oyunlarını çok fazla oynayan kişiler duygusal olarak savunmasız internet oyun oynama bozukluğu türü olarak nitelendirilebilir (Lee, Lee ve Choo, 2017). Bu oyunculardа internet oyunları bir ödül algısı yaratabilir ve internette oyun oynamak, duygusal açıdan acı çekmekten uzaklaşmalarını sağlıyor olabilir (Hussain ve Griffiths, 2009). Sanal kendiliklerini gerçek kendiliklerinden daha değerli algıladıkları için sanal yaşamı gerçek yaşamdan daha tatmin edici olarak gördükleri de ifade edilmektedir (Gaetan, Bonnet ve Pedinielli, 2012). Bu model çerçevesinde, internet oyun oynama bozukluğunun sosyal açıdan koşullanmış alt tipine sahip oyunculardа ise çevrimiçi sosyal etkileşim, oyunla davranışsal olarak şartlandırılmış olmayabilirler, ancak gerçek dünyadaki karşılanmamış sosyal ihtiyaçlar tarafından önceden şartlandırılmış olabilmektedir.

İnternet kullanıcılarının düzeyleri ya da internet kullanımlarına ilişkin bilişler ve işlevsiz inançlar ya da internet oyun oynama bozukluğuna ilişkin türler temelinde geliştirilen modeller ile bireysel faktörlere odaklanıldığı görülmektedir. Diğer taraftan ailesel faktörlere ilişkin öneride bulunan bir modele rastlanmamıştır. Aile ile ilişkili değişkenlere değinilmemesinin önemli bir eksiklik olduğu ve ergen bireylerin internet oyun oynama davranışları ya da bozukluğuna ilişkin olarak ailesel ve bireysel değişkenlerin birlikte yer aldığı bir model önerilmesine gereksinim olduğu görülmektedir. Mevcut çalışma ile alanyazındaki bu eksikliğin giderilmesi amaçlanmıştır.

1.2.4. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu ve İlgili Araştırmalar

İnterneti aşırı kullananlar ya da internette oyun oynama davranışı olanlar çevrimiçi davranışlarını kontrol edebilme becerisini sürdüremediğinde, ortaya bazı sorunlar çıkmaya başlamaktadır. Fiziksel ve zihinsel gelişimlerini tamamlamadıkları göz önüne alındığında, ergenler interneti aşırı kullanma ya da internet oyunları oynama konusunda diğer gruplara göre daha yatkındırlar. İtalya, Çin, Güney Kore ve Tayvan gibi ülkelerde ergenlerde internet bağımlılığının görülme sıklığı bu konunun göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir evrensel sağlık sorunu olduğunu göstermektedir (Wu ve ark., 2016).

İnternet oyun oynama bozukluğunun derecesi, bireyin evde, okulda ya da iş yerinde en küçük yaşamsal hedeflerine ulaşmakta yaşadığı zorluk derecesi kadar kişiliğinin sosyal, duygusal ve zihinsel alanlardaki gerilemesiyle de gözlemlenebilir (Lynn ve Johnson, 2018, s. 23). İnternet teknolojisi, dünya çapında milyonlarca oyuncu için aynı anda büyük oyun evrenlerinde oynayacakları bir ortam sağlayarak sosyal etkileşimlere ve sanal toplulukların oluşmasına izin vermektedir. Bu tür oyunlar,

oyuncular için teşvik edici olmakta ve bireysel oyuncuların ihtiyaçlarına göre uyarlanabilmektedir. Bu oyunları oynayan oyuncular için başkalarıyla anonim olarak özgürce oynamak, yeni çevrimiçi ilişkiler kurmak, yetkin oyuncular olarak tanınmak ve bir aidiyet hissi duymak, gerçek hayatta karşılanmayan sosyal ihtiyaçları karşılıyor gibi görünebilmektedir. Sosyal kabul görmeyi çok isteyen, ancak olumsuz kendilik algısı, reddedilme korkusu veya zorbalığa maruz kalma deneyimleri nedeniyle gerçek hayatta yakın ilişkiler kurmakta zorluk yaşayan bireylerin internet oyun oynama bozukluğu geliştirme açısından riskli gruplar olduğu ifade edilmektedir. Bu bireyler, gerçek sosyal ilişkiler yerine çevrimiçi sosyal ilişkiler ararlar ve bu noktada internet oyunları sosyal ödüller açısından oldukça güvenli bir alternatif kaynak sağlayabilir (Lee, Lee ve Choo, 2017).

Çevrimiçi oyuncuların yaklaşık üçte birinin, olumsuz duygulardan ve günlük sorunlarından kaçmak için internet oyunlarını oynadıkları ifade edilmektedir (Hussain ve Griffiths, 2009). Yee (2006) oyun motivasyonları hakkında yapmış olduğu bir araştırma sonucunda, oyuncuların hedeflere ulaştıkları, sosyal oldukları ve kendilerini oyuna kaptırdıkları için oynadıklarını ortaya koymuştur. Oyun oynama sıklığı en fazla olan oyuncuların beşte ikisinin (%39), aksiyon oyunlarından ve bulmaca, tahta ya da kart oyunlarından daha çok sosyal oyunlar oynadığı ortaya konulmaktadır (Entertainment Software Association, 2015). Bu, sosyal etkileşimin, oyuncuların oyunu başlatmaları ve sürdürmeleri için önemli bir motivasyon olduğunu göstermektedir. Başarı, sosyalleşme ve gerçeklerden kaçma motivasyonları, oyun bağımlılığını öngören faktörlerdir ve cinsiyetin erkek olması ile birlikte, oyun bağımlılığı puanlarının %19'unun açıklandığı görülmektedir (Dauriat ve ark., 2011).

Düşük benlik saygısı ve günlük yaşam memnuniyetinin azalması, erkek öğrenciler arasında internet oyun oynama bozukluğunun şiddetli şekilde görülmesi ile ilişkili bulunmuştur (Ko, Yen, Chen ve Yen, 2005). Sosyal öz yeterliliğin, yalnızlığın (Jeong ve Kim, 2011) ve azalan aile ilişki kalitesinin (Brindova ve ark., 2014) de internet oyun oynama bozukluğu ile ilişkili olduğu bildirilmiştir. Ergenlik dönemindeki 903 öğrenci ile yürütülen araştırma sonuçları anne babalık tutumlarının, aile iletişiminin, aile bütünlüğünün ve ailede şiddete maruz kalmanın internet bağımlılığı ile anlamlı ilişkiler gösterdiğini ortaya koymuştur (Park ve ark., 2008). Yen, Yen, Chen, Chen ve Ko (2007) tarafından, internet bağımlılığı olan ve olmayan ile madde kullanım öyküsü olan ve olmayan ergenlerin aile özelliklerinin incelendiği ve internet bağımlılığını yordayan değişkenlerin araştırıldığı araştırma sonucunda, ebeveyn ergen çatışmasının yüksek olmasının, ergenlerin ebeveynlerden madde kullanımına yönelik olumlu yaklaşım algılamasının ve aile işlevselliğinin düşük olmasının yordayıcı etkilerinin olduğu gösterilmiştir. Ek olarak, internet bağımlılığı ve madde kullanım deneyimi olan ergen bireylerin aile özelliklerinin benzer olduğu ortaya konulmuştur.

Bununla birlikte, araştırma sonuçları cinsiyet, yaş ya da fiziksel görünüşleri gibi nedenlerle gerçek hayattaki sosyalleşmeleri yetersiz olan insanların çevrimiçi sosyal ilişkilere daha çok ilgi duyduklarını gösterirken; bu bireylerin sanal oyunlar oynayarak gerçek ilişkilerin eksikliğini daha az hissetmelerini sağladığına dikkat çekmektedir (örn., Cole ve Griffiths, 2007). Benzer şekilde, aile ilişkilerinde sorunlar yaşayan veya yetersiz ebeveyn gözetimi altında yaşayan çocukların (Koo ve Kwon, 2014) internet oyunları ile ilişkili sorunları bildirme olasılığının daha yüksek olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca, ebeveynlerle sosyal etkinlik yaşantısının oyun bağımlılığına karşı koruma sağladığı ortaya konulmuştur (Jeong ve Kim, 2011). İnternet oyun oynama bozukluğunun gelişiminde, ebeveyn çocuk ilişkileri, çocuk ve ergenlerin oynadıkları

internet oyunlarına ilişkin yeterli izleme ve rehberlik, oyun oynamaya ilişkin toplumsal tutum, akran baskısı ve internete erişilebilirlik koşulları gibi çeşitli sosyo-çevresel faktörlerin de rol oynayabileceği ifade edilmektedir (Lee, Lee ve Choo, 2017).

İnternet oyun oynama bozukluğu ile ilişkili kaygılar giderek artarken, bu alanda çalışan klinisyenlerin bu konuda kapsamlı bilgi sahibi olmalarına ilişkin önem de giderek artmaktadır. Yukarıdaki bölümlerde değinildiği üzere birçok faktör internet oyun oynama bozukluğunun varlığını ve klinik seyrini etkileyebilir. Kültürel, sosyoekonomik, anne babalık yaklaşımları ve dış stres kaynakları gibi çeşitli çevresel faktörler (Örn., Brindova ve ark., 2014; Jeong ve Kim, 2011; Schmit ve ark., 2011), depresyon, sosyal fobi (Wei, Chen, Huang ve Bai, 2012) ve dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (Ko, Yen, Chen, Yeh ve Yen, 2009; Yen, Ko, Yen, Wu ve Yang, 2017) gibi eşlik eden psikiyatrik bozukluklar ile kişilik özellikleri (Wang, Ho, Chan ve Tse, 2015) ve gelişimsel özellikler gibi bireysel faktörler ve oyunla ilgili faktörlerin (örn., Eichenbaum, Kattner, Bradford, Gentile ve Green, 2015) tamamının internet oyun oynama bozukluğunu etkileyebileceği araştırmalarla gösterilmiştir. İnternet oyun oynama bozukluğunun heterojen doğası klinik tabloyu gizleyebilir ve ayrıca etkili şekilde yönetilmesini engelleyebilir (Lee, Lee ve Choo, 2017). İnternet oyun oynama bozukluğu olan bireylerde eş tanı ya da belirtilerin ayrıştırılmasında zaman zaman güçlüklükler yaşanılmasını destekler şekilde, internet oyun oynama bozukluğu hastaları arasında depresyon ve anksiyete düzeylerinin arttığı bildirilmiştir (Wei, Chen, Huang ve Bai, 2012). İnternet oyun oynama bozukluğu tanı ölçütleri arasında yer alan gerçek yaşam etkinliklerinin azalması ve ilişkileri tehlikeye atma ölçütlerinin diğer psikolojik bozuklukların yordanması açısından da önemli olabileceği vurgulanmıştır (Lee ve ark., 2017).

Ülkemizde internet bağımlılığı ve internet oyun oynama bozukluğu ile ilgili yapılan araştırmaların henüz çok sınırlı olduğu görülmekle birlikte, yapılan araştırmaların önemli bir kısmının eğitim alanında çalışan araştırmacı ve/veya uzmanlar tarafından yürütüldüğü (örn., Çakır ve ark., 2011; Horzum, 2011; Pala ve Erdem, 2011) görülmektedir. Dolayısıyla yapılan araştırmaların internet oyun oynama bozukluğunun cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, anne eğitim düzeyi, sosyo ekonomik düzey ile kişisel bilgisayara sahip olma gibi değişkenler açısından incelenmesi (örn., Çakır ve ark., 2011; Çavuş, Ayhan ve Tuncer, 2016; Erboy ve Akar Vural, 2010; Güllü ve ark., 2012; Horzum, 2011; Taş, Eker ve Anlı, 2014) ya da internet oyun oynama bozukluğu ile ilişkili ölçek geçerlik güvenirlik (örn., Irmak ve Erdoğan, 2015) ya da ölçek geliştirme (örn., Horzum, Ayas ve Balta, 2008) çalışmaları ile sınırlı kaldığı görülmektedir.

1.3. Aile Yapı ve İşlevleri

Aile yapı ve işlevlerine ilişkin kavram ve çalışmada kullanılan ölçme araçları davranışsal aile sistemleri yaklaşımından temel almaktadır. Sonraki bölümde aile yapı ve işlevleri davranışsal aile sistemleri yaklaşımı çerçevesinde ayrıntılı şekilde aktarılmıştır.

1.3.1. Davranışsal Aile Sistemleri Yaklaşımı

Davranışsal Aile Sistemleri Yaklaşımı, Davranışsal, Bilişsel ve Aile Sistemleri kuramları kavram ve tekniklerinin bütünleşmesi ile oluşturulmuştur (Robin ve Foster, 2002, s.3). Bu yaklaşıma göre aile yapısı gücün farklı dağılımına işaret eden hiyerarşik şekildeki yapılanmayı içerir. Anne ve babalar aile içerisindeki yönetici ya da liderlerdir. Güç ise belirli bir etkileşim sonucunda her üyenin üzerinde oluşan sosyal etkidir. Bir üyenin etkisi ya da gücü kurallar, nesiller arası farklılıklar ya da aile içerisindeki

koalisyonlara göre ortaya çıkabilir. Anne ve babalar çocuklarını pekiştirerek ya da cezalandırarak onları kontrol eder, önemli konu ya da durumlarda kurallar içeren düzenlemeler getirirler. Aile ergenlikteki bireylerin özerkleşme davranış ya da girişimlerine tepki vermeye başladığında, aile yapısı da büyük ölçüde değişmeye başlar. Ergenler egemenlik hiyerarşisi içindeki güç konumlarını ebeveynleri ile daha eşitlikçi bir düzeye taşımaya çalışırlar. Dolayısıyla, ergenlik dönemine gelindiğinde, ergenler ebeveynleri tarafından konulan ve davranışlarını kontrol eden kuralları değiştirme ya da bu kurallar üzerinde kararlar alma konusundaki güçlerini arttırma talebinde bulunurlar (Robin ve Foster, 2002, s.20). Diğer taraftan, ergenlik dönemi aile için bir uyum sağlama ve çatışmaların çözülerek anlaşmaya varılabilme dönemi olarak da ifade edilebilir (Eryüksel, 1996).

Davranışsal aile sistemleri yaklaşımı (Robin ve Foster, 2002) temelinde aile yapısının etkilerinin anlaşılabilmesi için yapısal aile terapisinden uyarlanan işbirliği/gruplaşma ve bütünleşme kavramlarına ayrıntılı şekilde değinilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. İşbirliği bazı işlevleri yerine getiren sistem içerisindeki bir üyeye katılmak veya ona karşı çıkmak anlamına gelir. Her aile içerisinde, bir hedef ya da durum karşısında o aileye özgü şekilde üyelerin birlikte çalışma ya da muhalefet yapma tarzları vardır. İş birliği yapma çoğunlukla koalisyonlar ya da üçgenleşmeler şeklinde olabilir. Bir koalisyon iki aile üyesinin üçüncü bir üyeye karşı ortak eylemleri ya da diğer bir ifadeyle işbirliği kurmasından oluşur. Bireysel davranmaktansa ikinci bir üye ile iş birliği içerisinde olmak daha fazla yarar sağladığında, koalisyonların oluşma ihtimali de artmaya başlar. Koalisyonlar tüm aileler için bir dereceye kadar doğaldır ve mutlaka oluşur. Ancak nesiller arası sınırları geçtikçe sorunlar ortaya çıkmaya başlayabilir. Çünkü çok fazla kültürde ortak olan doğal ebeveyn kontrollü baskınlık ya da güç hiyerarşisi zedelenir. Sorun yaratan koalisyonlar, birlikte çalışamayan

ebeveynleri içerebilir (zayıf bir ebeveyn koalisyonu); ya da katı kuralları olan ebeveynin düzenlemelerini geçersiz kılmak için ergen bireyin daha serbest bırakan ya da müdahale etmeyen diğer ebeveyn ile işbirliği içerisinde olması; ya da ebeveyn karar verme etkisini azaltmak için ebeveyn olmayan yetişkinlerle (örn. Büyük anne/büyük baba) ergen arasındaki koalisyonları; ya da gençlerin isteklerini sürekli olarak cezalandırmaya çalıştıkları aşırı sert ebeveyn koalisyonlarını içerebilir; böylece ergen bireylerin artan özerkliğinin doğal gelişimi engellenmeye başlar (Robin ve Foster, 2002, s.20).

Üçgenleşmede (Triangulation) birbiriyle karşıt görüşte olan ya da anlaşmazlık yaşayan iki tarafın her biri üçüncü üyeyi kendi tarafına çekmeye çalışırken, adeta rekabet halindedirler. Örneğin evli bir çift çeşitli ilişki sorunları hakkında ya da her birinin ailesi ile ilgili tartışabilir ve her eş, ergen kızını ya da oğlunu diğerine karşı kendi yanına çekmeye ikna etmeye çalışabilir. Ergen birey, annesi ya da babasını destekleme arasında kararsız kalabilir. Üçgenleşme de tüm ailelerde görülebilir. Ancak ebeveynler evlilik çatışmalarında sürekli olarak ergenin desteğini almaya çalıştıklarında ve ergen ile bir ebeveyn tartışma yaşadığında ergenin diğer ebeveynin desteğini almaya çalışması durumu sorunlara yol açabilir. Örneğin, ergen birey anne ile annenin koyduğu kurallar ya da annenin disiplin çabası konusunda tartışırken, ergenin babanın desteğini almaya çalışması ile tartışmalar artabilir (Robin ve Foster, 2002, s.21).

Bütünleşme (Cohesion) ise aile üyeleri arasındaki yakınlık ve temas düzeyini tanımlayan bir süreci ifade eder. Bu sürecin bir ucu yapışma diğer ucu ayrışmaya kadar uzanır. Yapışık ailede, diğer aile üyelerinin işlerine izin verme ve gizliliğin eksikliği ile aile normlarına uymaya önem verilen bir yapı vardır. Aile içerisinde herkes başkasının işini düşünür ve diğerlerinin işlerine karışır. Gizlilik azdır ve zihin okuma çok yaygındır. Aile üyeleri, birbirlerinin davranışlarındaki ve etkilerindeki küçük

değişiklikleri ayırt etmek konusunda çok hassas ve duyarlıdır. Aile üyeleri birbirlerine karşı sürekli veya sıklıkla koşullu olarak sosyal pekiştirme ya da cezalandırıcı tepkiler verirler. Bütünleşmenin diğer ucunda, ayrık/ilişkisiz bir ailenin üyeleri birbirleriyle nadiren etkileşime girerler, uzak ilişkiler kurarlar ve önemli deneyimlerde dahi dışarıda kalırlar. Aile üyeleri diğer üyelerin davranış ve duygularının farkında olmaz. Karşıtlık, mahremiyet ve kişilerarası mesafe bu ailelerin aile etkileşimlerini tanımlayabilir (Robin ve Foster, 2002, s.22).

Koalisyon aile üyelerinden ikisinin bir diğer aile üyesine karşı birlik olması durumu olarak da ifade edilebilir. Özellikle anne ve babanın birlikte işlev görememesi, ergenin daha otoriter olan ebeveyne karşı, onun koyduğu kuralları ve aldığı kararların dışına çıkmak için ilgisiz veya uzak ebeveynle işbirliği kurması ve/veya anne-babanın ergene karşı aşırı işbirliği içerisinde olması, ergenin özerklik duygusunun gelişmesinde sorunlar yaratabilmektedir. *Üçgenleşme*, aile üyelerinden ikisinin üçüncü bir üyeyi kendi taraflarına çekmeye çalışması olarak ifade edilmektedir. Üçgenleşmede arada kalan ve diğer üyelerin kendi taraflarına çekmeye çalıştığı üye; ergen, anne ya da baba olabilir. Bu üye her iki tarafın da desteklenme ihtiyacını karşılayabilmek adına genellikle kendisini ortada kalmış hisseder ve zorluk yaşar. *Bütünleşme*, aile içindeki bağlılık ve birliktelik duygularının yapışıklıktan (enmeshed) ayrışıklığa (disengaged) doğru bir boyut üzerinde değerlendirilmesini içeren, aileye olan bağlılık ve birliktelik duygularını, karşılıklı destekleyiciliği, üyeler arasındaki mahremiyet ve özerkliğin düzeyini ifade etmektedir. Klinik ergen grubu ile yapılan bir araştırmada, üçgenleşmenin ebeveynlerin ergene koyduğu sınırlara ilişkin de bilgi verdiği gösterilmiştir (Eryüksel ve Akün, 2003). Eryüksel ve Akün'ün (2003) bu çalışmasında, annenin erkek çocuğun disiplini ile ilgili olduğu, anne-oğul arasındaki anlaşmazlıkları babanın hakemliği ve yardımına başvurarak çözebildikleri görülmektedir. Diğer taraftan

anne-baba arasındaki anlaşmazlıklarda ise kız çocuğundan hakemlik istenildiği ve hem annenin hem de babanın ergeni kendi tarafına çekmeye çalıştığı görülmektedir. Kız çocuklarının anne baba arasındaki anlaşmazlıklara dahil edilmesinin, bu gençlerin psikolojik sorunlar yaşıyor olmasında önemli bir rol oynayabileceği ifade edilmiştir. Aile yapısına *bütünlük* açısından bakıldığında ise klinik örneklemdeki ergenlerin normal örnekleme göre daha düşük düzeyde bütünlük duygusu bildirdikleri görülmüştür. Ergenin ailesinde bütünlük algılamasının çatışma ile ters yönde ilişkili olduğu bulgusu ile ergenlik döneminde, bağımsızlaşma ve bireyselleşme ihtiyaçları kadar aileye yakınlık ve birlikteliğin de önemli olduğu görüşü desteklenmiştir. Bilişler ve inançlar boyutu ergenler için *mahvetme, mükemmeliyetçilik, haksızlık, özerklik* ve *onaylanma* alt boyutlarından oluşmaktadır. Haksızlık (unfairness), ergenlerin anne babaları tarafından haksızlığa uğrayabilecekleri, anne babalarının getirdiği kuralların doğasında bir haksızlık/adaletsizlik olduğuna ilişkin inançlarını içermektedir (Robin ve Foster, 2002, s.17). Normal örneklem üzerinde, kız ve erkek ergenlerin anne-babalarının kendilerine karşı adil davranmadıklarını ve haksızlık ettiklerine inandıklarını bildirmişlerdir. Haksızlık inancı, ergenin anne-babasının kısıtlamalarına karşı çıkma, anne-baba-çocuk ilişki biçiminden, anne-baba-yetişkin biçimine geçme ile ilgili (Robin ve Foster, 2002; Robin, Koepke ve Moye, 1990) ihtiyaçlarının bir göstergesi olarak düşünülebilir. Özellikle ergenliğe özgü olabileceği düşünülen haksızlık inancı kızlarda daha yüksek olarak, çatışma faktörü ile ilişkili bulunmuştur. Ergenin anne ve babasının kendisine adil davranmadığına ve kendisini gereğinden fazla kısıtlamasına inanmasının, anne-baba ve ergen arasındaki ilişkilerdeki çatışmalarda önemli bir rol oynuyor olabileceği ifade edilmiştir (Eryüksel, 1996). Onaylanma (approval) inancı, ergen bireylerin anne-babaları tarafından onaylanma ihtiyaçlarının varlığını; ergenin anne babası tarafından beğenilmemeyi katlanılmaz bir durum olarak algılayıp algılamadıklarını ifade eden maddeleri içerir (Eryüksel, 1996). Mevcut çalışmada aile sistemleri kuramına özgü olan

koalisyonlar, üçgenleşme ve bütünlük kavramları ile ergenin haksızlık ve onaylanma inançları değerlendirilmiştir.

1.3.2. Aile Yapı ve İşlevleri ile İlişkili Araştırmalar

Ergenlerin özerkleşme sürecinde, aile yapısındaki bütünleşmenin uyumu arttırırken yapışma ve ayrıklık uçlarının çatışmaları arttırdığı ifade edilmektedir (Olson ve ark., 1983). Diğer bir ifadeyle, aile ergenlerin sosyal uyumunu etkilemede önemli bir role sahiptir (Barker ve Hunt, 2004). Ergenlerin tütün kullanımı, yasa dışı madde kullanımı, alkol ve tehlikeli cinsel yaşantılar gibi sorunlu ve tehlikeli davranışlarını engellemede, aile koruyucu faktör olarak gösterilmiştir (Miller ve Plant, 2010; Emery, Waldron, Kitzman ve Aaron, 1999). Benzer ailesel faktörlerin davranış problemleri altında gruplandığına işaret eden, hem madde hem de internet bağımlılığı ile ilişkili olduğunu gösteren araştırma sonuçlarına da rastlanmıştır (Örn., Yen, Yen, Chen, Chen ve Ko, 2007). Aile işlevselliği tüm aile üyelerinin fiziksel ve psikolojik gelişiminin ve olgunlaşmasının desteklenmesi olarak tanımlanmaktadır (Smilkstein, 1978). Aile işlevselliğinin derecesinin genel ergen davranışlarını etkilediği bilinmektedir. Örneğin, internet bağımlılığı, madde kullanımı ve problemli alkol kullanımı gibi problemler düşük aile işlevselliği ile ilişkilidir (Yen, Yen, Chen, Chen ve Ko, 2007; Ko ve ark. 2008). Düşük aile işlevselliğine sahip ergenlerin yetersiz kaynaklara, daha zayıf aile ilişkilerine ve daha az ebeveyn desteğine sahip olduğu ifade edilmektedir (Wu ve ark., 2016). Parçalanmış aile, aile çatışmaları ve düşük aile işlevselliği gibi kötü koşulların da ergen internet bağımlılığı ile ilişkili olduğu rapor edilmiştir (Niaz ve ark., 2005).

1.4. Anne ve Babalık Yaklaşımları

Anne ve babalar çocuklarının davranışlarını anlamak, desteklemek ve

işlevselliklerini arttırmak için rehberlik yapmak yerine, onları engelleme, kısıtlama ya da eylemlerinden dolayı suçlama ve cezalandırma yolunu tercih edebilmektedirler (Altınay, 2013, s.41). Modern ya da çağdaş anne babalar, tıpkı balığın suyu soluduğunu bilmediği gibi içinde yüzdükleri dijital ortamın onları nasıl içine aldığını; iyi anne ve baba olmakla ilgili beklenti ve inançlarının nasıl şekillendiğinin çoğu zaman farkına varmakta (Lynn ve Johnson, 2018, s.20) gecikebilmektedirler.

Çocukların kişilik gelişimi için en uygun anne babalık tutumunun demokratik anne baba tutumu olduğu; baskıcı ve otoriter, koruyucu ya da tutarsız anne baba tutumlarının ise çocukların kişilik gelişimlerini olumsuz yönde etkilediği (örn., Baykan, 2014; Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012) ve bağımsız bir birey olmalarına engel olduğu ifade edilmektedir (Eni, 2017). Sürekli olarak annesinin ya da babasının yönergelerini yerine getiren çocuklar, yeni bir durumla karşılaştıklarında ne yapacakları konusunda yine yönergeye ihtiyaç duyar ve yaratıcı uyumlama yapamazlar. Aslına bakılırsa, çocukların doğal potansiyelleri içinde bulunan ve zaman zaman anne baba tutumları tarafından sistematik olarak yok edilmeye çalışılan spontaniteleri, yaşam içinde onların imdadına yetişen bir özelliktir (Altınay, 2013, s.29). Bu bağlamda, bireyleşme dönemi olarak ifade edilen ergenlik dönemi açısından, baskıcı ve otoriter anne baba tutumu, aşırı koruyucu anne baba tutumu, izin verici anne baba tutumu, tutarsız anne baba tutumu, mükemmelliyetçi anne baba tutumu, reddedici anne baba tutumu ya da demokratik anne baba tutumu en çok üzerinde durulan ve ülkemizdeki ilgili alanyazında araştırılan anne babalık tutumları arasındadır (örn., Baykan, 2014; Eni, 2017; Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012; Sezer, 2010)

Diğer taraftan mevcut çalışmada, teknolojinin gelişimiyle ilgili alanyazında çok fazla tartışılan anne babalık yaklaşımları üzerinde durulmuştur. Anne baba rehberliği

(parental guidance) kavramı anne ve babalar tarafından çocuklarının sağlıklı gelişimlerini desteklemek için ortaya konulan çeşitli davranışları temsil etmektedir (Vandermaas-Peele, Way ve Umpleby, 2003). Anne babalık gözlemi (parental monitoring) ve anne babalık stili (parental style) ergenlerin günlük yaşamında, ergenlere özgü uğraşlara özel dikkat göstermekten daha yaygın olarak görülen anne babalık becerileridir. Anne babalık gözleminin anlamı, bir ergene gündelik yaşamında süpervizörlük etmekken (Patterson ve Stouthamer-loeber, 1984); ebeveynlik stili tamamıyla evdeki anne babalık rol ve ortamına odaklanır (Leung ve Lee, 2011). Oysaki ebeveynlik rehberliği bir etkinlik türü olmaktan çok daha özeldir. Ebeveyn rehberliği kurallar koyma, yönerge verme, danışmanlık, öneri/tavsiye verme, doğru ve yanlış arasındaki farkı net bir şekilde ortaya koyma ve günlük aktivitelerde koruma sağlama konularında referans olur (Gafoor ve Umer Farooque, 2006). Bybee, Robinson ve Turow (1982) içerisinde televizyon izleme (medyanın diğer formlarının kullanılması açısından da düzenlenebilen), kitaplar ve bilgisayar oyunlarının da yer aldığı, ebeveynlerin rehberliğini ölçmek için bir ölçek geliştirmişlerdir. Televizyon için ebeveyn rehberliğinin 3 modeli (pattern) vardır: Sınırlayıcı (restrictive), değerlendirici (evaluative) ve odaklanmamış (unfocused) rehberliktir. Sınırlayıcı rehberlik medya kullanımı üzerinde sınırlar belirlemeyi ya da sınırlayıcı/kısıtlayıcı olmayı temsil eder. Örneğin, televizyon izlemek için ayrılan süreye bir limit konulabilir ve özel programların izlenmesine yasak getirilebilir. Değerlendirici ebeveyn rehberliği, ebeveynlerin medya içeriğini çocuklarıyla tartışacağı; onlarda bazı içerikler hakkında iyi ya da kötü yorum yapabileceği ve gerçekçi olmayan içeriği açıklayabildikleri anlamına gelir. Odaklanmamış ebeveyn rehberliği ise anne babanın çocuklar televizyon izlerken yalnızca çocuklarının yanında oturduğu ve belirli/istenilen izleme davranışına teşvik etme/pekiştirme durumunu ifade eder (Bybee, Robinson ve Turow, 1982). Fakat bu faktörlerin internet bağımlılığı ile ilişkisinin henüz yeteri kadar ortaya konulmadığı

ifade edilmektedir (Wu ve ark., 2016). Televizyon ile ilgili olarak çalışılan ebeveyn rehberliği internet kullanımı için olan ebeveyn rehberliği ile aynı değildir. Ancak Van den Bulck, Van den Bergh'e (2000) göre internete özgü ebeveynlik yaklaşımları için uygulamalar birçok açıdan televizyon rehberliği ile ilişkili olarak oluşturulabilir.

1.5. Psikolojik Kontrol

Anne babalık davranışları içerisinde önemli bir yeri olan *psikolojik kontrol* çocuklar üzerindeki kontrolün müdahale, sınırlayıcılık, güce dayalılık ve talepkarlık gibi içeriklerinden dolayı ergenler üzerinde oldukça zorlayıcı olarak tanımlanmıştır (Barber, 1996). Hem bireyci hem de ülkemiz gibi toplulukçu kültürlerde anne babanın kontrol edici davranışları ergenin psikolojik belirtileri ile ilişkili görünmektedir (örn. Sönmez, 2011). Ancak toplulukçu kültürlerdeki ergenler anne babanın kontrolünü daha olumlu olarak algılayabilmektedir (Basbug, Cesur ve Batıgün, 2016). Ebeveyn kontrolünün bazı çalışmalarda psikolojik belirtiler ile ilişkili (örn., Kurt, Sayıl ve Tepe, 2013) iken bazılarında ise psikolojik iyilik hali ile olumlu yönde ilişkili olduğu gibi tutarsız sonuçlar olduğu görülmektedir (örn. Sönmez, 2011). Ancak ebeveyn kontrolü davranışsal ve psikolojik olarak ayrıştırıldığında, ebeveyn kontrolüne ilişkin daha tutarlı sonuçlar elde edilmektedir (Barber, Olsen ve Shagle, 1994). Ergen bireyin duygusal ve psikolojik gereksinimlerine karşı duyarsız tepkiler, psikolojik kontrol olarak tanımlanırken, davranışsal kontrol ise daha çok ergen bireye kural koyma, kurallara uymasını sağlayan denetimleme ve izleme gibi uygulamaları içermektedir (Barber, 1996). Aile sistemleri yaklaşımı temelinde psikolojik özerklik bireyselleşme/ayrışma ile ilişkiliyken (Barber, 1996), psikolojik kontrol yapışma/ayrışamamanın bir formu olarak öne sürülmektedir (Barber ve Buchler, 1996; Barber, Olsen ve Shagle, 1994). Psikolojik kontrol, çocuğun düşünme süreçleri, kendini ya da duygularını ifade etme ve

ebeveynlerine bağlanma gibi süreçleri içeren psikolojik ve duygusal gelişimine müdahalede bulunan kontrol girişimleri anlamına da gelmektedir (Barber, 1996). Psikolojik kontrol örtük ve açık ebeveynlik davranışlarını içerebilmektedir. Dolaylı olarak kontrol ve müdahalecilik örtük ebeveynlik özellikleri iken, çocuğu yönlendiren sınırlama ve aşırı beklentiler, yüksek standartlar içerisinde olma, açık ebeveynlik özellikleri olarak ifade edilmektedir. Aşırı müdahalecilik ve yönlendiricilik gibi özellikleri içeren psikolojik kontrol, özerklik ihtiyacının yoğunlaştığı ergenlikte kendilik sisteminin gelişimini olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Pettit, Laird, Dodge, Bates ve Criss, 2001). Ergenlik dönemindeki düşük kendine güven (Barber 2001; Conger, Conger ve Scaramella, 1997), düşük benlik saygısı (Garber, Robinson ve Valentiner, 1997), kimlik gelişiminde zayıflık (Hein ve Lewko, 1994) ve depresyon gibi içselleştirme problemleri ile psikolojik kontrol arasında güçlü ilişkiler olduğuna işaret edilmektedir (Barber, 1996; Bean, Barber ve Crane, 2001). Benzer şekilde ergenlik dönemindeki uyum sorunları ile psikolojik kontrol arasında da yüksek ilişkiler olduğu görülmektedir (Barber, Bean ve Erickson, 2002). Psikolojik kontrol ile hem anne hem de babadan algılanan destek ve izleme arasında negatif yönde ilişki bulunmuştur. Ergen bireyin kimlerle, nerede ve ne yapıyor olduğu ile ilgili bilgiye sahip olan anne babalar ergeni uzaktan gözetim ve denetim altında tutarak olumlu kontrol stratejileri sergilediğinde, bu davranışların olumlu olduğunu düşünen ergenler daha az psikolojik kontrol algılamaktadır. Benzer şekilde ergen bireylerin ebeveyninden algıladığı destek arttıkça daha düşük düzeyde kontrol algılamaktadırlar (Sayıl ve Kındap, 2010). Pek çok kültürde ergenlerin davranışlarının uygun biçimde kontrolü olumlu sonuçlarla ilişkiliyken, ergenin benliğini kontrole yönelik uygulamalar ise olumsuz gelişimsel sonuçlarla ilişkili bulunmuştur (Barber, Stolz, Olsen ve Maughan, 2005; Shek, 2007; Stewart ve ark. 1998; 1999; Stewart, Bond, Abdullah ve Ma, 2000). İnternet kullanımı ile ilişkili olarak ergen bireyler üzerinde yapılan bir araştırma sonucunda ise psikolojik

kontrol ve problemli internet kullanımı arasında pozitif ilişki olduğu ortaya konulmuştur (Li, Li ve Newman, 2013).

1.5. Duygu Düzenleme Güçlüğü

Gross'a (1998) göre duygu düzenleme, duygularımızı nasıl yaşadığımız, nasıl ifade ettiğimiz ve bu duyguları değiştirme çabamızı içerir ve duygu düzenlemenin temel amacının duygusal tepkileri değiştirmek olduğunu (Gross, 2002) da ifade eder. Başka bir ifadeyler, duygu düzenleme, duyguların tanınması, izlenmesi, değerlendirilmesi ve değiştirilebilmesi süreçlerini içerir (Phillips ve Power, 2007).

Duygu düzenleme becerilerinin gelişimsel süreçte kazanıldığı ve psikolojik iyilik halinde önemli etkilerinin olduğu bilinmektedir (Gross ve Munoz, 1995). Duygu düzenleme güçlüğü, duygulara ilişkin farkındalığın olmaması, duyguların anlaşılamaması ya da tanınmaması ve kabul edilmemesi olarak tanımlanabilir. Duyguların işlevsel olmayan şekilde ifade edilmesi, diğer bir deyişle, olumsuz duygular yaşarken dürtü kontrolünde ve amaç odaklı davranışlara yönelmede zorlanma, işlevsel duygu düzenleme stratejileriyle duyguları değiştirmede güçlük yaşama olarak ifade edilebilir (Gratz ve Roemer, 2004). Phillips ve Power (2007) ergenlerin yalnızca duygu düzenleme güçlüklerini ve bilişsel duygu düzenlemelerini değil, aynı zamanda duygu düzenleme durumlarının bilişsel, duygusal ve davranışsal yönden işlevsel olup olmadığını hem içsel (bireysel) hem de dışsal (kişilerarası) kaynaklı etmenler üzerinde değerlendirmeyi amaçlamışlardır. İçsel ve dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme ile duygulanım belirtileri, davranım sorunları, akran sorunları ve psikosomatik belirtiler arasında pozitif yönde ilişki olduğu, sosyal davranış ve yaşam doyumu arasında ise negatif yönlü ilişki olduğunu bulmuşlardır. Diğer taraftan, içsel ve dışsal işlevsel duygu

düzenleme ile sosyal davranış ve yaşam doyumu arasında pozitif yönde ilişki olduğu bulunurken; duygulanım belirtileri, davranım sorunları ve akran sorunları ile arasında negatif yönde ilişki olduğu bulunmuştur. Duygu düzenleyememenin birçok psikopatolojide ortak bir sorun olduğu bilinmektedir (Gross, 2002). Çocuk ve ergenlerdeki kaygı (Bender ve ark. 2012), depresyon, yeme bozuklukları gibi içselleştirilmiş bozukluklar (Aldao, Nolen-Hoeksema ve Schweizer, 2010) ve depresif belirtiler (Beblo ve ark., 2012; Joormann, 2010) ile duygu düzenleme güçlükleri arasında anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Werner ve Gross (2010) birçok psikopatoloji ile ilişkili olan duygu düzenleme sorunlarının tedavide önemli bir rol oynayabileceği görüşünü ifade etmişlerdir. Hormes, Kearns ve Timko (2014) tarafından yapılan araştırma ile sosyal medya bağımlılığı olan bireylerin daha fazla duygu düzenleme güçlüğüne sahip olduğu ortaya konulmuştur. İnsan yaşamında duygu iniş çıkışlarının en yoğun olduğu dönem olan ergenlikte duyguların işlevsel olarak düzenlenmesi hem bu gelişim süreci için hem de yetişkinlikte psikolojik sağlıklılıkta önemli role sahip olabilir. Aynı zamanda, aile yapı ve işlevleri açısından sorunlar yaşayan ergenlerin duygularını düzenleme biçimlerinin internet oyun oynama bozukluğu üzerinde etkili olabileceği düşünülmektedir.

1.6. Olumsuz Kendilik Algısı

Erikson'a (1995, s.560) göre anne babaların çocuklarını aşırı koruması hatta ebeveynlerden birinin diğerinden koruması, gelişimlerini olumsuz yönde etkileyerek kendilerinden emin olamamalarına, dolayısıyla sosyal karşılaştırmalardan kaçınmalarına yol açabilmektedir. Bilişsel yaklaşım da çarpıtılmış ya da abartılı inançların varlığının bireyde sosyal ilişkilerden kaçınmalara yol açabileceği üzerinde durmaktadır. Sosyal ilişkiler bağlamında, kendini diğerleri ile kıyaslama açısından internet kullanımı gençler

arasında giderek artmıştır. Sosyal ağlarda alınan beğeni ya da paylaşımların niceliği, henüz katılaşmamış benlik şemalarını ergenlik ve genç yetişkinlik döneminde de etkileyebilmektedir. Bu bağlamda, internetteki sosyal ağlar, psikolojik sorunları olan üniversite öğrencilerinin akranları ile iletişim kurmasını sağlayan, yeni bir sosyal çevre oluşturmaktadır. Ancak bu sanal etkileşimlerin doğası ve etkileri ise henüz tam olarak anlaşılamamıştır (Odacı ve Çelik, 2013). Diğer taraftan, sosyal ağlarda artan sosyal karşılaştırmalara bağlı kendilik algısının psikolojik belirtiler için risk faktörü olduğunu ortaya koyan çalışmalara rastlanmaktadır (Örn., De Veries ve Kühne, 2015).

Araştırmalar yüksek düzeyde teknoloji kullanımının şimdiki/gerçek zamanlı sosyal ilişkileri etkileyebileceğini göstermiştir (Carducci ve Zimbardo, 1995; Erboy ve Akar Vural, 2010; Kraut, 1998). Benlik şemaları ile ilişkili olduğu bulunan önemli bir değişken anne ve babaların çocukları suçlamaya yönelik tutumları olarak ifade edilmiştir (Carducci ve Zimbardo, 1995). Olumsuz benlik şemasına sahip bireyler, yalnız olmayı istemeseler de kalabalık içerisinde olmaktan rahatsızlık duydukları için de yalnızlığı tercih eder, yeni birileri ile tanışmaktan hoşlanmaz, başkaları ile yüz yüze iletişimden kaçınır (Chartier, Walker ve Stein, 2001; Gard, 2000). Bu özelliklere sahip bireylerin zamanlarının çoğunu internette ya da televizyon karşısında (Gard, 2000) geçirmeleri de şaşırtıcı değildir. Çelik ve Odacı (2012) tarafından üniversite öğrencilerinde yürütülen bir araştırma sonucunda, kendilik algısı ile internet kullanımı arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuş ve olumsuz kendilik şemasına sahip bireylerin interneti bir kaçış aracı olarak kullanabileceği ve bunun sonucunda da internet ortamında, olumlu kendilik şemalarında artış algılayabilecekleri ifade edilmiştir. Ergenlik dönemindeki bireylerin olumsuz kendilik ve olumsuz baba algısının pozitif yönde yüksek ilişki göstermelerine ek olarak, bu iki değişkenin psikolojik belirtilerin de önemli yordayıcıları arasında oldukları bulunmuştur (Andiç, 2013). Jeong

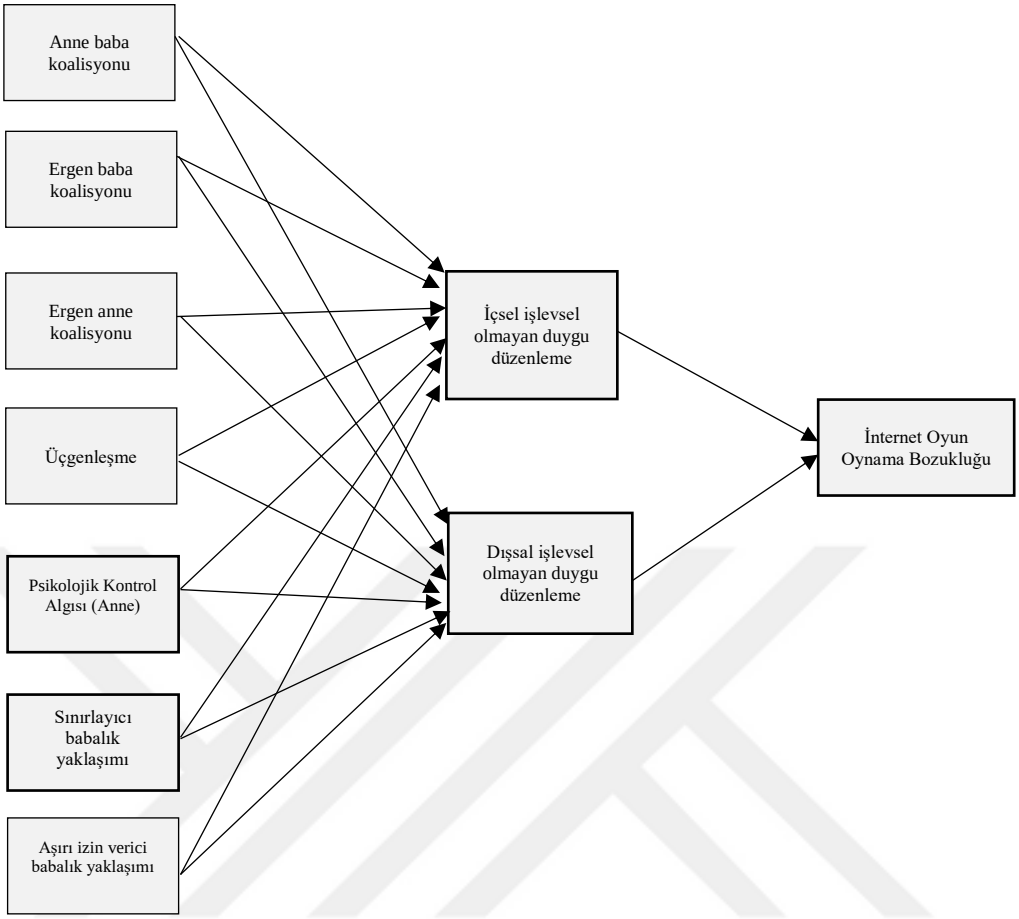
ve Kim (2011) tarafından yapılan araştırma sonucunda, öz yeterlik ve internet oyun oynama bozukluğu arasında anlamlı ilişkiler olduğu gösterilmiştir.

1.7. Araştırmanın Önemi ve Amacı

İnternet oyun oynama bozukluğu ile ilgili birçok bakış açısı mevcuttur. Davranış bağımlılığı kavramı tanınırlık kazanırken, bazı araştırmacı ve klinik alanda çalışan uzmanlar ise bu durumu çevrimiçi oyunlara karşı yalnızca aşırı düşkünlük olarak ifade etmektedirler. Yine de son yıllarda danışanların veya aile üyelerinin internet kullanımıyla ilgili problemleri; özellikle de internet oyunlarıyla ilişkili olan yakınmaları daha yaygın hale gelmiştir. Bununla birlikte, internet oyun oynama bozukluğunun klinik görüntüsü, ailesel ve bireysel faktörler, sosyokültürel faktörler, oyunla ilgili faktörler, depresif ya da anksiyete belirtileri gibi psikiyatrik eştanılar ile iç içe geçmiş heterojen dışavurumlar aracılığıyla gizlenebilir. Bu tür heterojen bir problemin etiyolojisi, tetikleyicileri veya fenomenolojisinin aile ve duygu dışavurumu temelinde açıklanması değerlendirme sürecinde önemli ipuçları sağlayabilir. Buradan hareketle, söz konusu çalışmanın temel amacı, ergenlerin internet oyun oynama bozukluğu ile aile yapı ve işlevleri, anne babalık yaklaşımları, psikolojik kontrol algısı, duygu düzenleme biçimi ve kendilik algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesidir. Ek olarak, ergenliğin erken, orta ve geç dönemlerinde olan katılımcıların, internet oyun oynama bozukluğu açısından anlamlı farklılıklar gösterip göstermediği araştırılmıştır. 11-18 yaş aralığını içeren erken ve orta ergenlik dönemlerindeki bireylerin internet oyun oynama bozukluğu geliştirme açısından en riskli gruplar arasında olduğu ifade edilmektedir (örn., Amendola ve ark. 2018; Katzmarzyk, 2004). Diğer taraftan teknolojinin gelişmesi ve ekran kullanımının artışına bağlı olarak ergenlik döneminin uzamaya başladığına ilişkin görüşlere de rastlanmıştır (örn., Mustafa, 2004). Bu bilgilerden hareketle, mevcut çalışmada, 11-14

yaş aralığının erken ergenlik dönemi (örn., Şahin ve Özçelik, 2016), 15-18 yaş aralığının orta ergenlik ve 19-23 yaş aralığının ise geç ergenlik dönemi olarak belirlenmiştir.

Aile içerisindeki ikili ilişkiler ya da ergenin arada kaldığı üçgenleşme ergenin duygusal anlamda yaşadığı zorluğu arttırabilir (Eryüksel ve Akün, 2003). Son zamanlarda ergenlik dönemindeki çatışmalardan uzaklaşmanın ya da aile sistemindeki dengenin yeniden kurulmasının (Robin ve Foster, 2002) yaygın bir yolu olarak çoğu ailede çocukların ekrana yöneldiği gözlenmektedir. Bu durumun hem anne babaları hem de çocukları var olan sorunlardan uzaklaştırdığı düşünülmektedir. En başta ekran kullanımı konusunda çocuklarına karşı aşırı izin verici olan anne babalar iletişimin azalması, akademik başarıların düşmesi (örn., Eldeleklioğlu ve Vural-Batık, 2013) gibi olumsuzluklar nedeniyle ekran kullanımına karşı bu defa yasaklayıcı davranışlar sergileyebilmektedir. İlgi ve sıcaklık olmaksızın uygulanan kontrol davranışlarının ergenler üzerinde olumsuz etkilerinin olduğu bilinmektedir (Sümer, Gündoğdu Aktürk ve Helvacı, 2010). Aile ortamında bütünleşmeden uzaklaştıran koalisyonlar ve üçgenleşme ile aşırı izin vericilik, yasaklayıcılık ya da psikolojik kontrolün ergenlerin duygusal zorluklar yaşamasında rol oynadığı bilinmektedir (örn., Eryüksel ve Akün, 2003; Özgür, 2016). Kültürümüzde ergenlerin babalardan davranışsal kontrol algılarken,annelerden ise daha çok psikolojik kontrol algıladıklarıbilinmektedir (örn., Sayıl ve Kındap, 2010). Buradan hareketle, internet oyun oynama bozukluğunu açıklamaya ilişkin olarak Şekil 1'deki model önerilmiştir. Ergenlik dönemlerine göre farklılaştığı düşünülen, internet oyun oynama bozukluğu üzerinde ergenlerin aile yapı ve işlevleri, anne ve babalık yaklaşımları, duygu düzenleme biçimlerinin doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin önerilen modelin test edilmesi araştırmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır.

Şekil 1. Aile İlişkileri Temelinde İnternet Oyun Oynama Bozukluğuna İlişkin Önerilen Model

Ülkemizde internet oyun oynama bozukluğunu ölçemeye yönelik, DSM-5 tanı ölçütleri temelinde geliştirilen ya da kültürümüze uyarlaması yapılan bir ölçüm aracına rastlanmamıştır. Benzer şekilde, ülkemizde ergenlerin ekran kullanımına yönelik anne ve babalık yaklaşımlarına ilişkin bir ölçüm aracı da bulunmamaktadır. Ülkemizdeki nicel araştırmalarda internet oyun oynama bozukluğunu ve ekran kullanımına yönelik anne babalık yaklaşımlarını ergen bireylerin özbildirimleri temelinde ölçen ölçüm araçlarına gereksinim olduğu düşünülmektedir. Buradan hareketle, mevcut çalışma kapsamında Lemmens, Valkenburg ve Gentile (2015) tarafından geliştirilen internet

oyun oynama bozukluğu ölçeği ile Van den Bulk ve Van den Bergh (2000) tarafından geliştirilen ekran kullanımına yönelik anne babalık yaklaşımları ölçeklerinin kültürümüze uyarlama çalışmaları da gerçekleştirilmiştir. Ekran kullanımına yönelik anne babalık yaklaşımları ölçeğine (Van den Bulk ve Van den Bergh, 2000) kültürümüze uyarlama sırasında yeni maddeler eklenmiştir. Bu nedenle toplanacak veriler üzerinde açımlayıcı faktör analizi gerekli görülerek, ölçek çalışmasına yönelik bir ön çalışma da gerçekleştirilmiştir. Ölçek çalışmalarına ilişkin ayrıntılı bilgiye EK1 ve EK2'den ulaşabilirsiniz.

1.8. Araştırma Soruları

1. Erken, orta ve geç ergenlik dönemleri ve cinsiyet, anne ve baba eğitim düzeyi, anne ve baba internet kullanım sıklığı değişkenleri internet oyun oynama bozukluğu üzerinde anlamlı farklılık yaratmakta mıdır?

2. Aile yapı ve işlevleri (koalisyonlar, üçgenleşme, bütünleşme ve ergenin haksızlık ile onaylanma inancı), anne babalık yaklaşımları, psikolojik kontrol algısı, duygu düzenleme biçimi, kendilik algısı ve internet oyun oynama bozukluğu arasında anlamlı ilişki var mıdır?

3. Aile yapı ve işlevleri (koalisyonlar, üçgenleşme, bütünleşme ve ergenin haksızlık ile onaylanma inancı), anne babalık yaklaşımları, psikolojik kontrol algısı, duygu düzenleme biçimleri ve kendilik algısının ergenin internet oyun oynama bozukluğu üzerinde yordayıcı etkisi var mıdır?

4. İnternet oyun oynama bozukluğu üzerinde ergenlerin aile yapı ve işlevleri (koalisyonlar, üçgenleşme, bütünleşme ve ergenin haksızlık ile onaylanma inancı), anneden algılanan psikolojik kontrol, babalık yaklaşımları, duygu

düzenleme biçimlerinin doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin önerilen model erken, orta ve geç ergenlik dönemlerinde anlamlı mıdır?

II. BÖLÜM

Bu bölümde mevcut çalışma kapsamında yürütülen ön çalışmaya ilişkin bilgi verilmesinin ardından ana çalışmanın yöntemi aktarılmıştır.

Ülkemizde ekran kullanımına yönelik anne babalık yaklaşımlarını ölçmeye ilişkin bir ölçüm aracı olmamasından dolayı, mevcut çalışma kapsamında Van den Bulk ve Van den Bergh (2000) tarafından geliştirilen ölçeğin Türk örnekleminde geçerlik güvenirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. Ölçeğe kültürümüze uygun yeni maddeler eklenmiş olmasından dolayı toplanan veriler üzerinde öncelikle açımlayıcı faktör analizi yapılacağından ön çalışma gerçekleştirilmiştir. Ön çalışma bulgularına ilişkin ayrıntılı bilgiye EK 2'den ulaşabilirsiniz.

2.1. Yöntem

Bu bölümde araştırmaya katılan okul türleri ve örneklem üzerinde yapılan veri temizlemeye ilişkin betimleyici istatistiklere (bkz. Tablo 1) yer verilmesinin ardından, ana çalışmanın örneklemine, kullanılan veri toplama araçlarına, araştırma desenine ve işlem sürecine ilişkin ayrıntılı bilgilere yer verilmiştir.

2.1.1. Örneklem

Çalışmanın örneklemi 2017-2018 eğitim ve öğretim yılları arasında, Ankara ve Adana illeri içerisinde okumakta olan ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. 630 (%56.1) kız ve genç kadın, 492 (%43.9) erkek olmak üzere toplam 1122 katılımcının yaş ranjı 11-23 olup, yaş ortalaması 16.22 (SS: 3.07)'dir. Örneklemin 313'ü (%27.9) ortaokul, 486'sı (%44.2) lise, 323'ü (%27.9) ise üniversite öğrencisinden

oluşmaktadır. Katılımcıların haftalık internet kullanım saati incelendiğinde, 353 (%31.5) katılımcının 0-2 saat arasında internette zaman geçirdiği, 146 (%13) katılımcının 3-5 saat arasında, 292 (%26) katılımcının 6-12 saat arasında, 331 (%29.5) katılımcının ise 12 saat ve üzeri süreyi hafta içerisinde internette geçirdiği görülmektedir. Katılımcıların oyun oynama türleri ve diğer demografik özelliklerine ilişkin betimleyici istatistiklere Tablo 2'de yer verilmiştir.

Tablo 1
Okul türleri ve veri temizliğine ilişkin betimleyici istatistikler

Araştırmaya dahil olan okullar		
	N	**%**
Devlet Meslek Lisesi A	129	11.1
Özel Okul A	104	9.0
Anadolu Lisesi A	72	6.2
Anadolu Lisesi B	94	8.1
Devlet Ortaokulu A	146	12.6
Devlet Üniversitesi A	86	7.4
Özel Okul B	51	4.4
Anadolu Lisesi C	97	8.4
Anadolu Lisesi D	67	5.8
Devlet Ortaokulu B	74	6.4
Devlet Üniversitesi B	200	17.3
Vakıf Üniversitesi A	39	3.4
Ulaşılan toplam örneklem sayısı	**1763**	100

Veri Temizliğine İlişkin Betimleyici İstatistikler

	N	**%**
Bir değişkenin yarıdan fazlasını ya da veri setinin yarıdan fazlasını boş bırakanlar	23	3.5
Uç değer temizliği	83	12.9
Annesi hayatta olmayan	5	0.8
Babası hayatta olmayan	45	7.0
"Anne ve/veya babası sağ değil" sorusunu boş bırakan	21	3.3
Anne babası boşanmış olan	126	19.6
Anne babası evli ancak ayrı yaşayan	133	20.7
Anne babası boşanmış ve/veya ayrı yaşıyor sorusunu boş bırakan	174	27.1
23 yaşından büyük olan katılımcılar	31	4.8
Analiz dışı bırakılan Toplam örneklem sayısı	**641**	

Tablo 2

Demografik değişkenler ve internet kullanımı ile ilişkili betimleyici istatistikler

	N	%
Cinsiyet		
Kız ve genç kadın	630	56.1
Erkek	492	43.9
Kades sayısı		
Tek çocuk	93	8.3
2 kardeş	511	45.9
3 kardeş	339	30.4
4 ve daha fazla kardeş	171	15.4
Kardeş sıralaması		
1.çocuk	491	44.2
2.çocuk	404	36.3
3.çocuk	142	12.8
4. ve sonraki çocuklar	75	6.7
Anne eğitim		
Okuryazar değil	24	2.2
Okuryazar	28	2.5
İlkokul	311	28.2
Ortaokul	209	19.0
Lise	317	28.8
Yüksekokul	43	3.9
Lisans ve Lisansüstü	169	15.3
Anne çalışıyor		
Evet	318	28.4
Hayır	802	71.6
Okul düzeyi		
Ortaokul	313	27.9
Lise	496	44.2
Üniversite	313	27.9
Ekonomik gelir algısı		
Düşük	68	6.1
Orta	891	80.2
Yüksek	152	13.6
Haftalık İnternet Kullanım Süresi		
0-2 saat	353	31.5
3-5 saat	146	13.0
6-12 saat	292	26.0
12 saat ve üzeri	331	29.5
Oyun Türü		
Çevrimiçi	439	39.3
Çevrimdışı	419	37.5
Her ikisi	161	14.4
Hiçbiri	99	8.9
Katılımcının internete girme sıklığı		
Her zaman	212	19.1
Genellikle	363	32.7
Sık sık	318	28.7
Bazen	206	18.6
Hiçbir zaman	10	0.9
Annenin internete girme sıklığı		
Her zaman	16	1.4
Genellikle	80	7.1
Sık sık	184	16.4
Bazen	636	56.8
Hiçbir zaman	203	18.1
Babanın internete girme sıklığı		
Her zaman	43	3.8
Genellikle	134	12.0
Sık sık	287	25.7
Bazen	519	46.5
Hiçbir zaman	134	12.0

Erken, orta ve geç ergenliği içeren yaş gruplarında cinsiyet ve yaş dağılımına ilişkin betimleyici istatistiklere Tablo 3'te yer verilmiştir.

Tablo 3
Yaş gruplarında cinsiyet ve yaş değişkenine ilişkin betimleyici istatistikler

	Toplam		Kız ve Genç Kadın		Erkek	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
11-14 yaş aralığı (erken ergenlik)	355	100	179	50.4	176	49.6
11 yaş	59	16.6				
12 yaş	94	26.5				
13 yaş	85	23.9				
14 yaş	117	33				
15-18 yaş aralığı (orta ergenlik)	500	100	283	56.6	217	43.4
15 yaş	126	25.2				
16 yaş	131	26.2				
17 yaş	143	28.6				
18 yaş	100	20				
19-23 yaş aralığı (geç ergenlik)	267	100	168	62.9	99	37.1
19 yaş	64	24				
20 yaş	84	31.5				
21 yaş	67	25.1				
22 yaş	33	12.4				
23 yaş	19	7.1				

Aile üyelerinin internet ve sosyal medya kullanımına ilişkin betimleyici istatistikleri Tablo 4'ten inceleyebilirsiniz

Tablo 4
Aile üyelerinin internet ve sosyal medya kullanımına ilişkin betimleyici istatistikler

	Yalnızca ergen		Aile üyelerinin tamamı		Anne Baba		Hiç kimse	
	N	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**	**N**	**%**
Facebook	111	9.9	122	10.9	232	20.7	218	19.5
Instagram	492	44.0	106	9.5	34	3.0	159	14.2
Twitter	217	19.4	13	1.2	13	1.2	754	67.4
Youtube	528	47.2	235	21.0	8	0.7	87	7.8
Whatsapp/Viber/Skype	246	22.0	429	38.3	66	5.9	89	8.0
Oyunlar	469	41.9	34	3.0	9	0.8	444	39.7
Online alışveriş	246	22.0	42	3.8	19	1.7	583	52.1
Diğer (Fizzy, Tumblr, Vimeo vb.)	267	23.9	20	1.8	4	0.4	773	69.1

Tablo 4'te görüldüğü gibi yalnızca ergenlerin en sık vakit geçirdiği internet alanı Youtube (%47.2) iken, yalnızca anne ve babaların en sık Facebook'u (%2.7); aile

üyelerinin tamamının ise en sık Whatsapp/Viber/Skype (%38.3) uygulamalarını kullandıkları görülmektedir.

2.1.2. Veri Toplama Araçları

2.1.2.1. Demografik Bilgi Formu

Her bir katılımcıdan, cinsiyet, yaş, anne-baba eğitim düzeyi, hem ergenin hem de anne ve babanın internet kullanım sıklığı gibi sosyodemografik bilgilerin alınmasını amaçlayan, araştırmacı tarafından oluşturulan demografik bilgi formu kullanılmıştır.

2.1.2.2. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği

Lemmens, Valkenburg ve Gentile (2015) tarafından DSM5 İnternet Oyun Oynama Bozukluğu tanı ölçütleri temelinde geliştirilmiş olan 27 maddelik ölçektir. 13-40 yaş aralığındaki katılımcıların yer aldığı çalışmada, ölçeğin toplam Cronbach alpha katsayısı .94 bulunurken, ölçek hem 9 maddelik kısa form hem de 27 maddelik uzun form şeklinde kullanılabilmektedir. Ayrıca ölçek maddeleri evet-hayır şeklinde kategorik ya da altılı likert tipi değerlendirme aracı olarak geliştirilmiştir. Orijinal çalışmada, her iki değerlendirme türünün (likert ve kategorik) de oyun oynama süresi, yalnızlık ve benlik saygısı ile negatif yönde, anlamlı ilişkiler gösterdiği ve iç tutarlığı ile geçerliğinin yüksek olduğu ortaya konulmuştur. Likert tipi formunda, geçtiğimiz yıl içerisinde, 0 (asla/hiç); 1(yıl içinde bir ile 4 defa arasında); 2 (yıl içinde beş ile 11 arasında); 3 (yaklaşık olarak ayda 1 ile 3 defa arasında); 4 (her hafta birden fazla); 5 (hergün ya da hemen hemen her gün) şeklinde puanlama yapılmaktadır.

Ülkemizde DSM-5 tanı ölçütleri temelinde geliştirilen ya da geçerlik güvenirliği

yapılan internet oyun oynama bozukluğuna yönelik bir ölçüm aracı bulunmamasından dolayı, mevcut çalışma kapsamında ölçeğin Türk örnekleminde geçerlik güvenirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. Bu amaçla, ilk olarak, ölçek maddelerinin araştırmacı tarafından Türkçeye çevirisi gerçekleştirilmiştir. Türkçe maddelerin uygunluğu psikoloji alanında uzman, ileri düzeyde İngilizce bilen üç uzman tarafından değerlendirildikten sonra ölçek son halini almıştır. Ölçeğin geçerlik güvenirlik ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına ilişkin bulguları EK 1'den inceleyebilirsiniz.

İOOBÖ zihinsel meşguliyet (1, 2 ve 3. maddeler), tolerans (4, 5 ve 6. maddeler), yoksunluk (7, 8 ve 9. maddeler), süreklilik (10, 11 ve 12. maddeler), kaçınma (13, 14 ve 15. maddeler), sorunlar (16, 17 ve 18. maddeler), yanıltma (19, 20 ve 21. maddeler), yerine geçme (22, 23 ve 24. maddeler) ile çatışma (25, 26 ve 27. maddeler) olmak üzere dokuz alt boyuttan oluşmaktadır. İOBÖ'nün iç tutarlık güvenirliğini incelemek amacıyla, Cronbach alfa katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre, Cronbach alfa değerleri, İOOBÖ toplam ölçek için .95 olup, ölçeğin alt boyutları için ise Cronbach alfa katsayılarının .69 ile .93 arasında değiştiği görülmektedir (bkz. EK 1). Ek olarak, ölçeğin güvenirliğine ilişkin olarak madde toplam korelasyonları hesaplanmış ve .40 ile .78 arasında değiştiği bulunmuştur.

11-14 yaş aralığındaki katılımcıları içeren grup için ölçeğin Cronbach alfa kat sayıları incelendiğinde, toplam ölçek için .94 olduğu; ölçeğin alt boyutları için ise Cronbach alfa katsayılarının .60 ile .89 arasında değiştiği görülmektedir. 15-18 yaş aralığındaki katılımcıları içeren grup için ölçeğin Cronbach alfa kat sayıları incelenmiş, toplam ölçek için .95; ölçeğin alt boyutları için ise Cronbach alfa katsayılarının .67 ile .94 arasında değiştiği görülmüştür. Son olarak 19-23 aralığındaki katılımcıları içeren grup için ölçeğin Cronbach alfa kat sayıları incelenmiş, toplam ölçek için .96; ölçeğin

alt boyutları için ise Cronbach alfa katsayılarının .71 ile .64 arasında değiştiği görülmüştür.

2.1.2.3. Ana-Baba ve Ergen İlişki Envanteri (PARQ)

Robin ve arkadaşları (1990) tarafından geliştirilen, Davranışsal Aile Sistemleri Modelinden temel alan bir ölçektir. Ergenlerin ve anne-babaların aile ilişkilerini; a)problem çözme-iletişim becerileri, b)bilişler/inançlar ve c)aile yapısı açısından değerlendirmektedir. Ergenler ve anne-babalar olmak üzere iki ayrı formu vardır. PARQ'nun ergen ve ana-baba formalarının Türkçeye çeviri, geçerlik ve güvenirlik çalışmaları Eryüksel (1996) tarafından gerçekleştirilmiştir.

PARQ'nun aile yapısı, aile sistemindeki yapı ve fonksiyonlarla ilgili 3 temel boyutu içermektedir. Bu çalışmada ergenler için aile yapısı alt boyutunun koalisyonlar, üçgenleşme ve bütünleşme alt ölçekleri kullanılmıştır. Koalisyonlar, anne-baba koalisyonu (2, 7, 12, 17, 24, 28, 36, 41, 45 ve 49. maddeler), ergen-baba koalisyonu (3, 8, 13, 18, 20, 27, 37, 39, 44 ve 48. maddeler) ve ergen-anne koalisyonu (5, 10, 15, 25, 30, 32, 34, 42, 46 ve 51. maddeler) olmak üzere, aile üyeleri arasındaki ittifakları değerlendirmeyi amaçlamayan alt ölçeklerdir. Aile yapısının üçgenleşme alt ölçekleri olan, ergenin anne-baba arasında kalması, annenin ergen ve baba arasında kalması ile babanın ergen ve anne arasında kalması şeklindeki üç alt boyutundan yalnızca ergenin anne-baba arasında kaldığı üçgenleşme (52, 54, 56, 58, 60, 62, 64, 66, 68, 69 ve 70. maddeleri içeren) alt ölçeği uygulanmıştır. Son olarak aileye olan bağlılık ve birliktelik duygularını, destekleyiciliği, üyeler arasındaki mahremiyet ve özerkliğin derecesini ölçmeyi amaçlayan bütünleşme alt ölçeği (4, 19, 22, 33, 35, 38, 50 ve ters kodlanan 9, 14, 26, 29, 43 ve 47. maddelerini içeren) yer almıştır. Bilişler/İnançlar alt boyutunun ise onaylanma (53, 55, 57, 59, 61, 63, 65 ve 67. maddeler) ve haksızlık (1, 6, 11, 16, 21, 23,

31 ve 40. maddeler) inançları alt ölçekleri kullanılmıştır. Ölçek maddelerinin tamamı doğru (D) ile yanlış (Y) şeklinde puanlanmaktadır. Eryüksel'in (1996a) çalışmasında, toplam ölçek iç tutarlık katsayıları ergen formu için .77 olarak bulunmuştur. Koalisyon alt boyutunun iç tutarlığı anne-baba alt ölçeğinde .74, ergen-baba alt ölçeğinde .65, ergen-anne alt ölçeğinde .70 bulunurken; toplam iç tutarlığı bu alt boyut için .78 olarak bulunmuştur. Üçgenleşme alt boyutunun ergenin arada kaldığı alt ölçek iç tutarlılığı .58 iken bütünleşme alt boyutunun iç tutarlığının .80 olarak bulunduğu; onaylanma inancı için .57, haksızlık inancı için ise .62 olarak bulunduğu belirtilmektedir (Eryüksel, 1996a).

Mevcut çalışma bulgularında, çalışmanın 11-23 aralığındaki örneklemi için anne-baba koalisyon alt ölçeği iç tutarlığı .75, ergen-baba koalisyonu iç tutarlığı .70, ergen-anne koalisyonu iç tutarlığı .76 bulunurken, koalisyon alt boyutunun toplam iç tutarlığı .85 olarak bulunmuştur. Ergenin arada kaldığı üçgenleşme alt ölçeği iç tutarlığı .66, bütünleşme alt boyutunun iç tutarlığı .73; ergenin onaylanma inancı iç tutarlığı .68, haksızlık inancı iç tutarlığı .70 olarak bulunmuştur. PARQ ergen formunun kullanılan tüm alt ölçeklerinin toplam ölçek iç tutarlığının ise .81 olduğu görülmüştür.

11-14 yaş aralığındaki katılımcıları içeren grup için ölçeğin Cronbach alfa kat sayıları incelenmiş, anne-baba koalisyon alt ölçeği iç tutarlığı .72, ergen-baba koalisyonu iç tutarlığı .70, ergen-anne koalisyonu iç tutarlığı .75 bulunurken; ergenin arada kaldığı üçgenleşme alt ölçeği iç tutarlığı .66, bütünleşme alt boyutunun iç tutarlığı .61; ergenin onaylanma inancı iç tutarlığı .69, haksızlık inancı iç tutarlığı .68 olarak bulunmuştur. PARQ ergen formunun kullanılan tüm alt ölçeklerinin toplam ölçek iç tutarlığının ise .83 olduğu bulunmuştur. 15-18 yaş aralığındaki katılımcıları içeren grup için ölçeğin Cronbach alfa kat sayıları incelenmiş, anne-baba koalisyon alt ölçeği

iç tutarlığı .77, ergen-baba koalisyonu iç tutarlığı .69, ergen-anne koalisyonu iç tutarlığı .76 bulunurken; ergenin arada kaldığı üçgenleşme alt ölçeği iç tutarlığı .68, bütünleşme alt boyutunun iç tutarlığı .75; ergenin onaylanma inancı iç tutarlığı .72, haksızlık inancı iç tutarlığı .73 olarak bulunmuştur. PARQ ergen formunun kullanılan tüm alt ölçeklerinin orta ergenlik yaş grubu için toplam ölçek iç tutarlığının ise .82 olduğu bulunmuştur. 19-23 yaş aralığındaki katılımcıları içeren grup için ölçeğin Cronbach alfa kat sayıları incelendiğindeyse, anne-baba koalisyon alt ölçeği iç tutarlığı .67, ergen-baba koalisyonu iç tutarlığı .70, ergen-anne koalisyonu iç tutarlığı .74 bulunurken; ergenin arada kaldığı üçgenleşme alt ölçeği iç tutarlığı .61, bütünleşme alt boyutunun iç tutarlığı .80; ergenin onaylanma inancı iç tutarlığı .59, haksızlık inancı iç tutarlığı .60 olarak bulunmuştur. PARQ ergen formunun kullanılan tüm alt ölçeklerinin toplam ölçek iç tutarlığının ise .72 olduğu bulunmuştur.

2.1.2.4. Ekran Kullanımına Yönelik Anne Babalık Yaklaşımları Ölçeği (EKYABYÖ)

Van den Bulk ve Van den Bergh (2000) tarafından geliştirilen ölçeğin orijinali televizyon, bilgisayar oyunları ve kitaplarla ilişkili ebeveynlik yaklaşımları hakkındaki soruları içeren 16 maddeden oluşmaktadır. On altı maddeden oluşan original ölçeğin 4 maddesi birden fazla alt boyuta yüklendiği için ölçekten çıkarılmış ve 12 maddelik, anne ve baba yaklaşımını ayrı ayrı ölçen şekli kullanılmıştır. Orijinal formda 4 madde ise analizlere dahil edilmemiştir. Ölçek maddeleri 1=asla, 2=nadiren, 3=bazen, 4=sık sık olarak derecelendirilmektedir. Ekran kullanımına yönelik ebeveynlik yaklaşımları orijinal formda 3 boyutlu olarak değerlendirilmiştir. 11-12 yaşlarındaki katılıcımlardan oluşan örneklem için Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları 5 maddeden oluşan *sınırlayıcı (restrictive)* anne formunda .80, baba formunda .85; 4 maddeden oluşan

değerlendirici (evaluative) anne formu .85, baba formunda .88; 3 maddelik *odaklanmamış (unfocused)* alt boyut için ise anne formunda .84, baba formunda .84 olarak bulunmuştur. Wu ve arkadaşları (2016) tarafından 11-18 yaş aralığındaki katılımcıların yer aldığı çalışmada ise EKYABYÖ toplam ölçek iç tutarlılık katsayısının .81 olduğu bulunmuştur.

Mevcut çalışma bulgularında, anne formunda iç tutarlık katsayıları, birinci faktörde *"Sınırlayıcı annelik yaklaşımı* (1, 2, 3, 4, 5, 21 ve 24. maddeler)*"* α=.82, ikinci faktörde "*Değerlendirici annelik yaklaşımı* (6, 7, 8 ve 9. maddeler)" α=.82, üçüncü faktörde *"Odaklanmamış annelik yaklaşımı* (10, 11, 12, 13 ve 14. maddeler)*"* α=.85 ve dördüncü faktörde *"Aşırı izin verici annelik yaklaşımı* (17, 19 ve 23. maddeler)*"* α=.60 olarak bulunmuştur. Dört faktörü içeren toplam 19 maddenin Cronbach alfa katsayısı .82 olarak bulunmuştur.

11-14 yaş aralığındaki katılımcıları içeren grup için ekran kullanımına yönelik annelik yaklaşımları ölçeğinin Cronbach alfa kat sayıları incelendiğinde, sınırlayıcı annelik yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .76, değerlendirici annelik yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .74, odaklanmamış annelik yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .80, aşırı izin verici annelik yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .46 olarak bulunmuştur. Anne formu için toplam ölçek iç tutarlığının ise .76 olduğu bulunmuştur. 15-18 yaş aralığındaki katılımcıları içeren grup için ölçeğin Cronbach alfa kat sayıları incelendiğinde, sınırlayıcı annelik yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .80, değerlendirici annelik yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .83, odaklanmamış annelik yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .84, aşırı izin verici annelik yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .55 olarak bulunmuştur. Anne formu için toplam ölçek iç tutarlığının ise .80 olduğu bulunmuştur. 19-23 yaş aralığındaki katılımcıları içeren grup için ölçeğin Cronbach alfa kat sayıları da incelenmiş, sınırlayıcı annelik

yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .84, değerlendirici annelik yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .86, odaklanmamış annelik yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .94, aşırı izin verici annelik yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .75 olarak bulunmuştur. Anne formu için toplam ölçek iç tutarlığının geç ergenlik yaş grubu için ise .75 olduğu bulunmuştur.

Baba formu iç tutarlık katsayısı birinci faktörde *"Sınırlayıcı babalık yaklaşımı* (1, 2, 3, 5, 21, 22 ve 24. maddeler)*"* α=.84, ikinci faktörde "*Değerlendirici babalık yaklaşımı* (6, 7, 8 ve 9. maddeler)" α=.86, üçüncü faktörde *"Odaklanmamış babalık yaklaşımı* (10, 11, 12, 13, 14 ve 15. maddeler)*"* α=.89 ve dördüncü faktörde *"Aşırı izin verici babalık yaklaşımı* (17, 19 ve 23. maddeler)*"* α=.70 olarak bulunmuştur. Dört faktörü içeren toplam 20 maddenin Cronbach alfa katsayısı .87 olarak bulunmuştur.

11-14 yaş aralığındaki katılımcıları içeren grup için ekran kullanımına yönelik babalık yaklaşımları ölçeğinin Cronbach alfa kat sayıları incelendiğinde, sınırlayıcı babalık yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .78, değerlendirici babalık yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .81, odaklanmamış babalık yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .84, aşırı izin verici babalık yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .60 olarak bulunmuştur. Baba formu için toplam ölçek iç tutarlığının ise .82 olduğu bulunmuştur. 15-18 yaş aralığındaki katılımcıları içeren grup için ölçeğin Cronbach alfa kat sayıları incelendiğinde, sınırlayıcı babalık yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .83, değerlendirici babalık yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .86, odaklanmamış babalık yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .91, aşırı izin verici babalık yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .70 olarak bulunmuştur. Baba formu için toplam ölçek iç tutarlığının ise .87 olduğu bulunmuştur. 19-23 yaş aralığındaki katılımcıları içeren grup için ölçeğin Cronbach alfa kat sayıları da incelenmiş, sınırlayıcı babalık yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .89, değerlendirici babalık yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .88, odaklanmamış babalık yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .91, aşırı izin verici

babalık yaklaşımı alt ölçeği iç tutarlığı .79 olarak bulunmuştur. Baba formu için toplam ölçek iç tutarlığının geç ergenlik yaş grubu için ise .87 olduğu bulunmuştur.

Hem anne hem de baba formu için açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına ilişkin bulgular ve ölçeklerin psikometrik özelliklerini EK 2'den inceleyebilirsiniz.

2.1.2.5. Psikolojik Kontrol Ölçeği (PKÖ)

Ebeveynin ergen üzerinde uyguladığı psikolojik kontrolü ölçmek amacıyla Barber (1996) tarafından geliştirilmiştir. Schaefer'ın (1965) maddeleri de kullanılarak oluşturulan 8 eski madde ve Barber ve diğerleri (2007) tarafından kültürlerarası olarak eklenen 8 yeni maddeden oluşan toplam 16 maddelik bir ölçektir. Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Sayıl ve Kındap (2010) tarafından yapılmıştır. Bu ölçekle, anne ve/veya babadan algılanan psikolojik kontrol düzeyi ölçülmektedir. Çalışmada bu ölçeğin yeni maddeleri kullanılmıştır. Yeni maddeler 'Beni sık sık başkasıyla haksız yere karşılaştırır', 'Eğer onu utandıracak bir şey yaparsam, beni görmezden gelmeye çalışır' gibi maddelerden oluşmaktadır. Ölçek maddeleri, "1- annemin/babamın özelliklerine hiç benzemiyor"dan "4- annemin/babamın özelliklerine çok benziyor"a kadar dört dereceli üzerinden değerlendirilme yapmaktadır. Katılımcılardan anne formunu doldururken, ifadelerin annelerinin özelliklerini ne kadar tanımladığını işaretlemeleri; baba formunu doldururken, ifadelerin babalarının özelliklerini ne kadar tanımladığını işaretlemeleri istenmektedir. Ölçeğin anne formu ve baba formu ayrı ayrı puanlanmaktadır. Ölçekten elde edilen yüksek puan ergenin algıladığı psikolojik kontrolün yüksek olduğuna işaret etmektedir. Kültürlerarası çalışmanın yeni maddelerinin oluşturduğu boyutta Cronbach Alfa cinsinden iç tutarlık katsayılarının

anne formu için .83-.88, baba formu için ise .83-.90 arasında değiştiği görülmektedir (Sayıl ve Kındap, 2010).

Mevcut çalışmada, 11-23 yaş aralığındaki toplam örneklem için Cronbach alfa iç tutalılık kaysayısı anne formu için .82, baba formu için ise .79 olarak bulunmuştur. Erken, orta ve geç ergenlik grupları ayrı ayrı incelendiğinde, 11-14 yaş aralığındaki örneklem için Cronbach alfa iç tutalılık kaysayısı anne formu için .79, baba formu için ise .74 olarak bulunmuştur. 15-18 yaş aralığındaki örneklem için Cronbach alfa iç tutalılık kaysayısı anne formu için .83, baba formu için ise .81 olarak bulunmuştur. 19-23 yaş aralığındaki örneklem için Cronbach alfa iç tutalılık kaysayısı anne formu için .82, baba formu için ise .81 olarak bulunmuştur.

2.1.2.6. Ergenler için Duygu Düzenleme Ölçeği

Ergenlerin duygu düzenleme yöntemlerini belirlemek amacıyla Phillips ve Power (2007) tarafından geliştirilen ölçeğin ülkemizde Türkçeye uyarlama çalışmaları Duy ve Yıldız (2014) tarafından yapılmıştır. Ölçek, ergenlerin duygu düzenleme yöntemlerini 18 madde ile ölçmektedir, bu kapsamda, "içsel işlevsel duygu düzenleme (1, 2, 3 ve 4. maddeler)", "dışsal işlevsel duygu düzenleme (15, 16, 17 ve 18. maddeler)", "içsel işlevsel olmayan duygu düzenleme (10, 11, 12, 13 ve 14. maddeler)" ve "dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme (5, 6, 7 ve 8. maddeler)" şeklinde dört alt boyuta sahiptir. Ölçek (1) hiçbir zaman, (2) nadiren, (3) bazen, (4) çoğu zaman ve (5) her zaman, şeklinde puanlanmaktadır. Alt boyutlardan alınan puanlar yükseldikçe ergenin o alt boyuta göre duygu düzenleme yönteminin sıklığı da artmakta, puanı düştükçe o yöntemi kullanma sıklığı düşmekte şeklinde yorumlanmaktadır. Ölçeğin geçerlik güvenirlik çalışmasında, iç tutarlılık katsayısı sırasıyla içsel işlevsel duygu düzenleme alt boyutu için .74, içsel işlevsel olmayan duygu düzenleme alt boyutu için

.68, ve dışsal işlevsel duygu düzenleme alt boyutu için .57, dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme alt boyutu için .76, olarak bulunmuştur.

Mevcut çalışmada, 11-23 yaş aralığını kapsayan toplam örneklem için ölçeğin iç tutarlılık katsayısı sırasıyla içsel işlevsel duygu düzenleme alt boyutu için .88, dışsal işlevsel duygu düzenleme alt boyutu için .69, içsel işlevsel olmayan duygu düzenleme alt boyutu için .75 ve, dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme alt boyutu için .79; toplam ölçek iç tutarlılık katsayısı ise .82 olarak bulunmuştur. Erken, orta ve geç ergenlik grupları ayrı ayrı incelendiğinde, 11-14 yaş aralığı için ölçeğin iç tutarlılık katsayısı sırasıyla içsel işlevsel duygu düzenleme alt boyutu için .87, dışsal işlevsel duygu düzenleme alt boyutu için .70, içsel işlevsel olmayan duygu düzenleme alt boyutu için .76 ve dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme alt boyutu için .77; toplam ölçek iç tutarlılık katsayısı ise .82 olarak bulunmuştur. 15-18 yaş aralığı için ölçeğin iç tutarlılık katsayısı sırasıyla içsel işlevsel duygu düzenleme alt boyutu için .88, dışsal işlevsel duygu düzenleme alt boyutu için .67, içsel işlevsel olmayan duygu düzenleme alt boyutu için .76 ve dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme alt boyutu için .81; toplam ölçek iç tutarlılık katsayısı ise .83 olarak bulunmuştur. Son olarak, 19-23 yaş aralığı için ölçeğin iç tutarlılık katsayısı sırasıyla içsel işlevsel duygu düzenleme alt boyutu için .90, dışsal işlevsel duygu düzenleme alt boyutu için .72, içsel işlevsel olmayan duygu düzenleme alt boyutu için .71 ve dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme alt boyutu için .77; toplam ölçek iç tutarlılık katsayısı ise .77 olarak bulunmuştur.

2.1.2.7. Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ)

Orijinal formu 5 madde olarak Gilbert, Allan ve Trent (1991) tarafından geliştirilen, Sosyal Karşılaştırma Ölçeği (SKÖ), bireylerin başkaları ile

karşılaştırıldıklarında kendilerini nasıl algıladıklarını değerlendirmektedir. Şahin ve Şahin (1992) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılan ölçeğin son formunda çift kutuplu 18 madde, 6 noktalı bir boyut üzerinde değerlendirilmektedir. Ölçekten alınan yüksek puanlar olumlu benlik şemasına, düşük puanlar ise olumsuz benlik şemasına işaret etmektedir. Ölçeğin Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .79 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Beck Depresyon Ölçeği ile korelasyonunun -.19 ($p<.001$) olduğu ve depresyonu düşük ve yüksek grupları başarılı bir biçimde ayırt edebildiği bildirilmiştir (Şahin ve Durak, 1994). Şahin, Batıgün ve Uğurtaş (2002) da çalışmalarında SKÖ ile Kısa Semptom Envanterinin alt ölçekleri arasındaki korelasyonların r=-.21 (somatizasyon) ile r=-.40 (olumsuz benlik) arasında değiştiğini bulgulamışlardır.

Mevcut çalışmada, 11-23 yaş aralığındaki örneklemin tamamı için sosyal karşılaştırma ölçeği toplam ölçek iç tutarlılık katsayısı .90 olarak bulunmuştur. Erken, orta ve geç ergenlik yaş grupları ayrı ayrı incelendiğinde, 11-14 yaş aralığında yer alan katılımcılar için toplam ölçek iç tutarlılık katsayısı .92; 15-18 yaş aralığındaki toplam ölçek iç tutarlılık katsayısı .88; 19-23 yaş aralığındaki katılımcıların yer aldığı yaş grubu için toplam ölçek iç tutarlılık katsayısı ise .89 olarak bulunmuştur.

2.1.3. İşlem

Ankara ve Adana illerinde, ortaokul, lise ve üniversitelerden veri toplamak amacıyla Ankara Üniversitesi'nden etik kurul onayı ve Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknlojileri Genel Müdürlüğü'nden (Ankara) yazılı araştırma izni alınmıştır. Ulaşılan ergen, genç yetişkinlere ve 18 yaşından küçük bireylerin ailelerine araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu aktarılmış ve araştırmaya ilişkin bilgiler hem yazılı (bilgilendirilmiş onam formu) hem sözlü olarak iletilmiştir. Veri toplama işlemi

tüm öğrenciler için sınıf ortamında toplu olarak ve en fazla bir ders saatini alacak sürede, aynı araştırmacı tarafından gerçekleştirilmiştir. Sıra etkisinin kontrol edilebilmesi amacıyla veri toplama setindeki ölçekler karışık sırada düzenlenmiştir.

2.1.4. İstatistiksel Analiz

Araştırmada elde edilen veriler, hem SPSS 23 (Statistical Package for the Social Sciences) hem de AMOS (Analysis of Moment Structures) paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

III. BÖLÜM

BULGULAR

3.1. Demografik Değişkenlere İlişkin Analiz Sonuçları

İnternet oyun oynama bozukluğu puanlarının erken, orta ve geç ergenlik dönemleri, cinsiyet, anne ve baba eğitim düzeyleri, anne ve babanın internet kullanım sıklığına göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için bir dizi bağımsız gruplar için varyans analizleri (ANOVA) yürütülmüştür.

3.1.1 Ergenlik Dönemleri ve Cinsiyet Değişkenine İlişkin Bulgular

İlk olarak, ergenlik dönemlerinin (erken, orta, geç) ve cinsiyetin (kadın, erkek) internet oyun oynama bozukluğu üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla 3 (ergenlik dönemleri) X 2 (cinsiyet) bağımsız gruplar için iki faktörlü varyans analizi (ANOVA) yapılmış ve modelin anlamlı olduğu ($F_{(5,1116)}$= 31.56, p<.001, η2= .12) görülmüştür. Analiz sonuçlarına ilişkin bulgulara Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5
Ergenlik Dönemi ve Cinsiyet değişkenlerine göre İOOB puanlarının karşılaştırılması

	İOOBÖ Puan Ortalamaları			
	N	*Ort.*	*SS*	*F*
Ergenlik Dönemi*****				
Erken ergenlik dönemi	355	1.90	2.15	
Orta ergenlik dönemi	500	2.06	2.48	5.70**
Geç ergenlik dönemi	267	1.39	2.03	
Cinsiyet				
Erkek	492	2.72	2.61	128.25***
Kadın	630	1.18	1.74	

*** p<.001, **p<.01, *p<.05

*****11-14 yaş aralığı erken ergenlik, 15-18 yaş aralığı orta ergenlik, 19-23 yaş aralığı geç ergenlik olarak gruplandırılmıştır.
NOT: Erken ergenlik> geç ergenlik, orta ergenlik > geç ergenlik
Erkek > Kadın

Tablo 5 incelendiğinde, ergenlik dönemi temel etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F_{(2,\ 1116)}$ = 5.70, p<.01, η2= .01) görülmektedir. Hangi grupların birbirinden farklı olduğuna bakmak için grup karşılaştırmaları amacıyla Tukey testi yapılmıştır. Bu sonuca göre hem erken ergenlik dönemindeki (*Ort.*=1.91, *SS*= 2.15) hem de orta ergenlik dönemindeki ergenlerin (*Ort.*=2.06, *SS*= 2.48), geç ergenlik dönemindeki ergenlerden (*Ort.*=1.39, *SS*= 2.03) daha yüksek İOOB puanları aldıkları ve bu farkların p<.01 düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur. İkinci olarak cinsiyet temel etkisinin istatistiksel olarak anlamlı olduğu ($F_{(1,1116)}$ = 128.25, p<.01, η2= .10) ve erkeklerin (*Ort.*=2.72, *SS*= 2.61) kadınlardan (*Ort.*=1.18, *SS*= 1.74) daha yüksek İOOB puanları aldıkları ve bu farkın da p<.001 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. İOOB üzerindeki ergenlik dönemi ve cinsiyet ortak etkisinin ise istatistiksel olarak anlamlı olmadığı bulunmuştur ($F_{(2,\ 1116)}$ = 1.52, p>.05).

3.1.2 Anne Eğitim Düzeyi ve Baba Eğitim Düzeyine İlişkin Bulgular

Ergenlik dönemindeki bireylerin anne eğitim ve baba eğitim düzeylerinin internet oyun oynama bozukluğu üzerindeki etkisini ölçmek amacıyla 4 (anne eğitim düzeyi) X 4 (baba eğitim düzeyi) bağımsız gruplar için iki faktörlü varyans analizi yapılmış ve modelin anlamlı olduğu ($F_{(15,1053)}$= 1.94, p<.05, η2= .03) görülmüştür (bkz. Tablo 5). Anne eğitim düzeyi temel etkisi incelendiğinde, anne eğitim düzeyi farklı olan ergenlik dönemindeki bireylerin İOOB puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($F_{(3,1053)}$= 2.65, p<.05, η2= .01). Bu farklılığın hangi anne eğitim düzey grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda, farklılığın lise ve yüksek okul mezunu olan anne eğitim düzeyi (*Ort*= 2.00, *SS*= .16) ile anne eğitim düzeyi ilkokul ve altında olanlar (*Ort*= 1.49, *SS*= .16) arasında olduğu; ayrıca annesi lisans ve lisansüstü eğitim düzeyine

sahip olanların puan ortalamalarının (*Ort*= 2.76, *SS*= .63) hem anne eğitim düzeyi ilkokul ve daha düşük olanlardan (*Ort*= 1.49, *SS*= .16) hem de ortaokul mezunu olanlardan (*Ort*= 1.84, *SS*= .20) anlamlı olarak daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre anne eğitim düzeyi yüksek olan ergenlerin internet oyun bozukluğu puan ortalamalarının anne eğitim düzeyi düşük olanlara göre anlamlı olarak daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Baba eğitim düzeyi temel etkisi ($F_{(3,1053)}$ = .97, p>.05) incelendiğinde, temel etkinin anlamlı olmadığı; dolayısıyla, baba eğitim düzeyi farklı olan ergenlik dönemindeki bireylerin İOOB puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur. Son olarak, anne eğitim düzeyi ile baba eğitim düzeyi ortak etkisinin ($F_{(9,1053)}$= 1.52, p>.05) istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı görülmektedir.

Tablo 6
Anne ve baba eğitim düzeyi değişkenlerine göre internet oyun oynama bozukluğu puanlarının karşılaştırılması

	İlkokul*		Ortaokul		Lise-Yüksekokul		Lisans ve Lisansüstü		
	Ort.	*SS*	*Ort.*	*SS*	*Ort.*	*SS*	*Ort.*	*SS*	*F*
Anne eğitim	1.49	.16	1.84	.20	2.0	.16	2.76	.63	2.65*
Baba eğitim	2.32	.60	1.88	.28	2.12	.14	1.76	.18	.97

*p<.05
*****Okuryazar olmayan ve yalnızca okuryazar olanlar ilkokul düzeyine dahil edilmiştir.
NOT: Anne lise-yüksekokul > anne ilkokul, anne lisans-lisansüstü > anne ilkokul, anne lisans-lisansüstü > anne ortaokul

3.1.3 Anne ve babanın internet kullanımına ilişkin bulgular

İOOB puanlarının anne ve babanın internet kullanım sıklığına göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi amacıyla tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) yürütülmüştür. Analiz sonuçlarına ilişkin bulgular Tablo 7'de gösterilmiştir.

Tablo 7

Anne ve baba internet kullanım sıklığına göre İOOB puanlarının karşılaştırılması

	Hiçbir zaman			Bazen			Çok sık*			
	N	*Ort.*	*SS*	*N*	*Ort.*	*SS*	*N*	*Ort.*	*SS*	*F*
Anne internet kullanım sıklığı	203	1.50	2.21	636	1.83	2.28	280	2.18	2.36	5.28***
Baba internet kullanım sıklığı	134	1.54	2.00	519	1.67	2.17	464	2.17	2.48	7.28***

***p<.001

*"Genellikle" ve "her zaman" yanıtları da "çok sık" düzeyine dahil edilmiştir.

NOT: Annesi çok sık internete giren > hiçbir zaman internete girmeyen
Babası çok sık internete giren > hiçbir zaman internete girmeyen,
Babası çok sık internete giren > Bazen internete giren

İOOB puanlarının annenin internete girme sıklığına göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonucunda, İOOB puanlarının annenin internete girme sıklığına göre anlamlı farklılık gösterdiği ($F_{(2,1116)}$= 5.28, p<.001); bu farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda, annesinin internete çok sık girdiğini bildiren ergenlerin İOOB puan ortalamalarının (*Ort* = 2.18, *SS* = 2.36), annesinin internete hiçbir zaman girmediğini bildiren ergenlere (*Ort* = 1.50, *SS* = 2.21) göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

İOOB puanlarının babanın internete girme sıklığına göre farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için gerçekleştirilen tek yönlü varyans analizi sonucunda İOOB puanlarının babanın internete girme sıklığına göre anlamlı farklılık gösterdiği ($F_{(2,1114)}$= 7.28, p<.001) bulunmuştur. Babanın internete girme sıklığı değişkenine ilişkin varyansların homojen olma varsayımı karşılanmadığı (p<.01) için farklılığın hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla çoklu karşılaştırma testi olarak Games-Howell yapılmıştır. Çoklu karşılaştırma testi sonucunda, babasının internete çok sık girdiğini bildiren ergenlerin İOOB puan ortalamalarının (*Ort* = 2.17, *SS* = 2.48), babasının internete hiçbir zaman girmediğini bildiren ergenlere (*Ort* = 1.54, *SS* = 2.00)

ve babasının internete bazen girdiğini bildiren ergenlere (*Ort* = 1.67, *SS* = 2.17) göre daha yüksek olduğu görülmektedir.

3.2. Korelasyon Analizi Sonuçları

3.2.1. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu ile Diğer Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

İnternet oyun oynama bozukluğu (İOOB) ile çalışmanın bağımsız değişkenlerini oluşturan aile yapı ve işlevleri, psikolojik kontrol algısı ile anne babalık yaklaşımları, duygu düzenleme biçimleri ve olumlu kendilik algısı arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanmıştır. Korelasyonlara ilişkin bulgulara Tablo 8'de yer verilmiştir.

İOOB ile aile yapı ve işlevleri arasındaki korelasyonların .08 ile .28 arasında değiştiği; aile üyeleri arasındaki koalisyonlar, üçgenleşme ve haksızlık inancı arasında pozitif yönde (p<.01) anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Yalnızca bütünleşme ile internet oyun oynama bozukluğu arasındaki ilişkinin negatif yönde (r= -.16, p<.01) olduğu; onaylanma inancı (r= .03, p>.05) ile ise anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir. Benzer şekilde anneden ve babadan algılanan psikolojik kontrol, sınırlayıcı annelik ve babalık, aşırı izin verici annelik ve babalık yaklaşımları ve odaklanmamış babalık yaklaşımı ile internet oyun oynama bozukluğu arasındaki korelasyon katsayılarının pozitif yönde ve p<.01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Değerlendirici annelik ve babalık yaklaşımları, odaklanmamış annelik yaklaşımı ile İOOB arasındaki ilişkilerin ise anlamlı düzeyde olmadığı (p>.05) görülmektedir.

İOOB ile duygu düzenleme biçimleri ve olumlu kendilik algısı değişkenleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, İOOB ile içsel işlevsel duygu düzenleme ve olumlu

kendilik algısı arasında (*r*= -.07, *p*<.05) negatif yönde anlamlı ilişki olduğu görülmektedir. İOOB ile içsel işlevsel olmayan duygu düzenleme (*r*= .19, *p*<.01) ve dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme arasındaki (*r*= .21, *p*<.01) korelasyon katsayılarının ise pozitif yönde ve anlamlı olduğu görülmektedir. Dışsal işlevsel duygu düzenleme ile İOOB arasındaki ilişkinin ise anlamlı olmadığı (p>.05) görülmektedir.

Araştırmanın bağımsız değişkenlerinin birbirleri ile olan ilişkileri Tablo 8'den incelenecek olursa, aile yapı ve işlevlerinin bütünleşme alt boyutu dışındaki alt boyutları arasındaki korelasyonların pozitif yönde olduğu ve .07 ile .60 arasında değiştiği, bütünleşme ile diğer alt boyutlar arasındaki ilişkilerin negatif yönde olduğu (*r*= -.48 ile *r*= -.11 arasında değişen, p<.01) yalnızca onaylanma inancı ile bütünleşme arasındaki ilişkinin (*r*= .11, *p*<.01) pozitif yönde ve anlamlı olduğu görülmektedir.

Aile yapı ve işlevleri alt boyutları ile hem anneden (*r*= .11 ile *r*=.36 arasında değişen); hem babadan algılanan psikolojik kontrol algısı (*r*= .23 ile *r*=.36 arasında değişen) arasında pozitif yönde ilişkiler olduğu, yalnızca bütünleşme ile aralarındaki ilişkinin negatif yönde (*p*<.01) olduğu görülmektedir.

Tablo 8 annelik yaklaşımları açısından incelendiğinde ise sınırlayıcı annelik yaklaşımı ile diğer değişkenler arasında pozitif yönde anlamlı ilişkilerin olduğu, en yüksek ilişkinin sınırlayıcı babalık yaklaşımı (*r*= .66, *p*<.01) ile en düşük ilişkinin (*r*= .06, *p*<.05) ise DİODD arasındaki ilişki olduğu görülmektedir. Değerlendirici annelik yaklaşımı ile diğer değişkenler arasındaki anlamlı ilişkiler incelendiğinde, en yüksek ilişkinin değerlendirici babalık yaklaşımı (*r*= .70, *p*<.01) ile en düşük ilişkinin (*r*= .06, *p*<.05) ise aşırı izin verici babalık yaklaşımı arasındaki ilişki olduğu görülmetedir. Odaklanmamış annelik yaklaşımı ile diğer değişkenler arasındaki anlamlı ilişkiler

incelendiğinde, en yüksek ilişkinin odaklanmamış babalık yaklaşımı (r= .49, p<.01) ile en düşük ilişkilerin (r= .06, p<.05) ise aynı korelasyon katsayısının görüldüğü, ailedeki üçgenleşme, ergenin onaylanma inancı ve aşırı izin verici annelik yaklaşımı arasındaki ilişkiler olduğu görülmektedir. Son olarak, aşırı izin verici annelik yaklaşımı ile diğer değişkenler arasındaki anlamlı ilişkiler incelendiğinde, en yüksek pozitif yöndeki ilişkinin aşırı izin verici babalık yaklaşımı (r= .56, p<.01) ile en düşük ikinci ilişkinin (r= -.08, p<.05) ise olumlu kendilik algısı arasındaki ilişki olduğu görülmektedir.

Tablo 8 babalık yaklaşımları ile anne babalık yaklaşımları dışındaki diğer değişkenler arasındaki ilişkiler açısından incelendiğinde, en yüksek ilişkinin İOOB (r= .23, p<.01) arasındaki, en düşük ilişkinin (r= .06, p<.05) ise İİODD ile arasındaki ilişki olduğu görülmektedir. Değerlendirici babalık yaklaşımı ile diğer değişkenler arasındaki anlamlı ilişkiler incelendiğinde, en yüksek ilişkinin ergenin onaylanma inancı (r= .12, p<.01) ile en düşük ilişkinin (r= .06, p<.05) ise İİODD arasındaki ilişki olduğu görülmetedir. Odaklanmamış babalık yaklaşımı ile en yüksek ilişkinin İOOB (r= .18, p<.01) arasında, en düşük ilişkilerin (r= .06, p<.05) ise aynı korelasyon katsayısına sahip olan, ailedeki bütünleşme ve anneden algılanan psikolojik kontrol arasındaki ilişkiler olduğu görülmektedir. Son olarak, aşırı izin verici babalık yaklaşımı ile diğer değişkenler arasındaki anlamlı ilişkiler incelendiğinde, en yüksek pozitif yöndeki ilişkinin İOOB (r= .17, p<.01) ile arasındaki, en düşük ilişkilerin aynı korelasyon katsayısına sahip olan (r= .07, p<.05) ailedeki ergen anne koalisyonu, üçgenleşme ve haksızlık inancı arasındaki ilişkiler olduğu görülmektedir.

Tablo 8

Aile Yapı ve İşlevleri ile Psikolojik Kontrol Algısı ve Anne Babalık Yaklaşımları Arasındaki Korelasyonlar

	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**	**16**	**17**	**18**
1. İOOB	-																	
2. Parq-annebaba-koalisyonu	.28**	-																
3. Parq-ergenanne-koalisyonu	.08**	.41**	-															
4. Parq-ergenbaba-koalisyonu	.13**	.42**	.47**	-														
5. Parq-üçgenleşme	.16**	.35**	.41**	.37**	-													
6. Parq-bütünleşme	-.16**	-.48**	-.33**	-.21**	-.11**	-												
7. Parq-onaylanma	.04	.10**	.14**	.07*	.33**	.11**	-											
8. Parq-haksızlık	.18**	.60**	.36**	.28**	.34**	-.44**	.15**	-										
9. Psikolojik kontrol anne	.17**	.36**	.12**	11**	.23**	-.30**	.04	.36**	-									
10. Psikolojik kontrol baba	.18**	.36**	.23**	.01	.23**	-.29**	.04	.31**	.55**	-								
11.Sınırlayıcı annelik yaklaşımı	.17**	.22**	-.01	.08*	.08**	-.03	-.00	.10**	.14**	.10**	-							
12. Değerlendirici annelik yaklaşımı	.03	.03	-.02	.03	.08**	.08**	.04	-.01	.05	.03	.47**	-						
13. Odaklanmamış annelik yaklaşımı	.04	-.06	.04	.02	.06*	.12**	.06*	.02	.03	.02	.20**	.45**	-					
14. Aşırı izin verici annelik yaklaşımı	.12**	.03	.08**	.02	.04	-.04	.05	.08*	.03	.08**	-.06	-.02	.06*	-				
15. Sınırlayıcı babalık yaklaşımı	.23**	.22**	.02	.11**	.12**	-.05	.03	.11**	.16**	.20**	.66**	.36**	.19**	.00	-			
16. Değerlendirici babalık yaklaşımı	.04	.05	-.06	.08**	.08**	.10**	.12**	-.00	.03	.03	.43**	.70**	.34**	.02	.48**	-		
17. Odaklanmamış babalık yaklaşımı	.18**	.06	.00	.12**	.10**	.07*	.09**	.02	.07*	.02	.26**	.34**	.49**	.06	.33**	.47**	-	
18. Aşırı izin verici babalık yaklaşımı	.17**	.02	.07*	.04	.07*	-.01	.04	.07*	.05	.04	.05	.06*	.12**	.56**	.08**	.11**	.15**	-
19. İİDD	-.07*	-.17**	-.13**	-.17**	-.00	.17**	.12**	-.11**	.08**	.04	-.04	.05	.07*	.03	-.04	.05	.00	.08*
20. DİDD	.03	.00	.04	.03	.08**	.07*	.13**	.04	.09**	.11**	.03	.08**	.08**	.00	.02	.05	.05	.08**
21. İİODD	.19**	.25**	.14**	.12**	.16**	-.27**	.07*	.24**	.32**	.29**	.04	.02	-.01	.09**	.06*	.00	-.00	.12**
22. DİODD	.21**	.26**	.16**	.21**	.10**	-.21**	-.13**	.16**	.27**	.20**	.06*	.02	-.02	.04	.07	.00	.04	.04
23. OKA	-.07*	-.08**	-.04	.03	-.05	.21**	-.04	-.13**	-.11**	-.11**	.07*	.12**	.02	-.08**	.01	.12**	.05	-.03

**p<.01, * p<.05

İçsel ve dışsal işlevsel duygu düzenleme, işlevsel olmayan içsel ve dışsal duygu düzenleme, olumlu kendilik algısı arasındaki korelasyon katsayıları hesaplanarak korelasyonlara ilişkin bulgulara Tablo 9'da yer verilmiştir.

Tablo 9 duygu düzenleme değişkeni açısından incelendiğinde, İİDD ile DİODD (r= -.02, p>.05) arasındaki ilişki dışındaki tüm ilişkilerin (r= .21 ile r= .50 arasında değişen) p<.01 düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Olumlu kendilik algısı ile İİDD (r= .11, p<.01) ile DİDD arasında (r= .08, p<.05) pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğu görülürken, İİODD arasındaki ilişkinin (r= -.25, p<.01) ise negatif yönde olduğu; DİODD ile arasındaki ilişkinin anlamlı olmadığı (p>.05) görülmektedir.

Tablo 9
Duygu Düzenleme, Kendilik Algısı ve İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Arasındaki Korelasyonlar

	İİDD	DİDD	İİODD	DİODD	OKA
İçsel işlevsel duygu düzenleme (İİDD)	-				
Dışsal işlevsel duygu düzenleme (DİDD)	.32**	-			
İşlevsel olm. içsel duygu düzenleme (İİODD)	.21**	.25**	-		
İşlevsel olm. dışsal duygu düzenleme (DİODD)	-.02	.23**	.50**	-	
Olumlu kendilik algısı (OKA)	.11**	.08**	-.25**	-.06	-
İnternet oyun oynama bozukluğu (İOOB)	-.07*	.03	.19**	.21**	-.07*

***p<.01, * p<.05*

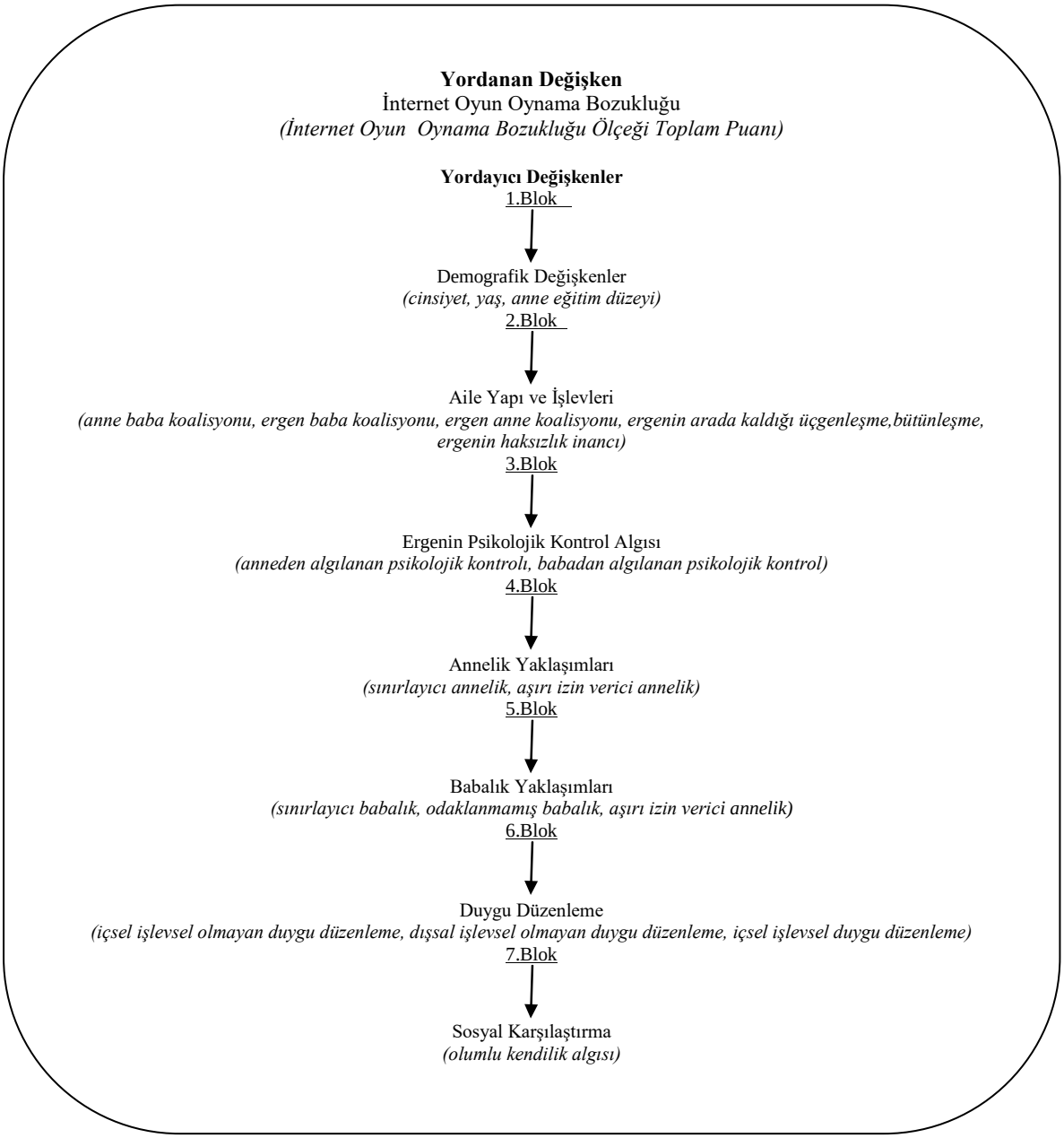
3.4. Regresyon Analizi

3.4.1. İnternet Oyun Oynama Bozukluğunu Yordayan Değişkenler

İOOBÖ'den alınan toplam puanı hangi değişkenlerin yordadığını belirlemek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. İOOB ile diğer değişkenler arasındaki anlamlı ilişkilerin (bkz. Tablo 8) incelenmesinin ardından, hiyerarşik regresyon analizi kapsamında denkleme ilk aşamada, demografik değişkenler (cinsiyet, yaş ve anne

eğitim düzeyi), ikinci aşamada PARQ ölçeğinin alt boyutları (anne baba koalisyonu, ergen baba koalisyonu, ergen anne koalisyonu, ergenin arada kaldığı üçgenleşme, bütünleşme, ergenin haksızlık inancı), üçüncü aşamada ergenin psikolojik kontrol algısı (anne ve babadan algıladığı psikolojik kontrol), dördüncü aşamada ergenin ekran kullanımına yönelik annelik yaklaşımları (sınırlayıcı annelik ve aşırı izin verici annelik yaklaşımı), beşinci aşamada ergenin ekran kullanımına yönelik babalık yaklaşımları (sınırlayıcı babalık, odaklanmamış babalık ve aşırı izin verici babalık yaklaşımı), altıncı aşamada ergenin duygu düzenleme ölçeği alt boyutları (içsel işlevsel olmayan duygu düzenleme, dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme, içsel işlevsel duygu düzenleme) ve son aşamada SKÖ toplam puanının (olumlu kendilik algısı) denkleme alınması uygun görülmüştür. Regresyon analizi aşamalarına Şekil 2'de, analiz sonuçlarına ise Tablo 10'da yer verilmiştir.

Tablo 10 incelediğinde, toplam 12 değişkenin İOOB'nu yordadığı görülmektedir. Denkleme ilk sırada girilen cinsiyet ve anne eğitim düzeyinin toplam varyansın %12'sini açıkladığı bulunmuştur. İkinci sırada denkleme girilen anne baba koalisyonu ve üçgenleşme ile birlikte açıklanan varyansın %18'e ulaştığı görülmektedir. Üçüncü sırada denkleme girilen anneden algılanan psikolojik kontrolün toplam varyansın %1'ini; dördüncü sırada denkleme girilen sınırlayıcı annelik yaklaşımı (%1) ile aşırı izin verici annelik yaklaşımı (%1) ile birlikte açıklanan varyansın %20'ye ulaştığı görülmektedir. Beşinci sırada denkleme giren odaklanmamış babalık yaklaşımı, aşırı izin verici ve sınırlayıcı babalık yaklaşımı değişkenlerinin üçünün bir arada varyansa katkılarının %3 olduğu bulunmuştur. Denkleme altıncı sırada giren içsel işlevsel olmayan duygu düzenleme biçiminin ve yedinci sırada denkleme giren olumlu kendilik algısı ile birlikte açıklanan toplam varyans %25'e ulaşmıştır (*Uyarlanmış* R^2 = .25, $F_{(12, 1100)} = 31.53$, $p < .01$). Başka bir deyişle, yukarıda ifade edilen tüm değişkenler

Şekil 2. İnternet oyun oynama bozukluğunu yordayan değişkenlere ilişkin hiyerarşik regresyon analizi aşamaları

hep birlikte İOOB'nu %25 oranında yordamaktadır. Diğer taraftan, t değerleri incelendiğinde, anneden algılanan psikolojik kontrol (β = .02, p> .05), sınırlayıcı annelik (β = .03, p > .05) ve aşırı izin verici annelik yaklaşımı (β = .09, p > .05) dışındaki tüm değişkenlerin varyansa bağımsız katkılarının da anlamlı olduğu (p<.05) görülmektedir. Beta (β) değerleri incelendiğinde ise en güçlü yordayıcı değişkenin

cinsiyet (β = .32, p < .01) olduğu ve bunu içsel işlevsel olmayan duygu düzenlemenin (β = .13, p < .01) takip ettiği görülmektedir.

Tablo 10
İnternet Oyun Oynama Bozukluğunu Yordayan Değişkenler

Değişken	*B*	*β*	R^2	Uyarlanmış R^2	*t*	*F*	Δ*F*
1.adım: Demografik değişkenler							
Cinsiyet	1.46	.32	.11	.11	11.79**	136.29**	136.29**
Anne eğitim düzeyi	.13	.12	.12	.12	3.28**	76.71**	15.36**
2.adım: Aile yapı ve işlevleri							
Anne baba koalisyonu	1.18	.12	.17	.17	4.00**	77.50**	69.50**
Üçgenleşme	.79	.08	.18	.18	2.66**	62.36**	14.14**
3.adım: Psikolojik kontrol algısı							
Anneden algılanan psikolojik kontrol	.06	.02	.19	.19	.64	51.53**	6.90**
4.adım: Annelik yaklaşımları							
Sınırlayıcı annelik yaklaşımı	.10	.03	.20	.20	.75	45.40**	12.11**
Aşırı izin verici annelik yaklaşım	.07	.09	.21	.20	.80	41.34**	13.80**
5.adım: Babalık yaklaşımları							
Odaklanmamış babalık yaklaşımı	.41	.11	.22	.22	3.96**	39.43**	20.80**
Aşırı izin verici babalık yaklaşımı	.23	.09	.23	.22	2.77**	36.42**	9.86**
Sınırlayıcı babalık yaklaşımı	.32	.09	.24	.23	2.41*	33.64**	6.82**
6.adım: Duygu düzenleme ölçeği alt boyutları							
İçsel işlevsel olmayan duygu düzenleme	.32	.13	.25	.25	4.53**	33.66**	26.15**
7.adım: Sosyal karşılaştırma ölçeği							
Olumlu kendilik algısı	-.17	-.07	.26	.25	-2.49*	31.53**	6.22*

* p<.05, ** p<.01

3.5. Model Testlerine İlişkin Bulgular

Ergenlik döneminde aile yapı ve işlevlerinin, psikolojik kontrol ve anne baba yaklaşımlarının duygu düzenleme üzerinden İOOB'nu etkilediğine ilişkin oluşturulan araştırma sorusu yol (path) analizi ile üç yaş grubunda ayrı ayrı test edilmiştir.

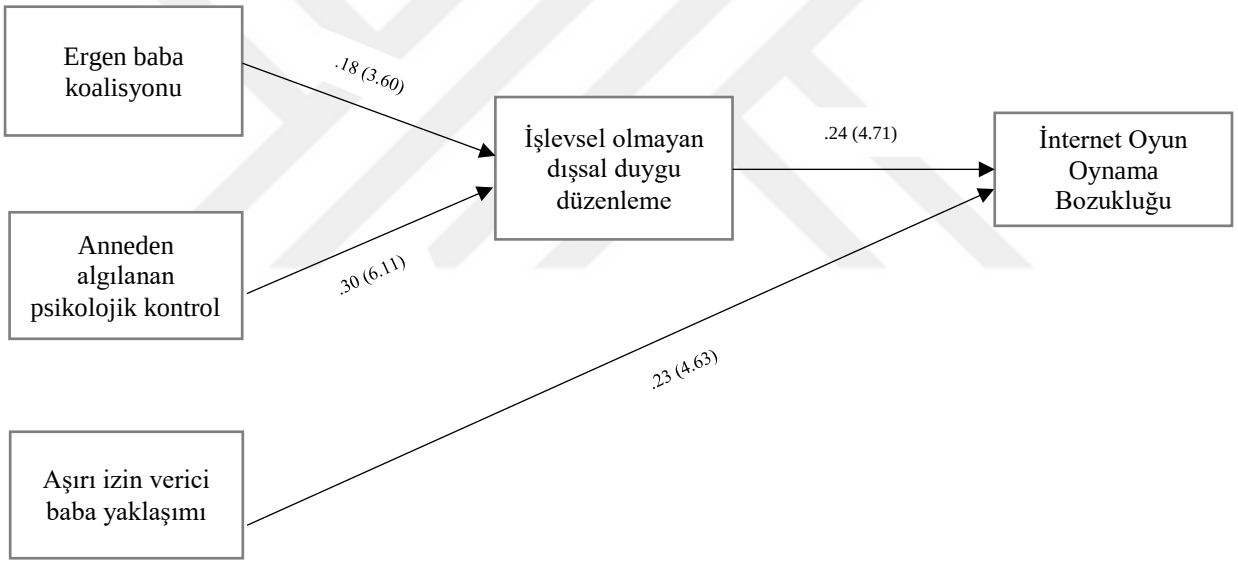
11-14 yaş aralığını içeren erken ergenlik dönemi için test edilen modele ait ki-kare değeri, $\chi^2(df = 8, N = 355) = 148.65$, $p < .01$, χ^2/df oranı 18.58 ve modele ilişkin uyum indeksleri, GFI (Goodness of Fit Index) = .93, AGFI (Adjusted Goodness of Fit Index)= .52, CFI (Comparative Fit Index) = .82, NFI (Normed Fit Index)= .82, RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation)= .22, AIC= 242.65 olarak hesaplanmıştır. Modelde anlamsız olan yollar incelenmiş; sonrasında anlamsız yollar analizden çıkarılarak model revize edilmiştir (bkz. Şekil 3).

15-18 yaş aralığını içeren orta ergenlik dönemi için test edilen modele ait ki-kare değeri, $\chi^2(df = 8, N = 500) = 159.31$, $p < .01$, χ^2/df oranı 19.91 ve modele ilişkin uyum indeksleri, GFI = .94, AGFI= .62, CFI= .81, NFI= .85, RMSEA= .20, AIC= 253.31 olarak hesaplanmıştır. Modelde anlamsız olan yollar incelenmiş ve anlamsız yollar analizden çıkarılarak model revize edilmiştir (bkz. Şekil 4).

19-23 yaş aralığını içeren geç ergenlik dönemi için test edilen modele ait ki-kare değeri, $\chi^2(df = 8, N = 267) = 63.78$, $p < .01$, χ^2/df oranı 7.97 ve modele ilişkin uyum indeksleri, GFI= .96, AGFI= .70, CFI= .86, NFI= .85, RMSEA= .16, AIC= 157.78 olarak hesaplanmıştır. Modelde anlamsız olan yollar incelenmiş ve anlamsız yollar analizden çıkarılarak model revize edilmiştir (bkz. Şekil 5).

İlgili alanyazın temelinde, ergenlik dönemi İOOB'na kapsamlı bir açıklama getirmeyi amaçlayan erken, orta ve geç ergenlik dönemi için kuramsal çerçeve ile uyumlu olarak revize edilen üç farklı yeni model önerilmiştir (bkz. Şekil 3, Şekil 4, Şekil 5). Bu temelde, aile içerisindeki koalisyonlar, anneden algılanan psikolojik kontrol ve internete yönelik babalık yaklaşımları ve işlevsel olmayan duygu düzenleme biçimleri ile internet oyun oynama bozukluğu arasındaki doğrudan ve dolaylı ilişkilerin incelenmesi amacıyla AMOS 23 programı kullanılarak verilere yol analizi uygulanmıştır.

3.5.1. Erken Ergenlik Dönemine (11-14 yaş aralığı) İlişkin Önerilen Model

Şekil 3. Erken Ergenlik Dönemi İnternet Oyun Oynama Bozukluğuna İlişkin Önerilen Model *(Not: Parantez içerisinde verilen değerler, t değerleridir.)*

Yol analizi sonucunda araştırmada test edilen modelin anlamlı ilişkiler ortaya koyduğu görülmüş ve modelin veri ile iyi uyum sağladığı ve değişkenler arası ilişkilerin anlamlı düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Buradan hareketle ergen baba koalisyonu ile anneden algılanan psikolojik kontrolün, dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme aracılığıyla İOOB'nu etkilediği ve aşırı izin verici baba yaklaşımının da

internet oyun oynama bozukluğunu yordadığına ilişkin hipotezi içeren yol analiz modeli uyum indeksleri incelenmiştir. Buna göre modelin veriye uyumunun tüm değerler açısından iyi olduğu (χ^2(df = 3, N = 355) = 2.98, p > .05, χ^2/df = .99 GFI) = .99, AGFI = .97, CFI= 1.00, NFI= .97, RMSEA= .00, AIC = 26.98) görülmüştür.

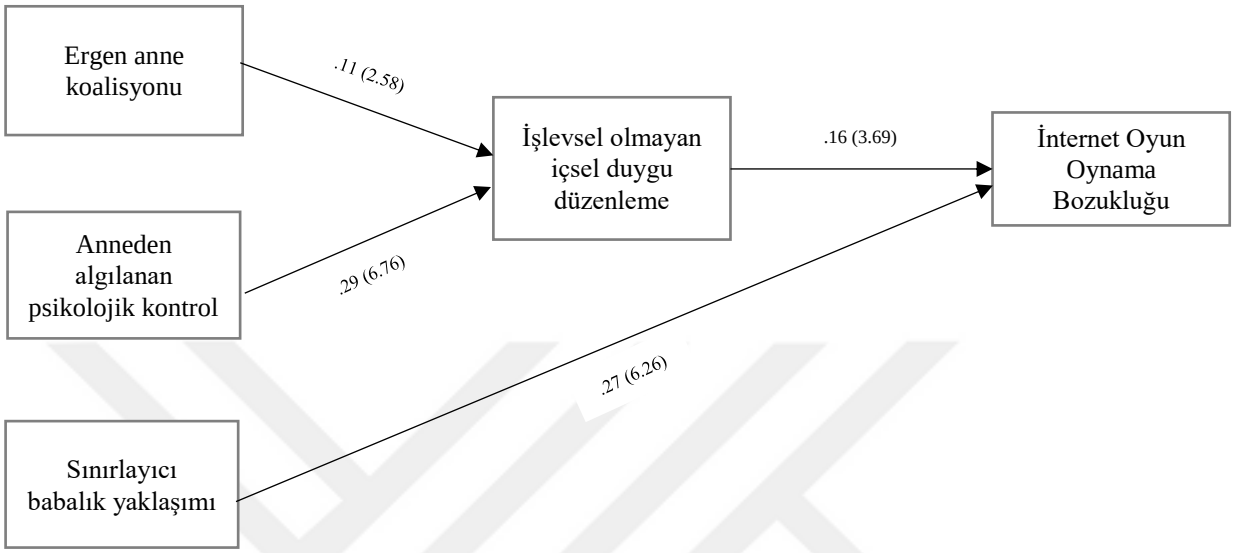
İOOB puanları üzerinde işlevsel olmayan dışsal duygu düzenlemenin (β = .24, t = 4.71, p< .001) ve aşırı izin verici babalık yaklaşımının (β = .23, t = 4.63, p< .001) doğrudan etkilerinin anlamlı olduğu; ergen baba arasındaki koalisyon (β = .18, t = 3.60, p< .001) ve anneden algılanan psikolojik kontrolün (β = .30, t = 6.11, p< .001) de işlevsel olmayan dışsal duygu düzenleme üzerinde doğrudan etkilerinin anlamlı olduğu görülmüştür.

Dolaylı etkiler incelendiğinde, ergen ve baba arasındaki koalisyonun işlevsel olmayan dışsal duygu düzenleme aracılığıyla İOOB üzerinde dolaylı etkisinin (β = .46, p<.01 ve %95 BCa GA [.21, .77]) anlamlı olduğu; dolayısıyla tam aracılık etkilerinin olduğu görülmektedir. Anneden algılanan psikolojik kontrolün işlevsel olmayan dışsal duygu düzenleme aracılığıyla İOOB üzerinde dolaylı etkisinin (β = .22, p<.01 ve %95 BCa GA [.13, .33]) anlamlı olduğu; dolayısıyla tam aracılık etkilerinin olduğu görülmektedir.

Orta ergenlik dönemine ilişkin yol analizi sonucunda araştırmada test edilen modelin anlamlı ilişkiler ortaya koyduğu görülmüş ve modelin veri ile iyi uyum sağladığı ve değişkenler arası ilişkilerin anlamlı düzeyde olduğu görülmüştür. Buradan hareketle ergen baba koalisyonu ile anneden algılanan psikolojik kontrolün, dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme aracılığıyla İOOB'nu etkilediğine ilişkin hipotezi içeren yol analiz modeli uyum indeksleri incelenmiştir. Buna göre modelin veriye uyumunun tüm değerler açısından iyi olduğu (χ^2(df = 3, N = 500) = 6.99, p > .05, χ^2/df =

1.95 GFI = .99, AGFI= .98, CFI= .98, NFI= .95, RMSEA= .04, AIC = 29.84) görülmüştür.

3.5.2. Orta Ergenlik Dönemine (15-18 yaş aralığı) İlişkin Önerilen Model

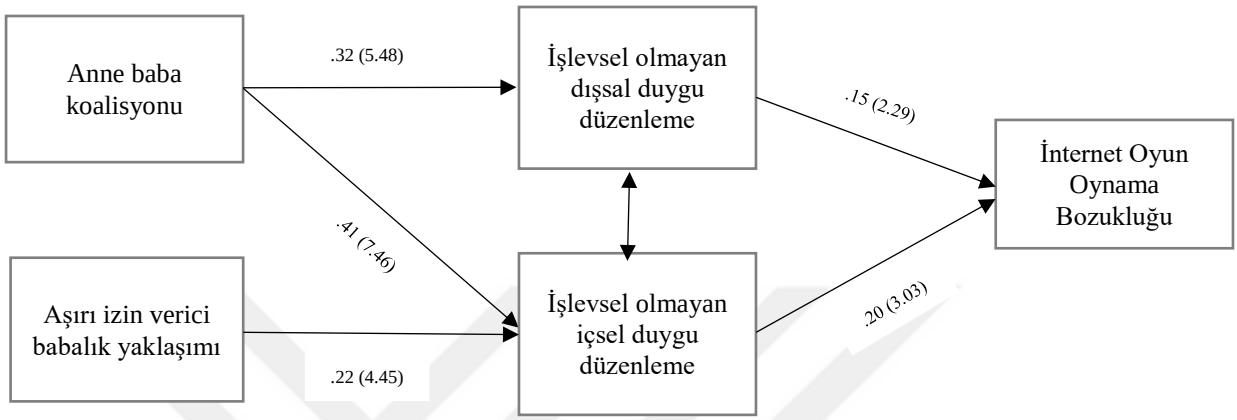
Şekil 4. Orta Ergenlik Dönemi İnternet Oyun Oynama Bozukluğuna İlişkin Önerilen Model *(Not: Parantez içerisinde verilen değerler, t değerleridir.)*

İOOB üzerinde işlevsel olmayan içsel duygu düzenlemenin (β = .16, *t* = 3.69, *p* < .001) ve sınırlayıcı babalık yaklaşımının (β = .27, *t* = 6.26, *p* < .001) doğrudan etkilerinin anlamlı olduğu; ergen anne arasındaki koalisyon (β = .11, *t* = 2.58, *p* < .05) ve anneden algılanan psikolojik kontrolün (β = .29, *t* = 6.76, *p* < .001) de işlevsel olmayan içsel duygu düzenleme üzerinde doğrudan etkilerinin anlamlı olduğu görülmektedir.

Dolaylı etkiler incelendiğinde, ergen ve anne arasındaki koalisyonun işlevsel olmayan içsel duygu düzenleme aracılığıyla İOOB üzerinde dolaylı etkisinin (*β* = .18, p<.05 ve %95 BCa GA [.05, .34]) anlamlı olduğu; anneden algılanan psikolojik kontrolün işlevsel olmayan içsel duygu düzenleme aracılığıyla İOOB üzerindeki dolaylı

etkisinin de (β = .15, P<.01 ve %95 BCa GA [.08, .24]) anlamlı olduğu; dolayısıyla tam aracılık etkilerinin olduğu görülmektedir.

3.5.3. Geç Ergenlik Dönemine (19-23 yaş aralığı) İlişkin Önerilen Model

Şekil 5. Geç Ergenlik Dönemi İnternet Oyun Oynama Bozukluğuna İlişkin Önerilen Model *(Not: Parantez içerisinde verilen değerler, t değerleridir.)*

Geç ergenlik dönemine ilişkin anne baba koalisyonu ile aşırı izin verici babalık yaklaşımlarının içsel ve dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme aracılığıyla İOOB'nu etkilediğine ilişkin hipotezi içeren yol analizi modeli test edilmiştir. Buna göre modelin veriye uyumunun neredeyse tüm değerler açısından kabul edilebilir düzeyde olmadığı ($\chi^2(df = 4, N = 267) = 56.20$, $\chi^2/df = 14.05$ GFI= .93, AGFI= .73, CFI= .68, NFI= RMSEA= .22). görülmüştür. Modifikasyon önerileri incelenmiş ve kuramsal açıdan da ilişkilendirilmesi uygun olan duygu düzenlemeyi farklı açılardan ölçen değişkenlerin hata varyansları ilişkilendirilmiştir. Bu iki model Ki-kare fark testi ile karşılaştırılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2001). Bu teste göre iki model arasındaki farkın anlamlı (p < .001) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak eklenen ilişki modeli anlamlı olarak daha iyi hale getirmiştir. En son model (1 hatanın ilişkilendirildiği), diğer modelden

anlamlı olarak veri ile daha uyumlu bulunmuş ve modelin iyi uyum değerlerine ulaştığı görülmüştür [χ^2 (*df* = 3, *N* = 267) = 3.65, *p* >.05, χ^2 */sd = 1.22*, *GFI* = .99, *AGFI* = .97, *NFI* =.98, *CFI* = .99, *RMSEA* = .03]. Tablo 10, bu indeks değerlerini karşılaştırmalı olarak vermektedir.

Tablo 11
Geç Ergenlik Dönemi'ne İlişkin Önerilen Model Uyum İndeks Değerleri

	χ^2/df	GFI	AGFI	NFI	CFI	RMSEA	AIC
Son Model (1 hata İlişkilendirmesi)	1.22	.99	.97	.98	.99	.03	27.65
İlk Model	14.05	.93	.73	.68	.68	.22	78.20

İnternet oyun oynama bozukluğu üzerinde işlevsel olmayan dışsal (β = .15, *t* = 2.29, *p* < .05) ve içsel duygu düzenlemenin (β = .20, *t* = 3.03, *p* < .01) doğrudan etkilerinin anlamlı olduğu; anne baba arasındaki koalisyonun (β = .32, *t* = 5.48, *p* < .001) işlevsel olmayan dışsal duygu düzenleme üzerindeki doğrudan etkilerinin de anlamlı olduğu görülmektedir. Anne baba arasındaki koalisyon (β = .41, *t* = 7.46, *p* < .001) ve aşırı izin verici babalık yaklaşımının (β = .22, *t* = 4.45, *p* < .001) da işlevsel olmayan içsel duygu düzenleme üzerinde doğrudan etkilerinin anlamlı olduğu görülmektedir.

Dolaylı etkiler incelendiğinde ise anne ve baba arasındaki koalisyonun işlevsel olmayan dışsal (β = .51, p<.05 ve %95 BCa GA [.13, .97]) ve içsel (β = .88, p<.01 ve %95 BCa GA [.37, 1.43]) duygu düzenleme aracılığıyla internet oyun oynama bozukluğu üzerinde dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Aşırı izin verici babalık yaklaşımının işlevsel olmayan içsel duygu düzenleme aracılığıyla internet oyun oynama bozukluğu üzerinde dolaylı etkisinin de (β = .10, p<.01 ve %95 BCa GA [.04, .17]) anlamlı olduğu; dolayısıyla tam aracılık etkilerinin olduğu görülmektedir.

IV. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu çalışma temel olarak 11-23 yaş aralığında yer alan ergen ve genç yetişkinlerin internet oyun oynama bozukluğu (İOOB) üzerinde demografik değişkenlerin, aile yapı ve işlevlerinin, anne ve babalık yaklaşımları, psikolojik kontrol algısı, duygu düzenleme yöntemleri ve kendilik algısının etkilerini incelemeyi amaçlamıştır. Bulguların yorumlanacağı sonraki bölümlerde, öncelikle demografik değişkenler temelinde yürütülen analizlere ilişkin bulgular, sonrasında yordayıcı istatistikler kullanılarak yürütülen analizler sonucunda elde edilen bulgular tartışılmıştır. Sonraki bölümde, mevcut çalışma kapsamında kültürümüze uyarlaması yapılan ölçeklerin geçerlik ve güvenirliğine ilişkin tartışmaya, son olarak da araştırmanın klinik doğurguları, sınırlılıkları ve öneriler kısmına yer verilmiştir.

4.1. İnternet Oyun Oynama Bozukluğunun Demografik Değişkenler Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Araştırmanın temel değişkeni olan internet oyun oynama bozukluğu ölçeğinden (İOOBÖ) alınan puanlar, ergenlik dönemleri ve cinsiyet, anne ve baba eğitim düzeyi, anne ve baba internet kullanım sıklığı demografik değişkenleri açısından karşılaştırılmıştır.

İOOB üzerinde ergenlik dönemleri ile cinsiyet değişkenlerinin temel etkilerinin anlamlı olduğu görülmüş ve ilk olarak erken, orta ve geç ergenlik dönemini temsil eden yaş grupları İOOBÖ puanları açısından karşılaştırılmıştır. 11-14 yaş aralığını içeren erken ergenlik dönemindeki bireylerin 19-23 yaş aralığındaki bireylerden; benzer

şekilde 15-18 yaş aralığını içeren orta ergenlik dönemindeki bireylerin de geç ergenlik dönemindeki bireylerden daha yüksek İOOB puanları aldıkları görülmüştür. Erken ergenlik ile orta ergenlik dönemindeki bireyler arasında ise internet oyun oynama bozukluğu açısından anlamlı farklılık olmadığı görülmüştür. Benzer şekilde, Müller (2015) tarafından yürütülen araştırma sonucu da 14-15 yaş ile 16-17 yaş gruplarının İOOB riskleri açısından anlamlı fark yaratmadığını ortaya koyarken; 11-18 yaş aralığında yürütülen birçok araştırma (örn., Ahmadi ve Saghafi, 2013; Kim ve ark., 2018; Liu ve ark., 2012; Su ve ark., 2018) bu yaş döneminin internet bağımlılığı için üzerinde durulması gereken bir gelişim dönemi olduğunu vurgulamaktadır. Özellikle duygu düzenleme açısından güçlük yaşayan 11-18 yaş aralığındaki ergenlerin, gerçek yaşamda problem yaratabilecek yeni teknolojileri kullanma konusunda daha fazla eğilim gösterdiği ve teknoloji bağımlılığı açısından riskli grup olduğu ifade edilmektedir (Amendola ve ark., 2018). Benzer şekilde, elde edilen bulgular temelinde ülkemiz açısından da 11-18 yaş aralığı internet oyun oynama bozukluğu geliştirme riski açısından odaklanılması gereken gelişim dönemi olabilir. Diğer taraftan, ülkemizde 2000'li yılların başında internet ve internet oyunlarının yaygınlaşmaya başladığı düşünüldüğünde, erken ve orta ergenlik dönemindeki bireyler bebeklik döneminden bu yana ekrana daha büyük yaş gruplarına göre daha fazla maruz kalan ve hatta "internetle büyüyen çocuklar" olmaları, yaş gruplarının karşılaştırılması açısından araştırma sonuçlarını etkilemiş olabilir.

İOOBÖ toplam puanlarının cinsiyet değişkeni açısından da anlamlı olarak farklılaştığı sonucuna ulaşılmıştır. İOOB puanları cinsiyet değişkeni açısından incelendiğinde, erkeklerin daha yüksek puanlar aldıkları, bu bulgunun ilgili alanyazınla uyumlu olduğu görülmektedir (Örn., Batıgün ve Kılıç, 2011). İnternetin erkekler için erkekler tarafından geliştirilen; erkekleri bilgi ve eğlence açısından doyuma ulaştıran

elektronik bir yol ve hatta erkek oyuncağı olarak ifade edildiği bilinmektedir (örn, Weiser, 2000). İnternet oyunları oynamanın yaygınlığının da araştırıldığı bir çalışmada, erkek ergenlerde (%84.7) kadın ergenlere (%42.8) göre internet oyunları oynama sıklığının daha fazla olduğu; bozukluk açısından bakıldığında da araştırmaya katılan tüm Avrupa ülkeleri için erkeklerin kadınlardan daha fazla İOOB tanı ölçütlerini karşıladığı ortaya konulmuştur (Müller ve ark., 2015). Kelleci, Güler, Sezer ve Gölbaşı (2009) tarafından lise öğrencileri ile yürütülen araştırma sonuçları da internet kullanım sıklığının erkeklerde kadınlardan 4 kat daha fazla olduğunu göstermektedir. Paralel şekilde, Weiser (2000) tarafından yürütülen araştırma sonuçları ise kadınların interneti öncelikli olarak kişilerarası iletişim ve eğitim amacıyla kullanırken, erkeklerin interneti çoğunlukla eğlence ve boş zaman etkinliği amacıyla kullandığını ortaya koymuştur.

İOOB üzerinde ergenlerin anne ve baba eğitim düzeyinin etkileri incelenmiştir. Yalnızca anne eğitim düzeyi temel etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Anne eğitim düzeyine göre karşılaştırılan İOOB puanlarına ilişkin bulgular incelendiğinde, annesi lisans ve üzeri eğitim düzeyine sahip olan katılımcıların annesi ilkokul ve ortaokul mezunu olan katılımcılardan daha yüksek İOOB puanları aldıkları; annesi lise ve yüksekokul mezunu olan katılımcıların da annesi ilkokul mezunu olan katılımcılardan daha yüksek İOOB puanları aldıkları sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde internet bağımlılığı puanlarının anne eğitim düzeyine göre karşılaştırıldığı bir çalışmada anne eğitim düzeyi üniversite olan ergenlerin en yüksek internet bağımlılığı puanlarını alırken, en düşük internet bağımlılığı puan ortalamasını anne eğitim düzeyi “okur yazar olmayan” ergenlerin aldığı ortaya konulmuştur (Büyükşahin Çevik ve Çelikkaleli, 2010). Dolayısıyla, eğitim seviyesi yüksek olan annelerin ekonomik gücün daha fazla olması dolayısıyla evde tablet, akıllı telefon ya da diğer teknolojik aletlere daha kolay ulaşılabiliyor olunması, ergenlerin İOOB geliştirmeleri açısından risk yaratıyor olabilir.

Baba eğitim düzeyi açısından İOOB incelendiğinde, babanın eğitim düzeyine göre internet oyun oynama bozukluğu puanlarının anlamlı şekilde farklılaşmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Ancak 14-19 yaş aralığındaki katılımcılar ile yürütülen araştırma sonucunda internet bağımlılığı geliştirme açısından, babanın eğitim düzeyinin annenin eğitim düzeyinden neredeyse iki kat daha belirleyici olduğu ortaya konulmuştur (Ahmadi ve Saghafi, 2013). Diğer taraftan, eğitim seviyesi düşük ebeveynlerle yaşayan ergenlerin problemli internet kullanıcısı olma olasılığının daha yüksek olduğuna ilişkin bulgulara da rastlanmıştır (Örn., Liu ve ark. 2012). Anne ve baba eğitim düzeyi açısından internet bağımlılığı puanları arasında anlamlı farklılık olmadığına ilişkin araştırmalara da rastlanmış olması (örn., Gökçearslan ve Günbatar, 2012), anne ve baba eğitim düzeyleri ile internet oyun oynama bozukluğu geliştirme riski açısından daha fazla araştırma yapılmasına gereksinim olduğunu düşündürmektedir.

Anne ve baba internet kullanım sıklığı açısından bakıldığında ise annesinin çok sık internete girdiğini ifade eden katılımcıların, annesinin internete hiç girmediğini ifade eden katılımcılardan daha yüksek İOOB puanları aldıkları; babasının internete çok sık girdiğini ifade eden katılımcıların ise hem babasının internete hiç girmediğini hem de bazen internete girdiğini ifade eden katılımcılardan daha yüksek İOOB puanları aldıkları ve bu puan farklılıklarının anlamlı olduğu görülmektedir. Model alma ergen davranışlarını belirleyen önemli faktörler arasındadır. Dolayısıyla, anne babanın kurallar ya da sözlü uyarılarından; ne söylediklerinden daha çok ne yaptıkları, nasıl davrandıklarının önemli olduğu söylenebilir. Liu ve arkadaşları (2012) tarafından yürütülen araştırma sonuçları, ebeveyn normları ile davranışları farklılık gösterdiğinde, normlardan daha çok ebeveyn davranışlarının problemli internet kullanımının belirleyicileri arasında olduğunu ortaya koymuştur. Aynı zamanda, internette çok sık zaman geçiren anne ya da babaların diğer aile üyeleriyle daha az zaman geçireceği de

düşünülebilir. Bu görüşü destekler nitelikte, düşük ebeveyn ergen ilişkisi ya da iletişimi ile ergenlerde problemli internet kullanımı arasında ilişki olduğunu gösteren çalışmalara rastlanmıştır (Örn., Liu ve ark. 2012; Park ve ark., 2008)

4.2. İnternet Oyun Oynama Bozukluğunu Yordayan Değişkenlere İlişkin Bulguların ve Modellerin Tartışılması

İOOBÖ'den alınan toplam puan ortalamaları ile çalışmanın bağımsız değişkenlerini oluşturan aile yapı ve işlevlerini içeren koalisyonlar, üçgenleşme, bütünleşme, inançlar, psikolojik kontrol algısı ile anne babalık yaklaşımları arasındaki ilişkiler İOOB ile aile yapı ve işlevleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde, aile üyeleri arasındaki koalisyonlar, üçgenleşme ve ergenin algıladığı onaylanma ve haksızlık inancı ile İOOB arasındaki ilişkilerin pozitif yönde ve anlamlı olduğu; İOOB ve bütünleşme arasındaki ilişkinin ise anlamlı, ancak beklenildiği gibi negatif yönde olduğu görülmektedir. Mevcut araştırma bulguları ile paralel şekilde, parçalanmış aile, aile çatışmaları ve düşük aile işlevselliği gibi kötü koşullar ergenin internet bağımlılığı ile ilişkili olarak rapor edilmiştir (Niaz ve ark., 2005). Bu bulgu ile benzer olarak işlevsel olmayan ailesel faktörlerin davranış problemleri altında gruplandığına işaret eden, hem madde kullanımı hem de internet bağımlılığı ile ilişkili olduğunu gösteren araştırma sonuçlarına da rastlanmıştır (Örn., Yen, Yen, Chen ve Ko, 2007).

İnternet oyun oynama bozukluğu ile anneden ve babadan algılanan psikolojik kontrol arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Psikolojik kontrol ebeveyn-çocuk ilişkilerinde zararlı bir unsur olarak kabul edilir; çünkü duygusal açıdan tehdit, suçluluk hissettirme, sevmekten vazgeçme gibi stratejilerin kullanılması psikolojik istismara neden olan müdahaleci davranışları içermektedir (Barco ve ark.,

2019). Li, Li ve Newman (2013) tarafından, yaş ortalaması 13.67 olan 694 ergen birey ile yürütülen araştırma sonucunda, psikolojik kontrolün bir türü olan sevgiyi kaybetme ile problemli internet kullanımı arasında pozitif yönde ilişki olduğu bulunmuş, ebeveynlerin sınırlamayı içeren davranışsal kontrolleri ile problemli internet kullanımı arasında ise negatif yönde ilişki olduğu bulunmuştur. Diğer taraftan araştırmacıların beklentilerinin aksine, talepkarlık gibi davranışsal kontrol ve suçlama, otoriter davranma gibi psikolojik kontrol boyutlarının problemli internet kullanımı ile anlamlı ilişkiler göstermediği de ortaya konulmuştur. Başka bir araştırma sonucu ise internet oyun oynama bozukluğu belirtileri gösteren ergenlere tepkisel şekilde verilen yanıtların onların internet oyun oynama bozukluğu belirtilerini daha da arttırdığını ortaya koymuştur (Koning ve ark., 2018). Dolayısıyla psikolojik kontrol algısı ile problemli internet kullanımı ve İOOB arasındaki ilişkileri inceleyen araştırma sonuçlarının tutarlı olmadığı; bu konuda daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç duyulduğu söylenebilir.

Anne babalık yaklaşımları ile İOOB arasındaki ilişkiler incelendiğinde, İOOB ile sınırlayıcı annelik ve babalık, aşırı izin verici annelik ve babalık ile odaklanmamış babalık yaklaşımları arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu; değerlendirici ve odaklanmamış annelik ile değerlendirici babalık yaklaşımları arasındaki ilişkilerin ise anlamlı olmadığı görülmektedir. Yaş ortalaması 12.03 olan erken ergenlik dönemini kapsayan bir araştırma sonucunda, çocuklarının duygusal gereksinim ve ilgilerini gözlemlemeyi içeren ebeveyn izleme ile internet oyun oynama bozukluğu arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur (Su ve ark., 2018). Koning ve arkadaşları (2018) tarafından yürütülen bir araştırma sonucunda ise internete özgü ebeveynlik ile internet oyun oynama bozukluğu arasında çift yönlü ve anlamlı ilişkiler olduğu. Dolayısıyla, ailenin psikolojik ya da davranışsal kontrollerinin psikolojik sorunlar konusunda önemli bir risk faktörü ya da koruyucu faktör olabileceği söylenebilir. Aile üyeleri arasındaki

ilişkilerin, duygusal bağların niteliğinin, ergenin aile içinde hissettiği destek ya da suçlanmanın yanı sıra ailenin ergenin ihtiyaç duyduğu değişimlere kendini adapte etme esnekliğinin, ergenin İOOB'na ilişkin eğilimini arttırabileceğini düşündürmektedir.

İOOB ile duygu düzenleme becerilerine ilişkin alt boyutlar arasındaki ilişkiler incelendiğinde, İOOB ile "Durum üzerinde düşünüp anlamaya çalışırım. Bir dahaki sefere neyi daha iyi yapabileceğimi düşünürüm." gibi kendine yönelik yaklaşımları içeren içsel işlevsel duygu düzenleme arasında negatif yönde; "Kendime zarar verecek veya kendimi cezalandıracak bir şeyler yaparım." şeklindeki içsel ve "Öfkemi/üzüntümü sözel olarak başkalarından çıkarırım." şeklindeki ifadeleri içeren dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme arasında ise pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. "Başkalarından tavsiye isterim. Olaya ilişkin neler hissettiğimi başkaları ile konuşurum." şeklindeki yaklaşımları içeren dışsal işlevsel duygu düzenleme ile İOOB arasındaki ilişkilerin ise anlamlı olmadığı görülmektedir. Mevcut bulgularla paralel şekilde, Amendola ve arkadaşları (2018) tarafından yürütülen araştırma sonucunda, 11-18 yaş aralığındaki katılımcılar ile yürütülen araştırma sonuçları işlevsel olmayan duygu düzenleme ile problemli internet kullanımı, video oyunları ve akıllı telefon kullanımı arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu ortaya konulmuştur.

Olumlu kendilik algısı ile internet oyun oynama bozukluğu arasındaki ilişkinin ise beklenildiği şekilde, negatif yönde ve anlamlı olduğu görülmektedir. Çelik ve Odacı (2012) tarafından üniversite öğrencilerinde yürütülen bir araştırma sonucunda, kendilik algısı ile internet kullanımı arasında negatif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuş ve olumsuz kendilik inancına sahip bireylerin interneti bir kaçış aracı olarak kullanabileceği ve bunun sonucunda da internet ortamında, olumlu kendilik algısında

artış algılayabilecekleri ifade edilmiştir. Dolayısıyla internet oyun oynama bozukluğu ergenlikteki bireylerin sosyal karşılaştırmalardan kaçınmalarına yol açabilmektedir. Bilişsel yaklaşım da internet oyunlarına ilişkin çarpıtılmış ya da abartılı inançların varlığının bireyde sosyal ilişkilerden kaçınmalara yol açabileceği (King ve Delfabbro, 2014) üzerinde durmaktadır.

İnternet oyun oynama bozukluğunu yordayan değişkenler incelendiğinde, anne eğitim düzeyi, anne ile babanın ergene karşı koalisyonu, ergenin arada kaldığı üçgenleşme, anneden algılanan psikolojik kontrol, sınırlayıcı annelik ve babalık, aşırı izin verici annelik ve babalık ile odaklanmamış babalık yaklaşımları, içsel işlevsel olmayan duygu düzenlemenin pozitif; olumlu kendilik algısının ise negatif yordayıcı etkilerinin olduğu bulunmuştur.

Jang ve Ryu (2016) tarafından yürütülen araştırma sonuçları ebeveynler tarafından yapılan izleme, duygusal yakınlık, yüksek beklenti ve müdahaleciliğin problemli oyun oynamanın önemli yordayıcıları olduğunu ortaya koymuştur. Bonnaire ve Phan'nın (2017) araştırma sonucunda ise hem kadın hem de erkek katılımcıların tamamında, aile problemlerinin ve olumsuz kendilik algısının İOOB'nin yordayıcıları arasında olduğu ortaya konulmuştur. Adams ve arkadaşları (2019) tarafından İOOB ile ilişkili risk ve koruyucu faktörlerin araştırıldığı bir çalışma sonucunda, dengeli aile bütünlüğünün anksiyete ile ilişkili İOOB geliştirme riskini azalttığı gösterilmiştir.

Ülkemizde, internet bağımlılığı ile internet oyun oynama bozukluğunun gelişmesinde ya da önlenmesinde aile işlevinin ve ebeveynlik yaklaşımlarının etkililiğine yönelik araştırma gereksiniminin oldukça fazla olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda, erken, orta ve geç ergenlik dönemlerinde, internet oyun oynama bozukluğu

üzerinde ailedeki koalisyonlar (ikili ilişkiler), ergenin anneden algıladığı psikolojik kontrol, babalık yaklaşımları ve işlevsel olmayan duygu düzenleme biçimlerinin doğrudan ve dolaylı etkilerine ilişkin üç farklı model önerilmiştir.

11-14 yaş grubunu ifade eden erken ergenlik dönemine ilişkin olarak, ergen ve babanın anneye karşı iş birliği içerisinde olması, ergenin anneden algıladığı psikolojik kontrol ve aşırı izin verici babalık yaklaşımı öncül değişkenler; işlevsel olmayan dışsal duygu düzenleme aracı değişken olarak internet oyun oynama bozukluğunu açıklamaya çalışan bir model önerilmiştir. Modelin test edilmesi sonucunda, uyum indekslerinin tüm değerler açısından iyi olduğu görülmüş ve model doğrulanmıştır. Modele ilişkin yapılar incelendiğinde, işlevsel olmayan dışsal duygu düzenlemenin, ergen ile babanın anneye karşı iş birliği içerisinde olması ve ergenin anneden psikolojik kontrol algılaması ile internet oyun oynama bozukluğu arasında aracı rolünün olduğu görülmektedir. Aşırı izin verici babalık yaklaşımı ise internet oyun oynama bozukluğunu doğrudan yordamaktadır. Anne ve babalar internet oyunlarına erişim konusunda, ayrı ayrı ya da birlikte sınırlandırma yapmaya başladıklarında, çocukları onların kuralları esnetmeleri ya da geri adım atmaları konusunda, babalarının interneti ya da ekran kullanımını en güçlü savunmaları olarak kullanabilirler (Lynn ve Johnson, 2018, s.177). Bu noktada da internet kullanımından vazgeçmek istemeyen babalar kaçınılmaz şekilde, ergen bireyler ile anneye karşı işbirliği içine girebilmektedirler. Ayas ve Horzum (2013) tarafından ilköğretim öğrencileri ile yürütülen araştırma sonucunda, internete yönelik ihmal eden tutuma sahip ailelerin çocuklarının otoriter, izin verici ve demokratik internet tutumuna sahip ailelerin çocuklarından daha fazla internet bağımlılığı özellikleri gösterdiği ortaya konulmuştur. İhmal eden tutuma sahip anne ve babaların genellikle çocukların yiyecek ve giyecek ihtiyaçlarını karşıladığı, ancak duygusal yönden onlara ilgi ve yakınlık göstermediği; günümüzde de her türlü

teknolojik aleti çocuğuna alan anne babaların "üzerine düşeni yapan anne-baba" olarak teknolojik gereksinimleri karşıladıkları görülmektedir. Velayetin paylaşıldığı çocuklarla ilgili yapılan gözlemler sonucunda, ekran karşısında zaman geçirmenin daha çok babanın evinde olduğu; annelerin ise babalara göre çok daha güçlü sınırlar koyduğu, bu nedenle de babanın evinden annenin evinde dönüldüğünde, annenin ergen çocuğun şiddetine maruz kaldığı ifade edilmektedir. Diğer bir ifadeyle, babanın aşırı izin vericiliği ile babanın evindeyken sürekli internet oyunları oynamak doğrudan; annenin evindeyken suçlanma ya da eleştiriliyor olmak, duygu düzenleme güçlüklerinin aracılığıyla İOOB'na yol açabilmektedir (Lynn ve Johnson, 2018, s.176).

15-18 yaş grubunu ifade eden orta ergenlik dönemine ilişkin olarak, ergen ve annenin babaya karşı iş birliği içerisinde olması, ergenin anneden algıladığı psikolojik kontrol ve sınırlayıcı babalık yaklaşımı öncül değişkenler; işlevsel olmayan içsel duygu düzenleme aracı değişken olarak, internet oyun oynama bozukluğunu açıklamaya çalışan bir model önerilmiştir. Modelin test edilmesi sonucunda, uyum indekslerinin tüm değerler açısından iyi olduğu görülmüş ve orta ergenlik dönemi için önerilen model doğrulanmıştır. Modele ilişkin yapılar incelendiğinde, işlevsel olmayan içsel duygu düzenlemenin, ergen ile annenin babaya karşı iş birliği içerisinde olması ve ergenin anneden psikolojik kontrol algılaması ile internet oyun oynama bozukluğu arasında aracı rolünün olduğu görülmektedir. Sınırlayıcı babalık yaklaşımı ise internet oyun oynama bozukluğunu doğrudan yordamaktadır. Bu bulguyu paralel şekilde, ülkemizde 14-19 yaş aralığındaki ergen bireylerle gerçekleştirilen araştırma sonucunda, internet bağımlılığı puanlarının anne baba tutumlarına göre anlamlı şekilde farklılaştığı; anne babalarının otoriter tutuma sahip olduğunu ifade eden ergen bireylerin internet bağımlılık düzeylerinin, anne babalarının demokratik anne baba tutumuna sahip olduğunu ifade eden ergen bireylerden daha yüksek olduğu ortaya konulmuştur (Taş,

2018). Xiuqin ve arkadaşları (2010) tarafından yürütülen araştırmada ise internet bağımlılığı olan ergenler, anne ve babalarının ebeveynlik tarzlarını sürekli olarak müdahaleci, cezalandırıcı ve yanıt vermek konusunda isteksiz ve yetersiz olarak değerlendirmiş; aile işlevlerine ve ebeveynlik yaklaşımlarının etkilerine dikkat çekmişlerdir. Diğer taraftan, anne babalar tarafından ergenin oyun davranışlarına tepki olarak yapılan sınırlamalar ve internete yönelik konulan kuralların internet oyun oynama bozukluğu belirtilerinin düzeyini yordamaması (Koning ve ark., 2018) ve problemli oyun oynama davranışları üzerinde kısıtlamanın bir etkisinin bulunmaması (Choo ve ark., 2015) şeklindeki araştırma sonuçlarına da rastlanmıştır. Bir diğer görüş ise sınırlayıcı ebeveynliğin internet oyun oynama bozukluğu riskini azaltmada etkili bir yol olmadığı, ancak internet oyun oynama bozukluğu riskini de arttırmadığı şeklindedir (örn. Benrazavi, Teimouri ve Griffths, 2015; Koning ve ark., 2018). Babanın sınırlar, yasaklar koyması ve anneden algılanan psikolojik kontrol sonucunda ergen içsel işlevsel duygu düzenleme yapamayarak diğer bir ifadeyle kendisini duygusal açıdan yatıştırmak için internet oyunlarına yöneliyor olabilir.

19-23 yaş grubunu ifade eden geç ergenlik ya da beliren yetişkinlik dönemine ilişkin olarak, anne ve babanın ergene karşı iş birliği içerisinde olması ve aşırı izin verici babalık yaklaşımı öncül değişkenler; işlevsel olmayan içsel ve dışsal duygu düzenlemenin aracı değişkenler olduğu, internet oyun oynama bozukluğunu açıklamaya çalışan bir model önerilmiştir. Modelin test edilmesi sonucunda, uyum indekslerinin tüm değerler açısından iyi olduğu görülmüş ve model doğrulanmıştır. Modele ilişkin yapılar incelendiğinde, anne ve babanın ergene karşı iş birliği içerisinde olması ile internet oyun oynama bozukluğu arasındaki ilişkide işlevsel olmayan içsel ve dışsal duygu düzenlemenin, aracı rollerinin olduğu görülmektedir. Aşırı izin verici babalık yaklaşımı ile internet oyun oynama bozukluğu arasındaki ilişkide ise işlevsel olmayan

içsel duygu düzenlemenin aracı rolünün olduğu görülmektedir. Bu dönemde aileden ayrışma aşamasında olan genç yetişkinler anne ve babanın onlara karşı kurduğu koalisyon nedeniyle, anne ve babalarıyla olan ilişki ve iletişimlerinin niteliği giderek azalabilir; anne babadan duygusal uzaklaşma ve beraberindeki işlevsel olmayan duygu düzenleme biçimleri aracılığıyla internet oyunlarına daha fazla yönelmeye başlayabilirler. Diğer iki modelde (erken ve orta ergenlik döneminde) babanın aşırı izin verici ya da sınırlayıcı yaklaşımı İOOB'nu doğrudan yordarken, geç ergenlik döneminde ise işlevsel olmayan içsel duygu düzenleme aracılığı ile yordamıştır. Babanın aşırı izin verici olan yaklaşımı ilişkilerin azalması ya da iletişimlerin açık olmaması gibi nedenlerle babanın genç yetişkine karşı ilgisiz olması anlamını da taşır ki içsel işlevsel olmayan duygu düzenleme aracılığıyla kaçış yolu olarak yine internet oyunlarına yönelebilirler. Erken ve orta ergenlik dönemine ilişkin önerilen modellerde anneden algılanan psikolojik kontrolün etkisi görülürken, genç yetişkinlik döneminde anlamlı ilişki görülmemesi nedeniyle modelden çıkarılmıştır. Bu farklılık, özerkleşme sürecinde, annenin psikolojik kontrolünün etkisinin azaldığı ya da erken ve orta ergenlik döneminde psikolojik kontrolün genç yetişkinlik dönemine göre daha olumsuz etkisi (Pettit ve ark., 2001) olabileceği şeklinde yorumlanabilir. Ancak bu yaş grubu için henüz yetişkinlik sürecinin tamamlanmamış olduğu da dikkatten kaçmamalıdır. Yuan ve ark. (2016) tarafından yapılan bir araştırmada internet oyun oynama bozukluğu olan genç yetişkinlerin beyin ağları arasındaki anormal etkileşimler ve bozulan yapıların bilişsel kontrolün azalmasına aracılık etmiş olabileceği ortaya konulmuştur. Dolayısıyla erken yetişkinlik dönemi de en az erken ve orta ergenlik dönemi kadar internet oyun oynama bozukluğu açısından önemsenmesi gereken bir gelişim dönemidir.

Üç ayrı yaş grubuna ilişkin modeller birlikte değerlendirildiğinde, internetin ve internet oyunlarının gün geçtikçe yaygınlaşmaya başladığı ülkemizde, araştırma

bulgularına paralel şekilde, İOOB belirtileri yüksek olan ergen ve aileleri ile yapılan klinik görüşme sonuçlarında (örn., Lynn ve Johnson, 2018), babaların çocuklarına ekran kullanımı konusunda aşırı izin verici olmasına ek olarak, annelerin teknoloji kullanımına yönelik kurallar koymak istediğinde, ergen baba arasında anneye karşı koalisyonlar kurulduğu gözlenmektedir. Diğer taraftan, ergenlik dönemindeki bireylerin çok uzun süreler internet oyunları oynuyor olmaları anne babalık yaklaşımlarını da şekillendiriyor olabilir. Ekran kullanımına yönelik olarak konulan kurallara uyulmadıkça, anneler örtük mesajlar iletmekte; ergenlerin kendilerini suçlu hissetmesini sağlayarak, uygun gördükleri şekilde davranmaları konusunda onlara psikolojik kontrol uygulayabilmektedir. Lise dönemine gelindiğindeyse internette geçirilen sürenin artmasına bağlı olarak, akademik başarılar düşmekte, aile içerisindeki çatışmalar arttıkça babalar yasak koyma gereksinimi içine girmekte; aşırı izin vericilikten sınır ve yasaklar koyan babalık yaklaşımına doğru eğilim artmaktadır. Anneler ise içinde bulunulan süreçten babaları da suçlar hale gelmektedirler. Diğer taraftan babanın katı kuralları ile karşı karşıya kalan orta ergenlik dönemindeki bireyler bu süreçte babaya karşı anne ile işbirliği içinde olmaya başlamaktadırlar. Özerkleşme sürecinde, orta ergenlik dönemi tam olarak konulan kuralların yıkılmaya çalışıldığı, engellerin kaldırılmasının nihai amaç olduğu bir gelişim dönemidir. Ergenin öfke ve zıtlaşmasının arttığı bu dönem aynı zamanda, ergenin üniversiteye hazırlanma sürecidir. Ergen bireyin internet kullanımına ilişkin sorunları arttıkça anne ile baba arasındaki koalisyon güçlenebilir. Ancak babanın yeniden aşırı izin verici olmaya başlaması ise internet oyun oynama bozukluğu açısından riskleri arttırabilmektedir. Bu süreçte aile içerisinde bütünleşmeden uzaklaşılması, aşırı izin verici babalık yaklaşımının belki de ihmal ve ilgisizlik olarak algılanması ya da babanın "aşırı izin verici olmak ya da yasaklar koymak arasında gidip geldiği" tutarsız yaklaşımlar sergilemesi, ergenin duygularını

düzenleyememesine ve beraberinde internet oyun oynama bozukluğuna yol açıyor olabilir.

Ergenlerin oyun oynama davranışlarının sıklığı ve süresi arttıkça anne babalar bir tepki olarak oyunlar hakkında soru sormak ve daha fazla bilgi talep ederek oyun davranışları hakkında daha fazla bilgi sahibi olmak isteyebilirler (Koning ve ark., 2018). Ancak önce aşırı izin verici davranıp, sonrasında sınırlamalar ve kurallar getirmek şeklindeki yaklaşımlar destekleyici ya da etkileşimli bir iletişim ya da ebeveynlik yaklaşımı olmadığından, ergenler için internette oyun oynama davranışlarının artmasına yol açabilir (Yen, Yen, Chen, Chen ve Ko, 2007). Birçok anne ve baba çocuklarının ekran karşısında çok fazla zaman geçirmesine bağlı olarak sosyal ve duygusal gelişimleri açısından, gerekli uyaranlardan uzak kaldıklarını ifade etmelerine karşın; ergenlik döneminde gelişim dönemine özgü olarak ortaya çıkan "her şeye muhalif olma", "memnuniyetsizlik" ve "dürtüselliğin" aile içerisinde yaratacağı huzursuzluktan korkar ve kaçınmak isterler. Bu korku ve kaçınma isteği de anne ve babaların çocuklarının internette oyun oynama sürelerini sınırlandırmakta zorlanmalarının zeminini oluşturabilmektedir (Lynn ve Johnson, 2018, s.194). Ergenlerle yürütülen bir çalışmada, oyun oynama davranışı olan ergenlerin ebeveynleriyle daha fazla çatışma yaşadıkları ve daha sonra ebeveynlerin kısıtlayıcı önlemler alarak sorunlu internet kullanımına daha etkin şekilde müdahale ettikleri rapor edilmiştir (Yen, Yen, Chen, Chen ve Ko, 2007). Sonradan gelen kurallar ve müdahaleler, ergen bireyler açısından bir çeşit cezalandırılma algısı yaratıyor olabilir. Oysaki işbirliği kurmak ergenlik dönemindeki bireylerle yeniden ilişki kurabilmede çok daha etkili bir yöntemdir. Çünkü cezalandırılma algısı da özerkleşme sürecindeki bireylerin öfkelerini arttırabilir. Diğer taraftan, baba ya da anne internet oyunlarını oğulları ya da kızlarıyla birlikte

oynadıklarında, onlarla aralarında hızlıca bir bağ kurulabilir; çocukların bakış açısıyla bakabilmeleri sağlanırken, kurulan ilişki onların sınır koymalarını da kolaylaştırabilir.

4.3. Geçerlik Güvenirlik ve Uyarlama Çalışmaları Yapılan Ölçekler

4.3.1. İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenirliğine İlişkin Tartışma

Ülkemizde DSM 5 tanı ölçütleri temelinde geliştirilen ya da geçerlik güvenirliği yapılan internet oyun oynama bozukluğuna yönelik bir ölçüm aracı bulunmamasından dolayı, mevcut çalışma kapsamında Lemmens ve arkadaşları (2015) tarafından DSM 5 İnternet Oyun Oynama Bozukluğu (İOOOB) tanı ölçütleri temelinde geliştirilmiş olan 27 maddelik 9 alt boyuttan oluşan İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin Türk örnekleminde geçerlik güvenirlik çalışmasının yapılması amaçlanmıştır. Ölçeğin Türkçe formu, doğrulayıcı faktör analizi ile test edilmiştir. Bu çalışma kapsamında, CFI, GFI, RMSEA ve ki-karenin serbestlik derecesine oranı [chi-square (χ^2)/degrees of freedom (*df*)] gibi uyum indeksleri kullanılmıştır. Buna göre, mevcut çalışma sonucundaki CFI değeri .94 ve GFI değeri .92, .06 RMSEA değerleri ve 5'ten küçük olan χ^2/df değerlerinin, iyi uyum indeksi değerleri olarak kabul edildiği (Örn., Byrne, 2016) bilinmektedir. Ayrıca, modelleri birbirleriyle karşılaştırmak amacıyla ki-kare fark testi (chi-square difference test) kullanılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2012). Modifikasyonlar sonrasında, model uyumunda anlamlı bir değişimin olduğu ki-kare fark testleri ile görülmüştür. Sonuçlar, modele eklenen her bir hata varyansı ilişkilendirmesinin modelde anlamlı fark oluşturduğunu ve model karşılaştırmaları sonucunda, son modeldeki değerlerin iyi düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Ölçeğin faktör yapısına bakıldığında ise DSM 5'te önerilen şekilde geliştirilen (Lemmens ve ark., 2015) DSM 5 tanı ölçütlerini içeren zihinsel meşguliyet, tolerans, yoksunluk, süreklilik, kaçış,

olumsuzluklar, aldatma, yerine geçme ve çatışma olmak üzere dokuz alt boyutlu original yapının desteklendiği görülmektedir.

İOOBÖ'nün ölçüt geçerliğini test etmek amacıyla, İOOBÖ toplam puanı ile anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol, işlevsel olmayan içsel ve dışsal duygu düzenleme ve olumlu kendilik algısı değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenmiştr. İOOBÖ ile anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol algısı değişkeni arasındaki ilişki incelendiğinde, pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu ortaya konulmuştur. Barco ve ark., (2019) tarafından yürütülen çalışma sonucunda, psikolojik kontrolü yüksek olarak algılayan çocuk ve ergenlerin, daha az algılayanlara göre içselleştirme bozukluklarından muzdarip olma olasılığı 6 kat, dışsallaştırma bozuklukları geliştirme ihtimalleri ise 4,8 katı fazla olduğu gösterilmiştir. Olumsuz bir kontrol şekli olarak kabul edilen ebeveynlerin psikolojik kontrolünün, ergenlik dönemindeki bireylerin duygusal ve davranışsal bozukluk geliştirmelerinde risk faktörü olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda, işlevsel olmayan içsel ve dışsal duygu düzenleme ile İOOBÖ puanları arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişkiler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bir çalışmada (De Leo ve Wulfert, 2013) araştırmacılar problemli internet kullanımı ile içselleştirme ve dışsallaştırma davranışları arasındaki ilişkileri incelemişlerdir. Sonuçlar problemli internet kullanımı ile içselleştirme problemleri arasında bir ilişki olduğunu ortaya koymuş; diğer bir ifadeyle, sosyal etkileşim kaygısı, depresyon ve aile çatışması yaşayanlar, problemli internet kullanımına daha fazla eğilim göstermektedir. Destekler nitelikte, duygu düzenleyememenin birçok psikopatolojide ortak olduğu bilinmektedir (Gross, 2002). İçsel ve dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme ile duygulanım belirtileri, davranım sorunları, akran sorunları ve

psikosomatik belirtiler arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunurken, sosyal davranış ve yaşam doyumu arasında ise negatif yönde ilişki olduğu bulunmuştur (Phillips ve Power, 2007). Diğer taraftan, Holtz ve Appel (2011) tarafından yapılan araştırma sonucunda, ergenin ebeveynleriyle internet hakkında konuşmasının, problemli davranışlarla negatif yönde ilişkili olduğu ortaya konulmuştur.

İnternet oyun oynama bozukluğu ile olumlu kendilik algısı arasındaki ilişkiler incelenmiş ve negatif yönde anlamlı ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. İOOBÖ'nin geliştirilme çalışmasında ise benlik saygısı ile arasında negatif ilişki olduğu bulunmuştur (Lemmens ve ark., 2015). Ergenlik dönemindeki bireylerin olumsuz kendilik algısının internet bağımlılığının (Çelik ve Odacı, 2012; King ve Delfabbro, 2014) da dahil olduğu psikolojik belirtilerin önemli yordayıcıları arasında olduğu bulunmuştur (Andiç, 2013). Özetle, İOOBÖ'nin ülkemiz örnekleminde, psikometrik açıdan geçerli ve güvenilir bir ölçek olarak kullanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

4.3.2. İnternet Kullanımına Yönelik Anne ve Babalık Yaklaşımları Ölçeklerinin Türkçeye Uyarlanmasına İlişkin Tartışma

Ülkemizde birçok anne baba tutum ölçeği (örn. Küçükturan, 2005; Yılmaz, 2000) kullanılmasına karşın, ekran ya da internet kullanımına yönelik herhangi bir ölçme aracına rastlanmamış oluşu, Van den Bulck ve Van den Bergh (2000) tarafından geliştirilen ölçeğin ülkemizde geçerlik güvenirlik ve uyarlama çalışmasının yapılması ihtiyacını doğurmuştur. Orijinal çalışmada televizyon, kitap okuma ve bilgisayar kullanımına ilişkin sınırlayıcı, değerlendirici ve odaklanmamış olmak üzere üç alt boyuttan oluşan anne ve baba formu yer almaktadır. Mevcut çalışmada ise bilgisayar, internet, tablet, akıllı telefon, oyun konsollarını da içeren ekran kullanımına yönelik ölçüm alınması amaçlanmıştır. Batıda anne babalar çocuklarını daha özgür bırakan,

bireyselci bir yaklaşım benimserken, Çin gibi doğu ve toplulukçu kültürlerde ise kurallar koyup, müdahale ve yönlendirmenin yapıldığı anne babalık daha yaygın ve belirgindir. Ülkemizde son yirmi yılda ise anne babalık yaklaşımları otoriter olmak, kural ve sınır koymaktan, aşırı izin vericiliğe doğru evrilme noktasındadır (Başbuğ, Cesur ve Durak Batıgün, 2017). Dolayısıyla, sınırlayıcı, değerlendirici ve odaklanmamış anne ve babalık alt boyutlarını içeren ölçeğe yasaklayıcı ve aşırı izin vericiliğe ilişkin maddeler de eklenerek kültürümüze uyarlama çalışması yapılmıştır. Van den Bulck ve Van den Bergh'in (2000) çalışmasındaki ölçekte hem anne hem de baba formu 12 madde ve üç alt boyuttan oluşurken, mevcut çalışmada her iki form dört alt boyut ve anne formu 19, baba formu 20 maddeden oluşmaktadır.

Anne yaklaşımları formu alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde, sınırlayıcı annelik yaklaşımı ile değerlendirici ve odaklanmamış annelik yaklaşımları arasında pozitif yönde ilişkiler olduğu; odaklanmamış annelik yaklaşımı ile aşırı izin verici annelik yaklaşımı arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Ölçüt geçerliği açısından korelasyonlar incelendiğinde, sınırlayıcı ve değerlendirici annelik yaklaşımı ile anne babanın ergene karşı kurduğu koalisyon arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğu görülürken, psikolojik kontrol anne ve baba değişkenleri ile dört annelik yaklaşımı arasından yalnızca sınırlayıcı annelik yaklaşımı arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişki olduğu ortaya konulmuştur. Odaklanmamış annelik yaklaşımı ile psikolojik kontrol baba arasında da pozitif yönde ve anlamlı ilişki olduğu görülmektedir.

Babalık yaklaşımları alt boyutları arasındaki ilişkiler incelendiğinde ise tüm alt boyutların birbiri ile pozitif yönde ilişkili olduğu görülmektedir. Ölçüt geçerliği açısından incelendiğinde ise sınırlayıcı babalık yaklaşımı, değerlendirici babalık

yaklaşımı ve odaklanmamış babalık yaklaşımı olmak üzere üç yaklaşım ile anne babanın ergene karşı kurduğu koalisyon arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu; diğer taraftan, aşırı izin verici babalık yaklaşımı ile hiçbir değişken arasında anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir. Ayrıca ergenin anne ve babadan algıladığı psikolojik kontrol ile dört babalık yaklaşımı arasından yalnızca sınırlayıcı babalık yaklaşımı arasında anlamlı ve pozitif yönde ilişki olduğu bulunmuştur.

Hem anne hem de baba formları alt ölçeklerinin güvenirliğinin incelenmesi amacıyla her yaş grubu için iç tutarlılık katsayıları incelenmiştir. Aşırı izin verici annelik ve babalık yaklaşımları alt ölçekleri dışındaki alt ölçeklerin güvenirlik katsayılarının her yaş grubu için .70'in üzerinde olduğu görülmüştür. Psikometrik özellik açısından, Cronbach alfa iç tutarlılık kat sayısı .70'in altında olan aşırı izin verici annelik ve babalık yaklaşımları alt boyutları uyarlama sırasında ölçek formlarına eklenen alt boyutlardır. "asla, pek az, bazen, sıklıkla" şeklinde puanlanan ölçeğin "aşırı izin vericilik" alt boyutunu içeren (örn., *Annem/Babam bilgisayar başında ne kadar vakit geçirdiğimle ilgilenmez. Annem hangi internet sitelerine girdiğime karışmaz.)* maddelerin olumsuz ifadeler olması puanlama sırasında maddelerin doğru şekilde anlaşılamaması konusunda karışıklığa yol açmış olabilir. Dolayısıyla bu alt boyut açısından ölçeğin sınırlılıkları dikkate alınmalıdır. Bu alt boyutun hem anne hem de baba formunun farklı örneklem gruplarında da incelenmesine gereksinim olduğu düşünülmektedir.

Ek olarak, hem anne [χ^2 (df = 145, N = 1122) = 624.93, p <.001, χ^2 /sd = 4.31, GFI = .94, $AGFI$ = .93, NFI =.92, CFI = .94, $RMSEA$ = .05]. hem de baba formunun [χ^2 (df = 160, N = 1122) = 712.25, p <.001, χ^2 /sd = 4.45, GFI = .94, $AGFI$ = .92, NFI

=.93, *CFI* = .94, *RMSEA* = .06] doğrulayıcı faktör analizi sonucundaki uyum indekslerinin iyi düzeyde olduğu bulunmuştur.

Günümüzde, anne babaların çocuk ve ergenlerin sınırsızca ekran başında olmalarına izin verdikleri ya da kurallar, sınırlar ya da yasaklarla onları engelledikleri görülmektedir. Diğer taraftan, değerlendirici anne babalık yaklaşımı ebeveynin oyun hakkında sorular sorması, yorumlar yapması ve oyun davranışı sırasında etkileşim halinde olmayı; odaklanmamış anne babalık yaklaşımları ise çocuk oyun oynarken aynı ortamda olup çocuğu izlemek anlamına gelmektedir. Araştırma bulguları incelendiğinde, hem anne hem de baba formunda sınırlayıcı ebeveynlik yaklaşımı ile korelasyonlar anlamlı ve beklenen yöndedir. Ancak değerlendirici ve odaklanmamış anne ve babalık yaklaşımlarına ilişkin sonuçlar beklenilenin aksine anlamlı değildir. Bu durumun henüz ülkemizde bu ebeveynlik yaklaşımlarının olmaması ya da belirgin olmayışı ile ilişkili olabileceği düşünülmektedir. Bu iki ebeveynlik yaklaşımlarına ilişkin korelasyonlar bu değişkenler ile daha fazla araştırma yapılmasına gereksinim olduğunu düşündürmüştür. Diğer taraftan, Videon (2005) çoğu aile içerisinde, anne ve babaların farklı rolleri üstlenmeleri nedeniyle çocuk gelişimiyle ilgili farklı alanları önemli şekilde etkileyebileceklerini ifade etmiştir. Örneğin, anneler çocuk yetiştirme, ebeveyn-çocuk iletişimi ve duygusal bakım vermek konusunda daha etkinken, babaların ise daha aktif bir şekilde oyunlarda yer aldığını ya da çoğunlukla öğütler verdiklerini ifade etmiştir.

Sonuç olarak ekran kullanımına yönelik anne ve babalık yaklaşımları ölçeklerinin psikometrik özelliklerinin ülkemizde kullanılması açısından yeterli olduğu görülmektedir. Ancak bu ölçeklerin farklı örneklemlerde ve çeşitli araştırma soruları

doğrultusunda uygulanmasının ölçekle ilgili daha kapsamlı sonuçlara ulaşılmasını sağlayabileceği düşünülmektedir.

4.4. Araştırmanın Klinik Doğurguları

Mevcut araştırma bulguları sonucunda, ergenlik dönemi internet oyun oynama bozukluğuna (İOOB) ilişkin tanı, değerlendirme ve müdahale sürecinde, cinsiyetin erkek olması, annenin eğitim düzeyinin yüksek olması, anne ve babanın internet kullanım sıklığının fazla olması, aile yapı ve işlevleri temelinde ebeveyn-çocuk ilişki niteliği, ergenin ekran kullanımına ilişkin anne ve babanın yaklaşımları gibi psikososyal faktörlerin göz önünde bulundurulmasının son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

Mevcut araştırma sonuçları ile İOOB'na ilişkin koruyucu olabilecek faktörlerin ve olası risk faktörlerinin ortaya konulmasına ek olarak, 11-23 yaş aralığında, erken, orta ve geç ergenlik dönemlerinin enlemesine kesitsel yaklaşımla karşılaştırılması ile alana önemli katkılar sunulduğu düşünülmektedir. Çalışma sonuçları doğrultusunda, 11-23 yaş aralığındaki normal örneklemde riskli grup olduğu öngörülen, 11-18 yaş aralığındaki ergenlerin kendilerine ve anne baba algılarına ilişkin sonuçlar oldukça dikkat çekicidir. Hem anne babalar hem de çocuklar için ekran kullanım sıklığı göz önüne alındığında, araştırma bulgularını destekler nitelikte, evde bir akşam yemeğinde ya da dışarıda parkta, deniz kenarındayken dahî yaşamın "gerçek"ten sanal bir noktaya doğru evrildiği gözlenmektedir. Dolayısıyla bireylerin normalleşen bu sanal sürecin etkilerinin farkına varması da zaman almaktadır. Erken ergenlik dönemindeyken genellikle babalar ekran kullanımı konusunda aşırı izin verici yaklaşımlar sergilerken, annelerin ise rahatsızlık ya da memnuniyetsizliklerini örtük şekillerde, imalarla, yüksek beklentiler ya da suçlayarak ifade etmelerinin; bir taraftan da baba ergen arasında

anneye karşı işbirliği içerisinde olunmasının İOOB geliştirme açısından risk faktörü olabileceği ortaya konulmuştur. Erken ergenlikten orta ergenlik dönemine geçiş sürecinde, ergenlerin anne ve babalarından uzaklaşmaya başlaması ya da liselere giriş sınavlarında başarısızlık ile birlikte okul arayışı belki de İOOB'na ilişkin anne babaların farkındalığını arttırarak ekran kullanımına ilişkin sınırlamaları da beraberinde getirmektedir. Ancak anne babaların da interneti ya da ekranlı teknolojik aletleri çok sık kullanıyor olmalarının, onların kabul ve müdahale sürecini geciktirdiği düşünülmektedir. Akademik başarının öneminin arttığı orta ergenlik döneminde, babalar sınır ve kurallar ile aile içerisindeki rollerini vurgularken, ergenin babaya karşı anne ile işbirliği içerisine girme zorunluluğu, annenin suçlu hissettirmesine yol açan psikolojik kontrolüne maruz kalma sıklığını da arttırabilir. Bu durum içsel işlevsel olmayan duygu düzenlemenin aracılığıyla internet oyun oynama bozukluğu için risk oluşturabilmektedir. Diğer bir ifadeyle, baba yasaklar koyarken anne suçlu hissettirmesine rağmen, ergen bireyin bu süreçle başa çıkabilmek için anne ile işbirliği içine girmek zorunda kalmasının da etkisiyle başına olumsuz bir olay geldiğinde, "Kendime zarar verecek veya kendimi cezalandıracak bir şey yaparım. Başkalarının benden iyi durumda olduğunu düşünerek kendimi daha kötü hissederim." şeklindeki davranışları içeren işlevsel olmayan içsel duygu düzenleme biçimlerini kullanmaları, beraberinde internet oyunlarına yönelimlerini arttırabilmektedir.

Mevcut araştırma sonuçlarında, aile yapı ve işlevleri (aile içerisindeki ilişkiler, üçgenleşme ya da bütünleşme) gibi ailesel ya da ergenin duygu düzenleme biçimleri (işlevsel ya da işlevsel olmayan) ile kendilik algısı gibi bireysel özelliklerin İOOB'nu açıklamaya yönelik yalnızca %25 oranında açıklama getirmiş olması, İOOB'nun heterojen yapısına ilişkin olarak da bir bakış açısı sunmaktadır. Dolayısıyla, diğer psikolojik belirtilerin yanı sıra İOOB açısından yapılacak klinik değerlendirmelerde,

bireye özgü ancak aile yapı ve işlevlerinin de inceleneceği kapsamlı bir değerlendirme yapılmasının son derece önemli olduğu düşünülmektedir. Ancak, İOOB açısından riskli gruplarda, bireylerin kendilerini objektif değerlendirmelerinin güvenilir olmayabileceği; ergen bireyle yapılacak bireysel görüşmelere ek olarak, aile ve öğretmen görüşmelerinin de yer aldığı çoklu değerlendirme yöntemlerinin kullanılması da bir gereklilik olarak karşımıza çıkabilir.

Aile sistemi içerisinde, aile üyeleri arasındaki ilişkiler açısından İOOB gibi olumsuz sonuçların oluştuğu bir döngü durumunda, bu döngünün farkında olunması oldukça önemlidir. Bu döngülerin kırılmasında aile terapi yaklaşımları ile gerekli müdahalelerde bulunulmaktadır. Anne ve babaların, aile içerisindeki ikili ilişkilerin, hiyerarşi ya da güç dağılımı ile aile bütünlüğünün farkına varabilmesinde yapısal aile sistemleri, davranışsal aile sistemleri yaklaşımı ya da içsel aile sistemleri yaklaşımı temelindeki aile terapi yaklaşımlarından destek alınmalıdır. Ek olarak, anne ve babalarınergen bireyler ile ilişki ve iletişim kurma konusunda istekli olmaları, internet oyun oynama bozukluğuna ilişkin koruyucu bir faktör olabilir. Anne ya da babanın çocuklarına karşı uyguladığı psikolojik kontrol ise açık olmayan iletişimin bir türüdür. Ergen birey, anne ya da babanın suçlu hissettirmesi dışında, hangi davranış ya da tutumlarının yanlış ya da zararlı olduğuna ilişkin yeterli bilgiye ise bu nedenle ulaşamayabilir. Suçlu ya da yetersiz hissettikçe de çözümü internette oyun oynamaya kaçmak şeklinde bulabilir.

Mevcut çalışma bulguları ile aile içerisinde bütünleşmeden uzaklaşılarak, aile üyelerinden biriyle kurulan ikili ilişkiler, ergenin anne ve babanın arasında kalması, ergenin davranışlarına ilişkin anneden psikolojik kontrol algılaması, diğer taraftan babanın ekran kullanımına yönelik aşırı izin verici olması ya da sınırlar/yasaklar

koyması İOOB geliştirme riskini arttırmaktadır. Diğer taraftan, anne ve babaların çocuklarının olumsuz davranışları ile ilgili kaygıları arttığında daha kısıtlayıcı ve oyun oynama davranışları konusunda daha sorgulayıcı oldukları ve aralarındaki çatışmanın giderek arttığı; oyunun olumlu sosyal duygusal etkilerini beklediklerindeyse çocuklarıyla ekran karşısında, birlikte oynayıp, birlikte benzer duygular hissederek daha fazla zaman geçirdikleri bilinmektedir (Nikken ve Jansz, 2006). Dolayısıyla anne ve babaların çocuklarının ekran karşısında oyun oynamanın olumsuz etkilerini en aza indirmek için aşırı izin vericilik ya da yasaklar, katı kurallar ile varlıklarını hissettirmek ya da dolaylı iletişim ile onlara kendilerini suçlu ya da yetersiz hissettirmek yerine ergen çocukları ile teknolojik konularda daha fazla teknik ve etkileşimli iletişim kurmaları önerilebilir. Anne ve babaların ergenlik dönemindeki çocuklarıyla internet kullanımı, keyif aldıkları oyunlar, diziler ya da filmler hakkında daha fazla paylaşımda bulunmaları, öncesinde ise teknik açıdan bilgi sahibi olarak aynı terminolojide konuşabilmeleri, nitelikli ilişki kurmayı kolaylaştırabilir.

Olumlu kendilik algısının düşük olmasının ergenlerin internet oyunlarına yönelmeleri açısından bir risk oluşturduğu ve internet oyunlarının tam bu noktada pekiştirici rolünün olduğu unutulmamalıdır. Ekran karşısında zaman geçirmek yerine, aile üyelerinin etkinlikler düzenleyerek birlikte vakit geçirmeleri ergenlerin kendilerine ve anne babalarına ilişkin olumlu algılarını arttırabilir.

Anne ve babaların kendi ekran kullanımlarına ilişkin farkındalığı ve çocuklarının ekran kullanımı konusundaki davranışlarını izliyor olmaları da sürecin sağlıklı şekilde kontrolü için son derece gereklidir. Aksi halde, anne babalar akıllı telefonların kontrolündeyken kurdukları cümleler ya da koydukları kuralların etkisiz olması kaçınılmazdır.

Son dönemlerdeki çoğu modern babanın duygusal yaşamlarında ve babalık rollerine ilişkin sorunlar konusunda inkar savunma mekanizmasını kullandıkları, dolayısıyla sorunlardan uzaklaşmayı seçerek eşlerini durumla baş etmekte yalnız bıraktıkları görülmektedir (Lynn ve Johnson, 2018, s.180). Diğer taraftan mevcut çalışamda babanın ebeveynlik kontrolü açısından en az anne kadar, hatta davranışsal kontrol açısından anneden daha etkin şekilde rolünün olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla, aile içerisinde internet oyun oynama sorunlarına ilişkin çözüm üretilmesinde ve sürecin yönetilmesinde babaların etkin şekilde rol alması; diğer bir deyişle "babalık rolü" nü üstlenmeleri gerekliliğini kavramalarının son derece önemli olduğu düşünülmektedir.

4.5. Araştırmanın Sınırlılıkları ve Öneriler

Araştırmanın sınırlılıklarına değinilecek olursa, anne ve/veya babalar dahil edilmeksizin yalnızca 11-23 yaş arasındaki bireylere ulaşılmış olunması ve yalnızca ergenlerden özbildirim türü veri toplanmış olunması, araştırmanın önemli sınırlılıklarından biridir. Klinik ortamda değerlendirme yapılarak tanı alan bireylere ulaşılamaması; diğer bir ifadeyle örneklemin tamamının normal örneklemden oluşması da önemli bir sınırlılıktır ve klinik örneklem ile karşılaştırma yapma imkanı sunmamıştır. Çalışmanın enlemesine kesitsel bir çalışma olması da gelişim dönemlerine ilşkin değişikliklerin yorumlanması ve sonuçların genellemesi konusunda sınırlılık yaratmaktadır.

Mevcut araştırmanın tamamının nicel çalışmadan oluşması, nitel veri toplanmamış olması da bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. İnternet oyun oynama bozukluğu açısından riskli gruplarda, birey odaklı yapılacak görüşmelere ek olarak aile

ve öğretmen görüşmelerinin de yer aldığı çoklu değerlendirme yöntemlerinin kullanılması ile yapılacak araştırmaların niteliği daha da arttırılabilir.

Ergenlik döneminde kadın ve erkeklere göre ebeveynlere ilişkin algılar farklılaşabilmektedir (örn. Liu, Fang, Zhou, Zhang ve Deng, 2013). Aynı cinsiyetteki ebeveyn ile kurulan ilişkilerin ergenlerin psikolojik iyilik halleri üzerinde daha büyük etkilerinin olduğuna ilişkin araştırmalara da rastlanmıştır (örn., Videon, 2005). Model testleri yalnızca yaş gruplarına göre karşılaştırılmıştır. Mevcut çalışmada cinsiyet farklılığı açısından modellerde herhangi bir karşılaştırmanın yapılmamış olması da bir sınırlılık olarak ele alınabilir. Dolayısıyla, gelecekteki çalışmalarda modellerin cinsiyete göre de karşılaştırılmasına ilişkin araştırmalar önerilebilir.

Çalışma kapsamında, bilgi toplama formunda yalnızca çevrimiçi ya da çevrimdışı oyun oynamaya ilişkin sorulara yer verilirken, bireylerin ne tür oyunlar oynadıklarına ya da hangi araçlar (örn., akıllı telefon, tablet, lap top vb.) üzerinde oyun oynadıklarına ilişkin soruların demografik bilgi formunda yer almamış olması bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir. Diğer bir deyişle, oyunculara odaklanmaya ek olarak oyunların da dahil edildiği araştırmalara gereksinim olduğu düşünülmektedir. İleri araştırmalarda internet oyunlarının türlerine ilişkin bilgi edinilmesi ile riskli internet oyunlarına ilişkin daha kapsamlı bakış açısı edinilebilir.

Mevcut çalışmada araştırma soruları İOOBÖ'nün toplam puanı üzerinden sorulmuş ve analizler de bu temelde gerçekleştirilmiştir. Ancak DSM-5 tanı ölçütlerini içeren İOOBÖ alt boyutları olan zihinsel meşguliyet, tolerans, yoksunluk, süreklilik, kaçış, olumsuzluklar, aldatma, yerine geçme ve çatışma ile farklı psikolojik belirtiler

arasındaki ilişkilerin incelenmesine ve bu bağlamda, daha fazla araştırma yapılmasına da gereksinim olduğu düşünülmektedir.

İnternet kullanımına bağlı bozuklukların gelişiminde ebeveynliğin rolü hakkındaki boylamsal çalışmalara gereksinim duyulmaktadır. İnternet oyun oynama bozukluğu temelinde yürütülecek boylamsal çalışmalar, ebeveynler ile çocukları arasındaki çevrimiçi davranışların, ergenlerin problemli internet kullanımlarını nasıl etkilediği ve ne şekilde önlenebileceği konusundaki öngörümüzü arttırmada yarar sağlayabilir. Sorunlu oyun oynama davranışlarını önlemede etkili ebeveynlik yaklaşımlarına ilişkin kanıtlar hala çok yetersizdir. Ancak mevcut çalışmada değinilen değerlendirici ve odaklanmamış anne babalık gibi farklı ebeveynlik yaklaşımları, etkiliği test edilebilecek yaklaşımlar olarak önerilebilir. Bu yaklaşımların psikoeğitim ve müdahale programlarına dahil edilerek test edilmesi ile yararlı sonuçlara ulaşılabilir.

Yönümüzü teknolojinin yaşamımızı kolaylaştırdığı ve hızlı bilgi edinme açısından sağladığı yararlara çevirdiğimizde; konu internet ve ekran kullanımı iken konunun doğası gereği eğitici olabilecek internet kaynaklarının önerilmesinin de yararlı olacağı düşünülmektedir. Teknoloji ve nörobilim alanındaki yenilikleri kullanarak çevrenin çocukları nasıl etkilediği ve çocukların geleceğimizi nasıl etkileyebileceğinin incelendiği "Yaşamın Başlangıcı" ve *psikolojik bozukluklar, e-spor, müzik, cinsiyet rolleri* gibi birçok konunun bilimsel çalışmalarla desteklenerek aktarıldığı "Explained" isimli belgesel diziler anne ve babalara farkındalık yaşamada yararlı bilgiler sunabilir. Ekran Bağımlılığı (Lynn ve Johnson, 2018), İnternet Bağımlılığı (Feindel, 2019) kitapları ise aileler ve bu alanda çalışan uzmanlar açısından yararlı bilgiler sunmaktadırlar.

Son olarak, Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nden gerekli araştırma izinleri alınmasına rağmen, veri toplama konusundaki izinler ya da araştırmacı ile işbirliği kurulması konusu okul yönetiminin insiyatifine bırakıldığından, bazı okullardan izin alınamamış olunması, araştırmacı açısından zorluklar yaşanmasına yol açmıştır. Benzer şekilde klinik örnekleme ulaşılması, çocuk, ergen ve aileler ile yürütülecek çalışmalarda sağlık ve eğitim kurumları ile işbirliği kurulması en önemli güçlükler arasında yer almaktadır. Ancak tüm toplumu etkileyen konularda araştırma yapılabilmesi için araştırmacıların yürütecekleri çalışmalar konusunda daha fazla desteklenmesi gerektiğini ifade etmek isterim.

ÖZET

Bu çalışma temel olarak ergen ve genç yetişkinlerin internet oyun oynama bozukluğu (İOOB) üzerinde demografik değişkenlerin, aile yapı ve işlevlerinin, anne ve babalık yaklaşımları, psikolojik kontrol algısı, duygu düzenleme yöntemleri ve kendilik algısının etkilerini incelemeyi amaçlamaktadır. İOOB'yi etkileyen ailesel ve bireysel değişkenlere ilişkin önerilen modelin erken, orta ve geç ergenlik dönemleri için ayrı ayrı test edilmesi, araştırmanın bir diğer amacını oluşturmaktadır. Ek olarak, ekran kullanımına yönelik anne ve babalık yaklaşımları ölçeği ile İOOB ölçekleri çalışma kapsamında kültürümüze uyarlanmıştır. Çalışmanın örneklemi küme örnekleme yöntemi ile 2017-2018 eğitim ve öğretim yılları arasında, Ankara ve Adana illeri içerisinde okumakta olan ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerinden oluşturulmuştur. 630 (%56.1) kız ve genç kadın, 492 (%43.9) erkek katılımcıdan oluşan toplam 1122 katılımcının yaş ortalaması 16.22 (SS: 3.07)'dir. Veri toplama amacıyla, İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği, Ekran Kullanımına Yönelik Anne ve Babalık Yaklaşımları Ölçeği, Ana Baba ve Ergen İlişki Envanteri (ParQ), Psikolojik Kontrol Ölçeği, Ergenler için Duygu Düzenleme Ölçeği ve Sosyal Karşılaştırma Ölçeği ile Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. İOOB ile aile yapı ve işlevleri, ekran kullanımına yönelik anne ve babalık yaklaşımları, anne ve babadan algılanan psikolojik kontrol, işlevsel olmayan duygu düzenleme biçimleri ve olumlu kendilik algısı arasında anlamlı ilişkiler olduğu bulunmuştur. Hiyerarşik regresyon analizi sonucunda, İOOB'yi yordayan değişkenler incelendiğinde, anne eğitim düzeyi, anne ile babanın ergene karşı koalisyonu, ergenin arada kaldığı üçgenleşme, anneden algılanan psikolojik kontrol, sınırlayıcı annelik ve babalık, aşırı izin verici annelik ve babalık ile odaklanmamış babalık yaklaşımları, içsel işlevsel olmayan duygu düzenlemenin pozitif; olumlu kendilik algısının ise negatif yordayıcı etkilerinin olduğu bulunmuştur. Yol analizleri sonucunda, İOOB'yi ailesel ve

bireysel değişkenler temelinde açıklamak amacıyla önerilen, erken, orta ve geç ergenlik dönemlerine ilişkin modellerin doğrulandığı ortaya konulmuştur. Mevcut çalışmanın ışığında, İOOB'ye ilişkin risk faktörlerinin belirlenmesi açısından anlamlı sonuçlara ulaşıldığı, ancak koruyucu faktörler açısından daha fazla araştırma yapılmasına gereksinim olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Sözcükler: İnternet oyun oynama bozukluğu, aile, anne babalık yaklaşımları, duygu düzenleme.

INTERNET GAMING DISORDER IN ADOLESCENCE: A MODELING BASED ON FAMILY AND INDIVIDUAL VARIABLES

ABSTRACT

The present study mainly aims to investigate the effects of demographic variables, family structure and functions, parenting approaches, psychological control perception, emotion regulation styles and self-perception on Internet Gaming Disorder (IGD) in adolescents and young adults. Another purpose of the study is to test the proposed model of family and individual variables affecting IGD for the early, middle and late adolescence periods separately. In addition, the Scale of Parental Guidance Patterns on Children Media Use (Van den Bulk and Van den Bergh, 2000) and the Internet Gaming Disorder Scales (Lemmens, Valkenburg and Gentile, 2015) were adapted to Turkish culture within the scope of the study. The sample of the study was consisted of secondary, high school and university students studying in Ankara and Adana between 2017-2018 academic years by cluster sampling method. The study was recruited 1122 participants including 630 (56.1%) females and 492 (43.9%) males with the mean age of 16.22 (SD= 3.07). To collect the data the Internet Gaming Disorder Scale, the Parental Approaches to Screen Use Scale, the Parental and Adolescent Relationship Inventory (PARQ), the Psychological Control Scale, the Emotion Regulation Scale for Adolescents and the Social Comparison Scale and the Demographic Information Form were used. The results of the statistical analyses showed that there were significant relationships between IGD and family structure and functions, parenting approaches intended for screen use, psychological control perceived from parents, dysfunctional emotion regulation styles and positive self-perception. The hierarcrical regression analyses revealed that the education level of the mother, the coalition of parents against

adolescents, triangulation, perceived psychological control from the mother, restrictive mathernity and paternity, overly permissive mathernity and paternity and the unfocused paternity approaches, internal dysfunctional emotion regulation positively; positive self-perception negatively predicted IGD. The results of the path analyses showed that the models of early, middle and late adolescence periods, which were proposed to explain the IGD on the basis of family and individual variables, were confirmed. In the lights of current study, it is considered that significant results have been reached in terms of determining risk factors related to IGD, but further research is needed for protective factors.

Keywords: Internet gaming disorder, family, parenting approaches, emotion regulation

KAYNAKLAR

Andiç, S. (2013). *Ergenlik döneminde zihni meşgul eden konularla ilişkili değişkenler: Bağlanma tarzları, öz-şefkat ve psikolojik belirtiler (*Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Adams, B. L., Stavropoulos, V., Burleigh, T. L., Liew, L. W., Beard, C. L. ve Griffiths, M. D. (2019). Internet gaming disorder behaviors in emergent adulthood: A pilot study examining the interplay between anxiety and family cohesion. *International Journal of Mental Health and Addiction*, *17*(4), 828-844.

Akel, K. (2016). *Çocuğumu internette kaybettim* (1. Baskı). İstanbul: Az Kitap Yayınevi.

Aldao, A., Nolen-Hoeksema, S. ve Schweizer, S. (2010). Emotion-regulation strategies across psychopathology: a meta-analytic review. *Clinical Psychology Review*, *30*(2), 217-237.

Altınay, D. (2013). *Çocuk Psikodraması*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Amendola, S., Spensieri, V., Guidetti, V. ve Cerutti, R. (2018). The relationship between difficulties in emotion regulation and dysfunctional technology use among adolescents. *Journal of Psychopathology*, *25*(1), 10-17.

American Psychiatric Association (2013). Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders, 5th edn. American Psychiatric Publishing, Arlington, VA.

American Psychiatric Associatio (2000). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (4th ed., text rev.). Washington, DC: Author.

Austin E. W., Chen J. C. ve Grube J. W. (2006). How does alcohol advertising influence underage drinking? The role of desirability, identification and skepticism. *J Adolesc Health,* 38, 376–384.

Ayas, T. ve Horzum, M. B. (2013). İlköğretim öğrencilerinin internet bağımlılığı ve aile internet tutumu. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *4*(39), 46-57.

Barber, B. K., Bean, R. L. ve Erickson, L. D. (2002). Expanding the study and understanding of psychological control. B.K. Barber, (Ed.), Intrusive parenting: How psychological control affects children and adolescents içinde (263-289).

Barber, B. K., Stolz, H. E., Olsen, J. A. ve Maughan, S. L. (2005). Parental support, psychological control, and behavioral control: Assessing relevance across time, method, and culture. Monographs of the Society for Research in Child Development, 70, 1-151.

Barber, B. K. ve Buehler, C. (1996). Family cohesion and enmeshment: Different constructs, different effects. *Journal of Marriage and the Family*, 433-441.

Barker J. C. ve Hunt G. (2004). Representations of family: A review of the alcohol and drug literature. *Int J Drug Policy*, 15, 347–356.

Batıgün, A. D. ve Hasta, D. (2010). İnternet bağımlılığı: Yalnızlık ve kişilerarası ilişki tarzları açısından bir değerlendirme. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *11*(3), 213-219.

Bybee, C. R., Robinson, D. ve Turow, J. (1982). Determinants of parental guidance of children's television viewing for a special subgroup: Mass media scholars. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, *26*(3), 697-710.

León-del-Barco, B., Mendo-Lázaro, S., Polo-del-Río, M. I. ve López-Ramos, V. M. (2019). Parental Psychological Control and Emotional and Behavioral Disorders among Spanish Adolescents. *International journal of environmental research and public health*, *16*(507), 1-13.

Başbuğ, S., Cesur, G. ve Durak-Batıgün, A. (2017). Algılanan ebeveynlik biçimi ve yetişkin ayrılma anksiyetesi: kişilerarası bilişsel çarpıtmaların aracı rolü. *Türk Psikiyatri Derg*, *28*, 255-67.

Batıgün, A. D. ve Kılıç, N. (2011). İnternet Bağımlılığı ile Kişilik Özellikleri, Sosyal

Destek, Psikolojik Belirtiler ve Bazı Sosyo-Demografik Değişkenler Arasındaki İlişkiler. *Turk Psikoloji Dergisi, 26*(67).

Beblo, T., Fernando, S. Klocke, S., Griepenstroh, J., Aschenbrenner, S. ve Driessen, M. (2012). Increased suppression of negative and positive emotions in major depression. *Journal of Affective Disorders, 5*, 1-6.

Bender, P. K., Reinholdt-Dunne, M. L., Esbjorn, B. H. ve Pons, F. (2012). Emotion dysregulation and anxiety in children and adolescents: Gender differences. *Personality and Individual Differences, 53*(3), 284-288.

Barber, B. K., Olsen, J. A., Hunter, S. B., Mcneely, J. M. ve Bose, K. (2007). Refi ning the measurement of parental control integrating input from adolescents. Society for Research in Child Development Conference, Mart, Boston, Massachusetts, USA.

Barber, B. K. (1996). Parental psychological control: Revisiting a neglected construct. *Child Development, 67*, 3296- 3319.

Barber, B. K. (2001). Political violence, social integration, and youth functioning: Palestinian youth from the Intifada. *Journal of Community Psychology, 29*, 259-280.

Barber, B., Olsen, J. ve Shagle, S. (1994). Associations between parental psychological and behavioral control and youth internalizing and externalizing behaviors. *Child Development, 65*, 1120-1136.

Baykan, N. (2014). *Anne-baba tutumları ile internet bağımlılık düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi -Sultanbeyli ilçesi örneği-* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bean, R. A., Barber, B. K. ve Crane, D. R. (2001). *Academic grades, delinquency, and depression among ethnically diverse youth: The influences of parental support, behavioral control, and psychological control.* Manuscript under review.

Benrazavi, R., Teimouri, M. ve Griffiths, M. D. (2015). Utility of parental mediation model on youth's problematic online gaming. *International Journal of Mental Health and Addiction*, *13*(6), 712-727.

Bonnaire, C. ve Phan, O. (2017). Negative perceptions of the risks associated with gaming in young adolescents: an exploratory study to help thinking about a prevention program. *Archives de pediatrie: organe officiel de la Societe francaise de pediatrie*, *24*(7), 607-617.

Boyle, E. A., Connolly, T. M., Hainey, T. ve Boyle, J. M. (2012). Engagement in digital entertainment games: A systematic review. *Computers in human behavior*, *28*(3), 771-780.

Brindova, D., Pavelka, J., Ševčikova, A., Žežula, I., van Dijk, J. P., Reijneveld, S. A. ve Geckova, A. M. (2014). How parents can affect excessive spending of time on screen-based activities. *BMC public health*, *14*(1), 1261.

Byrne, B. M. (2016). Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming. Routledge.

Caplan, S. E. (2010). Theory and measurement of generalised problematic Internet use: A two-step approach. Computers in Human Behavior, 26, 1089–1097.

Caplan, S. E. (2006). Relations among loneliness, social anxiety, and problematic Internet use. *CyberPsychology & behavior*, *10*(2), 234-242.

Caplan, S. E. (2003). Preference for online social interaction: A theory of problematic Internet use and psychosocial well-being. *Communication research*, *30*(6), 625-648.

Carducci, J. B ve Zimbardo, G.F. (1995) Are You Shy? Psychology Today, 28 (6), 34-46.

Chartier, M. J., Walker, J. R. ve Stein, M. B. (2001). Social phobia and potential childhood risk factors in a community sample. *Psychological Medicine*, *31*(2), 307-315.

Cho, H., Kwon, M., Choi, J. H., Lee, S. K., Choi, J. S., Choi, S. W. ve Kim, D. J. (2014). Development of the Internet addiction scale based on the Internet Gaming Disorder criteria suggested in DSM-5. *Addictive behaviors*, *39*(9), 1361-1366.

Choo, H., Sim, T., Liau, A. K., Gentile, D. A. ve Khoo, A. (2015). Parental influences on pathological symptoms of video-gaming among children and adolescents: A prospective study. *Journal of Child and Family Studies*, *24*(5), 1429-1441.

Cole, H. ve Griffiths, M. D. (2007). Social interactions in massively multiplayer online role-playing gamers. *Cyberpsychology & behavior*, *10*(4), 575-583.

Conger, K. J., Conger, R. D. ve Scaramella, L. V. (1997). Parents, siblings, psychological control, and adolescent adjustment. *Journal of Adolescent Research, 12*, 113- 138.

Çakır, Ö., Tuncay, A. Y. A. S. ve Horzum, M. B. (2011). Üniversite öğrencilerinin internet ve oyun bağımlılıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, *44*(2), 95-118.

Çavuş, S., Ayhan, B. ve Tuncer, M. (2016). Bilgisayar oyunları ve bağımlılık: Üniversite öğrencileri üzerine bir alan araştırması. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 43, 265-289.

Çelik, Ç. B. ve Odacı, H. (2012). Kendilik algisi ve benlik saygisinin problemli internet kullanimi üzerindeki yordayici rolü. *Education sciences*, *7*(1), 433-441.

Çevik, G. B. ve Çelikkaleli, Ö. (2010). Ergenlerin arkadaş bağlılığı ve internet bağımlılığının cinsiyet ebeveyn tutumu ve anne baba eğitim düzeylerine göre

incelenmesi. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *19*(3), 225-240.

Daniels, J. A. (1990). Adolescent Seperation-Individuation and Family Transitions. *Adolescence*, *25*(97), 105-116.

Dauriat, F. Z., Zermatten, A., Billieux, J., Thorens, G., Bondolfi, G., Zullino, D. ve Khazaal, Y. (2011). Motivations to play specifically predict excessive involvement in massively multiplayer online role-playing games: evidence from an online survey. *European Addiction Research*, *17*(4), 185-189.

Davis, R. A. (2001). A cognitive-behavioral model of pathological Internet use. *Computers in human behavior*, *17*(2), 187-195.

Davis, R. A. (1999). Internet addiction: is it real? Catalyst. Available at: http://www.victoriapoint.com/ internetaddiction.htm.

De Goede, I. H., Branje, S. J. ve Meeus, W. H. (2009). Developmental changes in adolescents' perceptions of relationships with their parents. *Journal of Youth and Adolescence*, *38*(1), 75-88.

De Leo, J. A. ve Wulfert, E. (2013). Problematic Internet use and other risky behaviors in college students: An application of problem-behavior theory. *Psychology of addictive behaviors*, *27*(1), 133-141.

De Vries, D. A. ve Kühne, R. (2015). Facebook and self-perception: Individual susceptibility to negative social comparison on Facebook. *Personality and Individual Differences*, *86*, 217-221.

Desai, R. A., Krishnan-Sarin, S., Cavallo, D. ve Potenza, M. N. (2010). Video-gaming among high school students: health correlates, gender differences, and problematic gaming. *Pediatrics*, *126*(6), e1414-e1424.

Duy, B. ve Yıldız, M. A. (2014). Ergenler için Duygu Düzenleme Ölçeği'nin Türkçe'ye Uyarlanması. *Turkish Psychological Counseling & Guidance Journal*, *5*(41), 23-

35.

Eichenbaum, A., Kattner, F., Bradford, D., Gentile, D. A. ve Green, C. S. (2015). Role-playing and real-time strategy games associated with greater probability of Internet gaming disorder. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *18*(8), 480-485.

Eldeleklioğlu, J. ve Vural-Batık, M. (2013). Akademik başarı, internette kalınan süre, yalnızlık ve utangaçlığın internet bağımlılığı üzerindeki yordayıcı etkileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *28*(1), 141-152.

Eni, B. (2017). Lise öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ve algıladıkları ebeveyn tutumlarının değerlendirilmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Entertainment Software Association (2013) Essential Facts About Computer and Video Industry 2012. Washington D.C, USA: Entertainment Software Association.

Entertainment Software Association (2015). Essential facts about the computer and video game industry. 2015 sales, demographic and usage data. Washington, D.C: Entertainment Software Association.

Erikson, E. H. (1995). *A way of looking at things: Selected papers, 1930-1980*. WW Norton & Company.

Eryüksel, G. N. (1996). *Ana-baba ve ergen ilişkilerinin problem çözme iletişim becerileri, bilişsel çarpıtmalar ve aile yapısı açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış doktora tezi). Ege Üniversitesi, İzmir.

Eryüksel, G. N. ve Akün, E. (2003). Depresyonu olan ergenler ile ana-babalarının aile ilişkilerinin ve bilişsel çarpıtmalarının incelenmesi. *Türk Psikoloji Dergisi*, *18*(51), 59-73.

Emery, R. E., Waldron, M., Kitzmann, K. M. ve Aaron, J. (1999). Delinquent behavior, future divorce or nonmarital childbearing, and externalizing behavior among

offspring: A 14-year prospective study. *J Fam Psychol. 13*, 568–79.

Erboy, E. ve Akar Vural, R. (2010). İlköğretim 4 ve 5 Sınıf Öğrencilerinin Bilgisayar Oyun Bağımlılığını Etkileyen Faktörler. *Ege Eğitim Dergisi*, *11*(1), 39-58.

Farrel, M. P. ve Barnes, G.M. (1993). Family systems and social support: A test of the effect of cohesion and adaptability on the functioning of parents and adolescents. Journal of Marriage and the Family, 55, 119-132.

Feindel, H. (2019). *İnternet Bağımlılığı -Bağımlılar ve Aileleri için El Kitabı-* (A. Dirim, Çev.), Ankara: İletişim Yayınları.

Fu, K. W., Chan, W. S., Wong, P. W. ve Yip, P. S. (2010). Internet addiction: prevalence, discriminant validity and correlates among adolescents in Hong Kong. *The British Journal of Psychiatry*, *196*(6), 486-492.

Gafoor, A. K. ve Umer Farooque, T. K. (2006). Comparison of high and low efficient schools in terms of school, pupil and home related variables. *Journal of Indian Education*, *33*(2), 89-105.

Gaetan, S., Bonnet, A. ve Pedinielli, J. L. (2012). Self-perception and life satisfaction in video game addiction in young adolescents (11-14 years old). *L'Encephale*, *38*(6), 512-518.

Gander, M. J., ve Gardiner, H. W. (2007). Çocuk ve Ergen Gelişimi (6.baskı). (B. Onur, Ed.). Ankara: İmge Kitabevi.

Gard, C. (2000). How to overcome shyness. *Current Health*, *27*(1), 28-30.

Garber, J., Robinson, N. S. ve Valentiner, D. (1997). The relation between parenting and adolescent depression: Self-worth as a mediator. *Journal of Adolescent Research, 12*, 12- 33.

Gentile, D. A., Choo, H., Liau, A., Sim, T., Li, D., Fung, D. ve Khoo, A. (2011). Pathological video game use among youths: a two-year longitudinal study. *Pediatrics*, *127*(2), e319-e329.

Gilbert, P.S., Allan, S. ve Trent, D., (1991). A Social comparison scale: Psychometric properties and relationship to psychopathology. *Personality and Individual Differences, 19*(3), 293-299.

Goldberg, I. (1996). Internet addiction disorder, URL http//www.cog.brown.edu/brochures/people/duchon/humor/internet.addiction.html (10 Ekim 2018 tarihinde alınmıştır).

Gratz, K. L. ve Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: Development, factor structure, and initial validation of the Difficulties in Emotion Regulation Scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment, 26,* 41-54.

Gross, J. (2002). Emotion regulation: Affective, cognitive, and social consequences. *Psychophysiology, 39,* 281– 291.

Gross, J. J. ve Muñoz, R. F. (1995). Emotion regulation and mental health. *Clinical Psychology: Science and Practice, 2,* 151-164.

Güllü, M., Arslan, C., Dündar, A. ve Murathan, F. (2012). İlköğretim Öğrencilerinin Bilgisayar Oyun Bağımlılıklarının İncelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, *5*(9), 89-100.

Holtz, P. ve Appel, M. (2011). Internet use and video gaming predict problem behavior in early adolescence. *Journal of adolescence*, *34*(1), 49-58.

Hormes, J. M., Kearns, B. ve Timko, C. A. (2014). Craving F acebook? Behavioral addiction to online social networking and its association with emotion regulation deficits. *Addiction*, *109*(12), 2079-2088.

Horzum, M. B., Ayas, T. ve Balta, Ö. Ç. (2008). Çocuklar için bilgisayar oyun bağımlılığı ölçeği. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, *3*(30), 76-88.

Horzum, M. B. (2011). İlköğretim öğrencilerinin bilgisayar oyunu bağımlılık düzeylerinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, *36*(159).

Hussain, Z. ve Griffiths, M. D. (2009). The attitudes, feelings, and experiences of online gamers: A qualitative analysis. *CyberPsychology & Behavior*, *12*(6), 747-753.

Irmak, A. Y. ve Erdoğan, S. (2016). Ergen ve genç erişkinlerde dijital oyun bağımlılığı: Güncel bir bakış. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *27*(2), 128-137.

Irmak, A. Y. ve Erdogan, S. (2015). Validity and reliability of the Turkish version of the Digital Game Addiction Scale/Dijital Oyun Bagimliligi Olcegi Turkce formunun gecerliligi ve guvenilirligi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, *16*(51), 10-19.

Jang, Y. ve Ryu, S. (2016). The role of parenting behavior in adolescents' problematic mobile game use. *Social Behavior and Personality: an international journal*, *44*(2), 269-282.

Jeong E. J., Kim D. H. (2011). Social activities, self-efficacy, game attitudes, and game addiction. Cyberpsychol. Behav. Soc. Netw. 14, 213-221.

Joormann, J. (2010). Cognitive inhibition and emotion regulation in depression. *Current Directions in Psychological Science*, *19*(3), 161-166.

Kaya, A., Bozaslan, H. ve Genç, G. (2012). Üniversite öğrencilerinin anne-baba tutumlarının problem çözme becerilerine, sosyal kaygı düzeylerine ve akademik başarılarına etkisi. *Dicle University Journal of Ziya Gokalp Education Faculty*, *18*, 208-225.

Kelleci, M., Güler, N., Sezer, H. ve Gölbası, Z. (2009). Lise öğrencilerinde internet kullanma süresinin cinsiyet ve psikiyatrik belirtiler ile ilişkisi. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, *8*(3), 223-230.

King, D. L. ve Delfabbro, P. H. (2016). The cognitive psychopathology of Internet gaming disorder in adolescence. *Journal of abnormal child psychology*, *44*(8), 1635-1645.

King, D. L. ve Delfabbro, P. H. (2014). The cognitive psychology of Internet gaming disorder. *Clinical psychology review*, *34*(4), 298-308.

Ko, C. H., Yen, J. Y., Chen, C. C., Chen, S. H. ve Yen, C. F. (2005). Gender differences and related factors affecting online gaming addiction among Taiwanese adolescents. *The Journal of Nervous and Mental Disease*, *193*, 273–277.

Köse, D., Çınar, N. ve Akduran, F. (2012). Hemşirelik öğrencilerinde internet bağımlılığının kişilik özellikleri ve zaman yönetimi ile ilişkisi. *Sakarya University Journal of Science*, *16*(3), 227-233.

Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukophadhyay, T. ve Scherlis, W. (1998). Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being?. *American psychologist*, *53*(9), 1017.

Ko, C. H., Yen, J. Y., Yen, C. F., Chen, C. S., Weng, C. C. ve Chen, C. C. (2008). The association between internet addiction and problematic alcohol use in adolescents: The problem behavior model. *Cyberpsychol Behav, 11*, 571-576.

Koning, I. M., Peeters, M., Finkenauer, C. ve Van Den Eijnden, R. J. (2018). Bidirectional effects of Internet-specific parenting practices and compulsive social media and Internet game use. *Journal of behavioral addictions*, *7*(3), 624-632.

Koo, H. J. ve Kwon, J. H. (2014). Risk and protective factors of Internet addiction: a meta-analysis of empirical studies in Korea. *Yonsei medical journal*, *55*(6), 1691-1711.

Kurt, D., Sayıl, M. ve Tepe, Y. K. (2013). Ana babanın psikolojik kontrolü ile gencin yalnızlığı arasındaki ilişkide kişilerarası güven inancı ve bağlanmanın rolü. *Türk Psikoloji Dergisi*, *28*(71), 105-116.

Kuss, D. J., Shorter, G. W., van Rooij, A. J., Griffiths, M. D. ve Schoenmakers, T. M. (2014). Assessing internet addiction using the parsimonious internet addiction

components model—a preliminary study. *International Journal of Mental Health and Addiction, 12*(3), 351-366.

Kuss, D. J. ve Griffiths, M. D. (2012). Internet gaming addiction: A systematic review of empirical research. *International Journal of Mental Health and Addiction, 10*(2), 278-296.

Kuss, D. J., Griffiths, M. D. ve Pontes, H. M. (2017). Chaos and confusion in DSM-5 diagnosis of Internet Gaming Disorder: Issues, concerns, and recommendations for clarity in the field. *Journal of Behavioral Addictions, 6*(2), 103-109.

Kuss, D. J., Shorter, G. W., van Rooij, A. J., Griffiths, M. D. ve Schoenmakers, T. M. (2014). Assessing internet addiction using the parsimonious internet addiction components model—a preliminary study. *International Journal of Mental Health and Addiction, 12*(3), 351-366.

Küçükturan, G. (2005). Anne Baba Tutum Ölçeği. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, 19, 238-250.

Lam, L. T. (2014). Internet gaming addiction, problematic use of the internet, and sleep problems: a systematic review. *Current psychiatry reports, 16*(444), 1-9.

Larson, R. W., Richards, M. H., Moneta, G., Holmbeck, G. ve Duckett, E. (1996). Changes in adolescents' daily interactions with their families from ages 10 to 18: Disengagement and transformation. *Developmental Psychology, 32,* 744–754.

Lee, S. Y., Lee, H. K. ve Choo, H. (2017). Typology of Internet gaming disorder and its clinical implications. *Psychiatry and clinical neurosciences, 71*(7), 479-491.

Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M. ve Gentile, D. A. (2015). The Internet Gaming Disorder Scale. *Psychological assessment, 27*(2), 567-582.

Lemmens, J. S., Valkenburg, P. M. ve Peter, J. (2009). Development and validation of a game addiction scale for adolescents. *Media psychology, 12*(1), 77-95.

Leung, L. ve Lee, S. N. (2011). The influences of information literacy, internet addiction and parenting styles on internet risks. *New Media Soc. 8,* 1-21.

Li, X., Li, D. ve Newman, J. (2013). Parental behavioral and psychological control and problematic Internet use among Chinese adolescents: The mediating role of self-control. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *16*(6), 442-447.

Lin, C. H., Lin, S. L. ve Wu, C. P. (2009). The effects of parental monitoring and leisure boredom on adolescents' internet addiction. *Adolescence*, *44*(176), 993-1004.

Liu, Q. X., Fang, X. Y., Zhou, Z. K., Zhang, J. T. ve Deng, L. Y. (2013). Perceived parent-adolescent relationship, perceived parental online behaviors and pathological internet use among adolescents: Gender-specific differences. *PloS one*, *8*(9), e75642.

Liu, Q. X., Fang, X. Y., Deng, L. Y. ve Zhang, J. T. (2012). Parent–adolescent communication, parental Internet use and Internet-specific norms and pathological Internet use among Chinese adolescents. *Computers in Human Behavior*, *28*(4), 1269-1275.

Lynn, G. T. ve Johnson, C. J. (2018). Ekran Bağımlılığı. İstanbul: Destek Yayınları.

Mehroof, M. ve Griffiths, M. D. (2010). Online gaming addiction: The role of sensation seeking, self-control, neuroticism, aggression, state anxiety, and trait anxiety. *Cyberpsychology, behavior, and social networking*, *13*(3), 313-316.

Miller P. ve Plant M. (2010). Parental guidance about drinking: Relationship with teenage psychoactive substance use. *J Adolesc, 33*, 55–68.

Müller, K. W., Janikian, M., Dreier, M., Wölfling, K., Beutel, M. E., Tzavara, C., ... ve Tsitsika, A. (2015). Regular gaming behavior and internet gaming disorder in European adolescents: results from a cross-national representative survey of

prevalence, predictors, and psychopathological correlates. *European Child & Adolescent Psychiatry*, *24*(5), 565-574.

Niaz, U., Siddiqui, S. S., Hassan, S., Husain, H., Ahmed, S. ve Akhter, R. (2005). A survey of psychosocial correlates of drug abuse in young adults aged 16-21, in Karachi: Identify "high risk" population to target intervention strategies. *Pak J Med Sci., 21,* 271-277.

Nikken, P. ve Jansz, J. (2006). Parental mediation of children's videogame playing: A comparison of the reports by parents and children. *Learning, media and technology*, *31*(2), 181-202.

Odacı, H. ve Çelik, Ç. B. (2013). Who are problematic internet users? An investigation of the correlations between problematic internet use and shyness, loneliness, narcissism, aggression and self-perception. *Computers in Human Behavior, 29*(6), 2382-2387.

Özgür, H. (2016). The relationship between Internet parenting styles and Internet usage of children and adolescents. *Computers in Human Behavior*, *60,* 411-424.

Pala, F. K. ve Erdem, M. (2011). Dijital Oyun Tercihi ve Oyun Tercih Nedeni ile Cinsiyet, Sınıf Düzeyi ve Öğrenme Stili Arasındaki İlişkiler Üzerine Bir Çalışma. *Journal of Kirsehir Education Faculty*, *12*(2), 53-71.

Park, S. K., Kim, J. Y. ve Cho, C. B. (2008). Prevalence of Internet addiction and correlations with family factors among South Korean adolescents. *Adolescence, 43*, 895-909.

Parman, T. (2010). *Ergenliğin Yüzleri*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.

Patterson, G. R. ve Stouthamer-loeber M. (1984). The correlation of family management practices and delinquency. *Child Dev., 55,* 1299-307.

Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E. ve Criss, M. M. (2001). Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child development, 72*(2), 583-598.

Phillips, K. F. V. ve Power, M. J. (2007). A new self- report measure of emotion regulation in adolescents: The regulation of emotions questionnaire. *Clinical Psychology and Psychotherapy, 14*, 145–156.

Pratarelli, M. E., Browne, B. L. ve Johnson, K. (1999). The bits and bytes of computer/Internet addiction: A factor analytic approach. *Behavior Research Methods, Instruments, & Computers*, *31*(2), 305-314.

Rideout, V. J., Foehr, U. G. ve Roberts, D. F. (2010). Generation M 2: Media in the Lives of 8-to 18-Year-Olds. *Henry J. Kaiser Family Foundation*. 11 Ağustos 2019'da http:// www.kff.org/entmedia/entmedia012010nr.com adresinden indirildi.

Robin, A. L. ve Foster, S. L. (2002). *Negotiating parent-adolescent conflict: A behavioral-family systems approach*. Guilford Press.

Robin, A. L., Koepke, T. ve Moye, A. (1990). Multidimensional assessment of parent-adolescent relations. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 2*(4), 451-459.

Sayıl, M. ve Kındap, Y. (2010). Ergenin anne-babadan algıladığı psikolojik kontrol: Psikolojik kontrol ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği. *Türk Psikoloji Yazıları*, *13*(25), 62-75.

Schaefer, E. W. (1965). Children's reports of parental behavior: An inventory. Child Development, *36*, 413-424.

Schmit, S., Chauchard, E., Chabrol, H. ve Sejourne, N. (2011). Evaluation of the characteristics of addiction to online video games among adolescents and young adults. *L'Encephale*, *37*(3), 217-223.

Shapira, N. A., Goldsmith, T. D., Keck Jr, P. E., Khosla, U. M. ve McElroy, S. L. (2000). Psychiatric features of individuals with problematic internet use. *Journal of affective disorders*, *57*(1-3), 267-272.

Shek, D. T. L. (2007). A longitudinal study of perceived differences in parental control and parent-child relational qualities in Chinese adolescents in Hong Kong. *Journal of Adolescent Research*, *22*(2), 156-188.

Singh, M. (2019). Compulsive digital gaming: an emerging mental health disorder in children. *The Indian Journal of Pediatrics*, *86*(2), 171-173.

Sezer, Ö. (2010). Ergenlerin kendilik algılarının anne baba tutumları ve bazı faktörlerle ilişkisi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, *7*(1), 1-19.

Smilkstein, G. (1978). The family APGAR: A proposal for a family function test and its use by physicians. *J fam pract*, *6*(6), 1231-9.

Starcevic, V. ve Aboujaoude, E. (2017). Internet addiction: Reappraisal of an increasingly inadequate concept. *CNS spectrums*, *22*(1), 7-13.

Sönmez, Ş. (2011). *Ergenliğe geçişte annenin davranışsal ve psikolojik kontrolünün anne-ergen ilişkisine ve ergenin bir yıl sonraki uyumuna etkisi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Stewart, S. M., Bond, M. H., Abdullah, A. S. M. ve Ma, S. (2000). Gender, parenting and adolescent functioning in Bangladesh. *Merrill Palmer Quarterly*, *46*, 540-64.

Stewart, S. M., Bond, M. H., Zaman, R. M., McBride-Chang, C., Rao, N. ve Fielding, R. (1999). Functional parenting in Pakistan. *International Journal of Behavioral Development*, *23*, 747-770.

Stewart, S. M., Rao, N., Bond, M. H., Fielding, R., McBrideChang, C. ve Kennard, B. D. (1998). Chinese dimensions of parenting: Broadening western predictors and outcomes. *International Journal of Psychology*, *33*, 345- 358.

Su, B., Yu, C., Zhang, W., Su, Q., Zhu, J. ve Jiang, Y. (2018). Father–child longitudinal relationship: Parental monitoring and Internet gaming disorder in Chinese adolescents. *Frontiers in psychology*, *9*, 95.

Şahin, N. H., Batıgün, D. A. ve Uğurtaş, S. (2002). Kısa Semptom Envanteri (KSE): Ergenler için kullanımının geçerlik, güvenilirlik ve faktör yapısı. *Türk Psikiyatri Dergisi*, *13*(2), 125-135.

Şahin, Ş. ve Özçelik, Ç. (2016). Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, *5*(1), 42-49.

Şahin, N. H. ve Şahin, N. (1992). *Adolescent guilt, shame, and depression in relation to sociotropy and autonomy.* The World Congress of Cognitive Therapy, Toronto, June 17-21.

Şahin, N. H. ve Durak, A. (1994). Kısa semptom envanteri: Türk gençleri için uyarlanması. *Türk Psikoloji Dergisi, 9*(31), 44-56.

Şimşek, N., Akça, N. K. ve Şimşek, M. (2015). Lise öğrencilerinde umutsuzluk ve internet bağımlılığı. *TAF preventive medicine bulletin*, *14*(1).

Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2014). *Using multivariate statistics (Sixth Edition).* U. S.: Pearson Education Limited**.**

Taş, İ. (2018). Ergenlerde İnternet Bağımlılığı ve Psikolojik Belirtilerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,, 6(2), 31-41*.

Taş, İ., Eker, H. ve Anlı, G. (2014). Orta öğretim öğrencilerinin internet ve oyun bağımlılık düzeylerinin incelenmesi.

TÜİK (2015). Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırma sonuçları (Alınma tarihi 25.12. 2016). http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=18660

UKIE (2015). The games industry in numbers. Retrieved from http://ukie.org.uk/research#Market

United Nations Children's Emergency Fund (UNICEF), (2011). Adolescence, http://www.ungei.org/SOWC-2011-Main-Report_EN_02092011.pdf (erişim: 01 Ekim 2019).

Wang, C. W., Ho, R. T., Chan, C. L. ve Tse, S. (2015). Exploring personality characteristics of Chinese adolescents with internet-related addictive behaviors: Trait differences for gaming addiction and social networking addiction. *Addictive behaviors*, *42*, 32-35.

Wei, H. T., Chen, M. H., Huang, P. C. ve Bai, Y. M. (2012). The association between online gaming, social phobia, and depression: An internet survey. *BMC psychiatry*, *12*(92), 1-7.

Werner, K. ve Gross, J. J. (2010). Emotion regulation and psychopathology: A conceptual framework. In A. M. Kring & D. M. Sloan (Eds.), *Emotion regulation and psychopathology: A transdiagnostic approach to etiology and treatment* (s.13-37). New York, NY, US: The Guilford Press.

World Health Organization (WHO), Adolescent health, https://www.who.int/maternal_child_adolescent/adolescence/en/ (erişim: 02 Kasım 2019).

Wu, C. S. T., Wong, H. T., Yu, K. F., Fok, K. W., Yeung, S. M., Lam, C. H. ve Liu, K. M. (2016). Parenting approaches, family functionality, and internet addiction among Hong Kong adolescents. *BMC pediatrics*, *16*(1), 130.

Van den Bulck J. ve Van den Bergh B. (2000). The influence of perceived parental guidance patterns on children's media use: Gender differences and media displacement. *J. Broadcast Electron Media, 44,* 329-348.

Van Den Eijnden, R. J., Spijkerman, R., Vermulst, A. A., van Rooij, T. J. ve Engels, R. C. (2010). Compulsive Internet use among adolescents: Bidirectional parent–child relationships. *Journal of abnormal child psychology*, *38*(1), 77-89.

Vandermaas-Peeler, M. Way, E. ve Umpleby, J. (2003). Parental guidance in a cooking activity with preschoolers. *J Appl Dev Psychol.* (24), 75-89.

Videon, T. M. (2005). Parent-child relations and children's psychological well-being: Do dads matter?. *Journal of family issues*, *26*(1), 55-78.

Weiser, E. B. (2000). Gender differences in internet use patterns and internet application preferences: A two-sample comparison. *Cyberpsychology and behavior*, *3*(2), 167-178.

Whang, L. S. M., Lee, S. ve Chang, G. (2003). Internet over-users' psychological profiles: a behavior sampling analysis on internet addiction. *Cyberpsychology & behavior*, *6*(2), 143-150.

Wolynn, M. (2017). *It didn't start with you: How inherited family trauma shapes who we are and how to end the cycle*. Penguin.

Xiuqin, H., Huimin, Z., Mengchen, L., Jinan, W., Ying, Z. ve Ran, T. (2010). Mental health, personality, and parental rearing styles of adolescents with Internet addiction disorder. *Cyberpsychology, Behavior, and Social Networking*, *13*(4), 401-406.

Yee, N. (2006). Motivations for play in online games. *CyberPsychology& behavior*, *9*(6), 772-775.

Yen, J. Y., Ko, C. H., Yen, C. F., Wu, H. Y. ve Yang, M. J. (2007). The comorbid psychiatric symptoms of Internet addiction: attention deficit and hyperactivity disorder (ADHD), depression, social phobia, and hostility. *Journal of adolescent health*, *41*(1), 93-98.

Yen J. Y., Yen C. F., Chen C. C., Chen S. H. ve Ko C. H. (2007). Family factors of internet addiction and substance use experience in Taiwanese adolescents. *Cyberpsychol Behav*. 10, 323–9.

Yen, C. F., Ko, C. H., Yen, J. Y., Chang, Y. P. ve Cheng, C. P. (2009). Multi-dimensional discriminative factors for Internet addiction among adolescents regarding gender and age. *Psychiatry and clinical neurosciences*, *63*(3), 357-364.

Yen, J. Y., Yen, C. F., Chen, C. C., Chen, S. H. ve Ko, C. H. (2007). Family factors of internet addiction and substance use experience in Taiwanese adolescents. *CyberPsychology & Behavior*, *10*(3), 323-329.

Yılmaz, A. (2000). Anne-baba tutum ölçeğinin güvenirlik ve geçerlilik çalışması. *Çocuk Ruh Sağlığı Dergisi,* 7(3), 160-172.

Young, K. S. (1999). Internet addiction: symptoms, evaluation and treatment. *Innovations in clinical practice: A source book*, *17*(17), 351-352.

Yuan, K., Qin, W., Yu, D., Bi, Y., Xing, L., Jin, C. ve Tian, J. (2016). Core brain networks interactions and cognitive control in internet gaming disorder individuals in late adolescence/early adulthood. *Brain Structure and Function*, *221*(3), 1427-1442.

EK 1

İNTERNET OYUN OYNAMA BOZUKLUĞU ÖLÇEĞİNİN (İOOBÖ) GEÇERLİK GÜVENİRLİK ÇALIŞMASI

Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği'nin (İOOBÖ) dokuz faktörlü yapısını test etmek amacıyla Doğrulayıcı Faktör Analizi (DFA) gerçekleştirilmiştir (bkz. Tablo 1). Modelde alt boyutlar arasındaki ilişkiler tanımlanmış ve analizler, maksimum olabilirlik kestirim yöntemi (maximum likelihood estimation) ve kovaryans matrisleri üzerinden yürütülmüştür. DFA'da, modelin veriye ne derece uyumlu olduğunu belirlemek amacıyla çeşitli uyum indeksi değerleri kullanılmaktadır. Bu çalışma kapsamında, CFI (Comparative Fit Index), GFI (Goodness of Fit Index), RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation) ve ki-karenin serbestlik derecesine oranı [chi-square (χ^2)/degrees of freedom (*df*)] gibi uyum indeksleri kullanılmıştır.

Tablo 1
İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği Doğrulayıcı Faktör Analizi ve Güvenirlik Analiz Sonuçları

Faktör	Maddeler	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Zihinsel Meşguliyet	1. Okuldayken ya da işteyken sürekli olarak internette oynadığım ya da oynamak istediğim oyunları düşündüğüm zamanlar oldu.	.73								
	2. Düşünebildiğim tek şeyin oyun oynamak olduğu zamanlar oldu.	.80								
	3. Sürekli olarak bir oyun hakkında kendimi yiyip bitirdiğim zamanlar oldu.	.78								
Tolerans	4. Daha uzun süreler oyun oynamayı devam ettirme ihtiyacı hissettim.		.91							
	5. Daha sık oyun oynama ihtiyacı hissettim.		.90							
	6. Daha fazla oyun oynamak istediğimden kendimi tatminsiz hissettiğim oldu.		.79							
Yoksunluk	7. Oyun oynayamadığımda kendimi gergin ya da huzursuz hissettiğim oldu.			.80						
	8. Oyun oynayamadığımda kendimi sinirli ya da engellenmiş hissettiğim oldu.			.85						
	9. Oyun oynayamadığımda kendimi berbat/perişan hissettiğim oldu.			.77						
Süreklilik	10. Daha az oyun oynamak isteyip başarısız oldum.				.90					
	11. Daha az oyun oynamayı deneyip başarısız oldum.				.88					
	12. Diğer insanlar bana defalarca daha az oyun oynamamı söyledikten sonra, oyun oynadığım süreleri kısaltamadım.				.62					
Kaçınma	13. Sorunlarımı unutmak için oyun oynadığım oldu.					.86				
	14. Rahatsız edici şeyler hakkında düşünmemek için oyun oynadığım oldu.					.94				
	15. Olumsuz hislerden kaçmak için oyun oynadığım oldu.					.92				
Sorunlar	16. Oyun oynamak için işten ya da okuldan kaytardığım oldu.						.59			
	17. Gece boyunca ya da neredeyse sabaha kadar oyun oynadığım oldu.						.70			
	18. Oyun oynama davranışımın sonuçları hakkında diğer insanlarla tartışmalarım oldu.						.69			

Yanıltma	19. Anne -babama ya da kız/erkek arkadaşıma internette oyun oynadığım süre ile ilgili yalan söyledim.							.78		
	20. Oyun oynadığım süreyi başkalarından sakladım.							.83		
	21. Gizli bir şekilde oyun oynadım.							.74		
Yerine geçme	22. Oyun oynamak için arkadaşlarımla, kız/erkek arkadaşımla veya ailemle daha az zaman geçirdim.								.75	
	23. Yapmak istediğim tek şey oyun oynamak olduğu için hobilerime veya diğer etkinliklere olan ilgimi kaybettim.								.74	
	24. Oyun oynamak için diğer etkinliklerimi (örneğin arkadaşlarla zaman geçirmek, hobiler veya spor etkinlikleri) ihmal ettiğim oldu.								.66	
Çatışma	25. İnternette oyun oynadığım için okulda ya da iş yerinde önemli sorunlar yaşadım.									.65
	26. İnternette oyun oynadığım için ailemle, arkadaşlarımla veya kız/erkek arkadaşımla ciddi çatışmalar/tartışmalar yaşadım.									.75
	27. İnternet oyunları yüzünden önemli bir arkadaşlığımı veya ilişkimi kaybettiğim ya da riske attığım oldu.									.57
	Cronbach Alfa İç tutarlılık katsayısı	.80	.88	.84	.82	.93	.69	.82	.78	.72
	Toplam Ölçek Cronbach Alpha İç tutarlılık katsayısı	.95								

Modifikasyon yapılmaksızın, test edilen ilk modele ilişkin DFA sonuçları, dokuz faktörlü modelin veriye uyumunun χ^2/df dışındaki tüm değerler açısından iyi uyum indekslerine sahip olduğunu göstermektedir ($\chi^2(df = 288, N = 1122) = 1573.64$, $\chi^2/df = 5.46$ CFI = .94, GFI = .90, RMSEA= .06). Yirmi yedi maddenin her birinin kendi faktörlerine anlamlı olarak yüklendiği gözlenmiştir ($p < .001$). Modifikasyon önerileri doğrultusunda, aynı faktör altında yer alan maddelerin hata varyansları ilişkilendirilmiştir. Buna göre sırasıyla 3 modifikasyon (Madde 25-27, Madde 23-24 ve Madde 4-6) tanımlanmış ve her bir modifikasyon sonrasında model yeniden test edilmiştir. Modifikasyonlar sonrasında, model uyumunda anlamlı bir değişimin olup olmadığını belirlemek için Ki-kare fark testleri gerçekleştirilmiştir (Tabachnick ve Fidell, 2001). Sonuçlar, modele eklenen her bir hata varyansı ilişkilendirmesinin modelde anlamlı farklar yarattığını (p<.01) ve modelin daha iyi uyum değerlerine ulaştığını göstermiştir ($\chi^2(df = 285, N = 1122) = 1395.83$, $\chi^2/df = 4.90$ CFI= .94, GFI= .92, RMSEA) = .06). Model uyum indeksleri değerlerini Tablo 2'den inceleyebilirsiniz.

Tablo 2
İOOBÖ Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksi Değerleri

Modeller	χ^2 /df	RMSEA	NFI	CFI	RMR	GFI	AIC
Son Model (3 hata ilişkilendirmesi)	4.90	.059	.93	.94	.066	.92	1581.83
Model 3 (2 hata ilişkilendirmesi)	5.02	.060	.93	.94	.067	.91	1619.30
Model 2 (1 hata ilişkilendirmesi)	5.20	.061	.93	.94	.070	.91	1673.58
Model 1 (modifikasyon olmadan)	5.46	.063	.92	.94	.072	.90	1753.64

İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeğinin Güvenirliğine İlişkin Bulgular

İOOBÖ'nün güvenirliğini incelemek amacıyla, Cronbach alfa iç tutarlılık katsayıları hesaplanmıştır. Buna göre, Cronbach alfa değerleri, ölçek toplam puanı için .95 olup, ölçeğin alt boyutları için ise .69 ile .93 arasında değiştiği görülmektedir (bkz. Tablo 1). Ek olarak, ölçeğin güvenirliğine ilişkin olarak madde toplam korelasyonları hesaplanmış ve .40 ile .78 arasında değiştiği bulunmuştur.

İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeğinin Geçerliğine İlişkin Bulgular

İOOBÖ'nün geçerliğine ilişkin bulgular incelendiğinde, İOOBÖ toplam puanı ile İOOBÖ alt ölçekleri arasındaki korelasyon katsayılarının .39 (p< .001) ile .77 (p< .001) arasında değiştiği, pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir (bkz. Tablo 3).

Tablo 3
İOOBÖ Alt Boyutları ve İOOBÖ Toplam Puan Arasındaki Korelasyonlar

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.Zihinsel meşguliyet	-								
2.Tolerans	.77**	-							
3.Yoksunluk	.62**	.65**	-						
4.Süreklilik	.63**	.62**	.58**	-					
5.Kaçınma	.63**	.62**	.51**	.49**	-				
6.Sorunlar	.63**	.64**	.54**	.54**	.59**	-			
7.Yanıltma	.45**	.47**	.50**	.44**	.39**	.52**	-		
8.Yerine geçme	.58**	.60**	.52**	.55**	.51**	.65**	.58**	-	
9. Çatışma	.40**	.48**	.50**	.51**	.35**	.54**	.60**	.63**	-
10. İOOBÖ toplam puan	.85**	.86**	.78**	.77**	.77**	.80**	.67**	.78**	.66**

** *p< .01*

İOOBÖ'nün ölçüt geçerliğini incelemek amacıyla, anne baba psikolojik kontrol algısı, işlevsel olmayan içsel ve dışsal duygu düzenleme, sosyal karşılaştırma ölçeği gibi psikolojik ölçümler ile İOOBÖ toplam puanları arasındaki korelasyonlar hesaplanmıştır (bkz. Tablo 3). İOOBÖ toplam puanı ile diğer ölçekler arasındaki katsayıların .03 (p> .05) ile .21 (p< .01) arasında değiştiği; İOOBÖ toplam puanı ile en yüksek korelasyon katsayısının dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme puanı arasında .21 (p<.01) olduğu görülmektedir. Sonuçlar, beklenildiği gibi İOOBÖ toplam puanı ile hem anne hem de babadan algılanan psikolojik kontrol algısı puanları hem de içsel ve dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme puanları arasında pozitif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğunu; diğer taraftan İOOBÖ toplam puanı ile sosyal karşılaştırma ölçeği toplam puanı arasında negatif yönde ve anlamlı ilişkiler olduğunu göstermekredir. Bulgular, İOOBÖ'nün geçerli bir yapıya sahip olduğuna işaret etmektedir.

Tablo 4
İOOBÖ Faktörleri Korelasyon Değerleri

	1	2	3	4	5	6	7	8
1. İOOBÖ toplam puan	-							
2. Psikolojik kontrol-anne	.17**	-						
3. Psikolojik kontrol-baba	.18**	.55**	-					
4. İİODD	.19**	.32**	.29**	-				
5. DİODD	.21**	.27**	.20**	.50**	-			
6. İİDD	-.07*	.08**	.04	.21**	-.02	-		
7. DİDD	.03	.09**	11**	.25**	.23**	.32**	-	
8. OKA	-.07*	-11**	-.11*	-.25**	-.06	.11**	.08**	-

** *p< .01, *p<.05*
İOOBÖ (İnternet Oyun Oynama Bozukluğu Ölçeği), İİODD (İçsel İşlevsel Olmayan Duygu Düzenleme), DİODD (Dışsal İşlevsel Olmayan Duygu Düzenleme), İİDD (İçsel İşlevsel Duygu Düzenleme), DİDD (Dışsal İşlevsel Duygu Düzenleme), OKA (Olumlu Kendilik Algısı)

EK2

EKRAN KULLANIMINA YÖNELİK ANNE BABALIK YAKLAŞIMLARI ÖLÇEĞİNİN (EKYABYÖ) TÜRK ÖRNEKLEMİNE UYARLAMA ÇALIŞMASI

Yöntem

Örneklem

Çalışmanın örneklemi 2017-2018 eğitim ve öğretim yılları arasında, Ankara ve Adana illeri içerisinde okumakta olan ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. İki yüz seksen dört (%64.1) kız ve genç kadın, 157 (%35.4) erkek, 2 (%0.5) cinsiyetini belirtmeyen katılımcı olmak üzere toplam 443 katılımcının yaş ranjı 12-23 olup, yaş ortalaması 17.59 (SS: 3.07)'dur. Örnekleme ilişkin demografik özellikler Tablo 1'de verilmektedir.

Tablo 1
Demografik değişkenler ve internet kullanımı ile ilişkili betimleyici istatistikler

	N	%
Cinsiyet		
Kadın	284	64.1
Erkek	157	35.4
Kades sayısı		
Tek çocuk	64	14.7
2 kardeş	185	42.5
3 kardeş	121	27.8
4 ve daha fazla kardeş	75	14.9
Kardeş sıralaması		
1.çocuk	200	46.1
2.çocuk	143	32.9
3.çocuk	58	13.4
4. ve sonraki çocuklar	33	7.6
Anne eğitim		
Okuryazar değil	10	2.4
Okuryazar	9	2.1
İlkokul	102	24
Ortaokul	72	16.9
Lise	126	29.6
Yüksekokul	22	5.2
Lisans ve Lisansüstü	184	19.8
Anne çalışıyor		
Evet	182	45.7
Hayır	216	54.3
Okul düzeyi		
Ortaokul	61	16.1
Lise	115	33
Üniversite	225	50.9
Ekonomik gelir algısı		
Düşük	68	6.1
Orta	891	80.2
Yüksek	152	13.6

Veri Toplama Araçları

Demografik Bilgi Formu: Her bir katılımcıdan, cinsiyet, yaş, ailedeki kardeş sayısı ve sırası, sınıf düzeyi, annenin çalışıp çalışmadığı, anne eğitim düzeyi gibi sosyodemografik bilgilerin alınmasını amaçlayan demografik bilgi formu uygulanmıştır.

Ekran Kullanımına Yönelik Anne Babalık Yaklaşımları Ölçeği (EKYABYÖ): Ölçeğe ilişkin ayrıntılı bilgiye ana metin 2.1.2.4 başlığı altında yer verilmiştir.

Ana-Baba ve Ergen İlişki Envanteri (PARQ): Ölçeğe ilişkin ayrıntılı bilgiye ana metin 2.1.2.2 başlığı altında yer verilmiştir. Mevcut çalışma bulgularında ise anne baba koalisyon alt ölçeği iç tutarlığı .75 olarak bulunmuştur.

Psikolojik Kontrol Ölçeği (PKÖ): Ölçeğe ilişkin ayrıntılı bilgiye ana metin 2.1.2.2 başlığı altında yer verilmiştir. Mevcut çalışma bulgularında ise psikolojik kontrol anne ölçeği iç tutarlığı .86; psikolojik kontrol baba ölçeği iç tutarlığı .81 olarak bulunmuştur.

İşlem

Alınan Etik Kurul onayı sonrasında, okul ve üniversitelerden veri toplamak amacıyla gerekli izinlerin alınabilmesi için Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Müdürlüğü'ne (Ankara) başvuru yapılmıştır. Alınan yazılı izinlerin ardından veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Ulaşılan ergen bireyler ve genç yetişkinlere; ayrıca 18 yaşından küçük bireylerin ailelerine araştırmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğu aktarılarak, araştırmaya ilişkin bilgiler hem yazılı (bilgilendirilmiş onam formları) hem de sözlü olarak iletilmiştir.

Ölçeğin Türkçeye uyarlama ve geçerlik güvenirlik çalışmasının yapılması amacıyla, ilk olarak, ölçek maddelerinin araştırmacı tarafından Türkçeye çevirisi gerçekleştirilmiştir. Yasaklayıcı ve aşırı izin verici anne babalığa ilişkin maddeler, ilgili alanyazın taramasının ve araştırmacının gözlemlerinin ardından araştırmacı tarafından yazılmıştır. Türkçeye çevirisi yapılan orijinal maddeler ve yasaklayıcı ile aşırı izin verici anne babalık yaklaşımlarına ilişkin maddelerin uygunluğu üç uzman tarafından değerlendirildikten sonra ölçek son halini almıştır. Oluşan 24 maddelik ölçeğin anne ve baba formunun psikometrik özelliklerinin incelenmesi (geçerlilik ve güvenirlik çalışması) amacıyla ortaokul, lise ve üniversite öğrencilerinin katılımı ile sınıf ortamında 10-15 dakika süren veri toplama süreci tek araştırmacı tarafından yürütülen veri toplama süreci gerçekleştirilmiştir. Bu aşamada tez çalışması için izinleri alınmış olan Ana-Baba ve Ergen İlişki Envanterinin anne baba koalisyonu alt boyutu ile Psikolojik Kontrol Ölçeği, ölçüt geçerliğin test edilebilmesi için EKYABYÖ ile birlikte uygulanmıştır.

Bulgular

Tez çalışması kapsamında yürütülen ön çalışmada EKYABYÖ anne ve baba formları için açımlayıcı faktör analizleri yürütülmüştür. Doğrulayıcı faktör analizleri ise ana çalışmanın verileri üzerinde gerçekleştirilmiştir (Ana çalışma örneklemi için bkz. Ana metin 2.1.1, syf 38).

EKYABYÖ-Anne Formunun Faktör Yapısı

Bu aşamada, ilk olarak EKYABYÖ anne formunun faktör yapısı, yapı geçerliği ve ölçüt geçerliği incelenmiştir. Anne babalık yaklaşımları anne formu ölçeğinin yapı geçerliğini ölçmek amacıyla ilk olarak açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Açımlayıcı Faktör Analizi. EKYABYÖ anne formu faktör yapısını incelemek amacıyla herhangi bir faktör sayısı belirtilmeden temel bileşenler analizi uygulanmıştır. Kullanılan verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını gösteren KMO katsayısının .89 ve Barlett normal dağılım test sonucunun anlamlı çıkması ($\chi^2 = 4537.22$ $p < .001$), bu verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Bu analiz, özdeğeri 1'in üzerinde olan ve toplam varyansın %59.26'sını açıklayan 5 faktör ile sonuçlanmıştır. Faktör sayısı belirtilmeden yapılan temel bileşenler analizine ilişkin özdeğerler, açıklanan varyans oranı, özdeğerlerin grafik dağılımının (scree-plot) incelenmesi sonucunda dört faktörlü yapının ölçek için daha uygun olduğuna karar verilmiştir. Varimaks eksen döndürme yöntemi kullanılarak temel bileşenler analizi tekrarlanmış ve veriler dört faktörlü çözüme zorlanmıştır.

Maddelerin communality değerlerinin incelenmesi sonrasında .50'den küçük değerlere sahip olan 16, 18, 20 ve 22. maddeler tek tek ölçekten çıkarılarak analizler tekrarlanmıştır. Analiz sonucunda .30 yüküyle faktörlere giren maddelerin ortalama, standart sapma, varyans, faktör yüküne ve güvenirlik katsayılarına ilişkin değerleri Tablo 2' de verilmiştir.

Uygulanan temel bileşenler (principal component) analizi sonucunda özdeğeri 1.00'in üzerinde olan 4 faktörlü yapı toplam varyansın %54.42'sini açıklamaktadır. Maddelerin faktör yükleri incelendiğinde, 15. maddenin birden çok faktöre aynı anda yüklendiği (binişiklik – çarpaz yüklendiği) ve iki faktör yapısı altındaki yük değeri arasındaki farkın .10'un altında olması nedeniyle yapı geçerliğini bozduğu görüldüğünden, bu madde ölçek dışında bırakılarak analizler tekrarlanmıştır. On dokuz madde ile yürütülen analiz sonucunda ise Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin .88 olduğu ve Barlett's Sphericity testinin anlamlı olduğu görülmüştür (χ^2 = 3559.67, *df* = 171, $p < .001$).

Tablo 2

EKYABYÖ *Anne Formunun Ortalamaları, Standart Sapmaları, Madde-Alt Ölçek Korelasyonları, Faktör Yükleri, Açıklanan Varyans Yüzdeleri ve İç Tutarlılık Katsayıları*

	Ort.	**SS**	**F1**	**F2**	**F3**	**F4**	**Ortak Faktör Varyansları (communalities)**	**Madde Alt ölçek korelasyonu**
M 1	1.66	.93	.62				.59	.78**
M 2	1.95	1.07	.63				.56	.78**
M 3	1.59	.91	.78				.68	.82**
M 4	1.22	.59	.55				.46	.62**
M 5	1.37	.81	.59				.53	.72**
M 21	1.53	.87	.71				.48	.67**
M 24	1.27	.66	.76				.51	.60**
M 6	1.96	1.20		.84			.74	.86**
M 7	1.75	1.08		.83			.72	.86**
M 8	1.62	.97		.74			.68	.82**
M 9	1.77	1.09		.68			.48	.72**
M 10	1.31	.67			.91		.75	.81**
M 11	1.22	.58			.87		.73	.80**
M 12	1.36	.73			.78		.66	.80**
M 13	1.40	.76			.58		.56	.78**
M 14	1.30	.68			.56		.56	.77**
M 17	1.99	1.12				.80	.64	.78**
M 19	2.04	1.16				.80	.65	.79**
M 23	2.16	1.23				.73	.55	.78**
Özdeğer			6.38	2.15	1.69	1.32		
Açıklanan Varyans	(%)60.7		33.55	11.34	8.89	6.93		
İç tutarlılık katsayısı	.85		.84	.83	.85	.69		

** *Korelasyonlar p < .001 düzeyinde anlamlıdır.*

NOT: Birinci faktör (F1) sınırlayıcı annelik yaklaşımı, ikinci faktör (F2) değerlendirici annelik yakşımı, üçüncü faktör (F3) odaklanmamış annelik yaklaşımı, dördüncü faktör (F4) aşırı izin verici annelik yaklaşımı olarak isimlendirilmiştir.

Tablo 2'den de takip edilebileceği gibi faktörlerden birincisi varyansın %33.55'ini, ikincisi %11.34'ünü, üçüncüsü %8.89'unu, dördüncünün %6.93'ünü ve faktörlerin tamamı toplam varyansın %60.70'ini açıklamaktadır. Bu çalışmada birinci faktör *"Sınırlayıcı annelik yaklaşımı*" (7 madde, α=.84), ikinci faktör "*Değerlendirici annelik yaklaşımı*" (4 madde, α=.83), üçüncü faktör *"Odaklanmamış annelik yaklaşımı"* (5 madde, α=.71) ve dördüncü faktör *"Aşırı izin verici annelik yaklaşımı"* (3 madde, α=.69) olarak adlandırılmıştır. Dört faktörü içeren

toplam 19 maddenin Cronbach alfa katsayısı .85 olarak bulunmuştur. Her faktör ve içerisine giren maddeler ile faktör yükleri, öz-değer ve açıkladıkları varyanslara Tablo 2'de yer verilmiştir.

EKYABYÖ anne formunun ölçüt geçerliğini test etmek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, sınırlayıcı annelik yaklaşımı ile anne baba koalisyonu ve anne ile babadan algılanan psikolojik kontrol arasında (r= .20 ile r=.30 arasında değişen) pozitif yönde anlamlı (p< .01) ilişkiler olduğu görülmektedir. Değerlendirici annelik yaklaşımı ile anne baba koalisyon puanları arasında (r= .13, p<.01); odaklanmamış annelik yaklaşımı ile babadan algılanan psikolojik kontrol arasında (r= .14, p<.01) ise pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülürken, aşırı izin verici annelik yaklaşımı ile anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir (bkz. Tablo 3).

Tablo 3
EKYABYÖ *Anne formu Alt Boyutları ve İlişkili Değişkenler arasındaki Korelasyon Değerleri*

	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
1.Sınırlayıcı annelik yaklaşımı	-						
2.Değerlendirici annelik yaklaşımı	.56**	-					
3.Odaklanmamış annelik yaklaşımı	.44**	.53**	-				
4.Aşırı izin verici annelik yaklaşımı	.-04	.04	.10*	-			
5.Parq-annebaba-koalisyonu	.30**	.13**	.08	.02	-		
6.Psikolojik kontrol anne	.20**	.08	.08	.08	.39**	-	
7.Psikolojik kontrol baba	.21**	.09	.14**	.05	.37**	.47**	-

***p<.01, * p<.05*

Doğrulayıcı Faktör Analizi. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda (bkz. Tablo 2) elde edilen dört faktörlü yapının ne derece destekleneceğinin incelenmesi amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Modifikasyon yapılmaksızın, test edilen ilk modele ilişkin DFA sonuçları, dört faktörlü modelin veriye uyumunun χ^2/df dışındaki tüm değerler açısından iyi uyum indekslerine sahip olduğunu göstermektedir ($\chi^2(df = 146, N = 1122) = 746.90$, $\chi^2/df = 5.11$ GFI (Goodness of Fit Index) = .93, AGFI (Adjusted Goodness of Fit Index)= .91, CFI (Comparative Fit Index) = .92, NFI (Normed Fit Index)= RMSEA(Root Mean Square Error of Approximation) = .06). On dokuz maddenin her birinin kendi faktörlerine anlamlı olarak yüklendiği gözlenmiştir (p< .001). Modifikasyon önerileri doğrultusunda, aynı faktör altında yer alan 13. ve 14 maddelerin hata varyansları ilişkilendirilmiştir. Bu iki model Ki-kare fark testi ile karşılaştırılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2001). Bu teste göre iki model arasındaki farkın anlamlı (p < .001) olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sonuç olarak eklenen ilişki, modeli anlamlı olarak daha iyi hale getirmiştir. En son model (1 hatanın ilişkilendirildiği), diğer modelden anlamlı olarak veri ile daha uyumlu bulunmuş ve modelin daha iyi uyum değerlerine ulaştığı görülmüştür [χ^2 (df = 145, N = 1122) = 624.93, p <.001, χ^2 /*sd = 4.31, GFI* = .94, *AGFI* = .93, *NFI* =.92, *CFI* = .94, *RMSEA* = .05]. Tablo 4' te, indeks değerleri karşılaştırmalı olarak yer almaktadır.

Tablo 4
EKYABYÖ- Anne Formu Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksi Değerleri

	χ^2/df	**GFI**	**AGFI**	**NFI**	**CFI**	**RMSEA**	**AIC**
Son Model (1 hata İlişkilendirmesi)	4.31	.94	.93	.92	.94	.05	714.93
Model 1. (hata ilişkilendirmesiz)	5.11	.93	.91	.90	.92	.06	834.90

EKYABYÖ-Baba Formunun Faktör Yapısı

Bu aşamada, ilk olarak EKYABYÖ baba formunun faktör yapısı, yapı geçerliği ve ölçüt geçerliği incelenmiştir. Anne babalık yaklaşımları baba formu ölçeğinin yapı geçerliğini ölçmek amacıyla ilk olarak açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır.

Açımlayıcı Faktör Analizi. EKYABYÖ baba formu faktör yapısını incelemek amacıyla herhangi bir faktör sayısı belirtilmeden temel bileşenler analizi uygulanmıştır. Kullanılan verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını gösteren KMO katsayısının .90 ve Barlett normal dağılım test sonucunun anlamlı çıkması (χ^2 =6013,89 p < .001), bu verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Bu analiz, özdeğeri 1'in üzerinde olan ve toplam varyansın %62.11'sını açıklayan 4 faktör ile sonuçlanmıştır. Faktör sayısı belirtilmeden yapılan temel bileşenler analizi sonucunda, özdeğerler, açıklanan varyans oranı, özdeğerlerin grafik dağılımının (scree-plot) incelenmesi sonucunda da dört faktörlü yapının ölçek için uygun olduğuna karar verilmiştir. Varimaks eksen döndürme yöntemi kullanılarak temel bileşenler analizi tekrarlanmış ve veriler dört faktörlü çözüme zorlanmıştır.

Maddelerin communality değerlerinin incelenmesi sonrasında .50'den küçük değerlere sahip olan 16, 18 ve 20. maddeler tek tek ölçekten çıkarılarak analizler tekrarlanmıştır. Analiz sonucunda .30 yüküyle faktörlere yüklenen maddelerin ortalama, standart sapma, varyans, faktör yükü ve güvenirlik katsayılarına ilişkin değerleri Tablo 5**'** te verilmiştir.

Tablo 5
EKYABYÖ Baba Formunun Ortalamaları, Standart Sapmaları, Madde-Alt Ölçek Korelasyonları, Faktör Yükleri, Açıklanan Varyans Yüzdeleri ve İç Tutarlılık Katsayıları

	Ort.	**S**	**F1**	**F2**	**F3**	**F4**	**Ortak Faktör Varyansları (communalities)**	**Madde Alt ölçek korelasyonu**
M 1	1.40	.76	.67				.59	.76**
M 2	1.58	.89	.71				.67	.83**
M 3	1.31	.69	.65				.58	.75**
M 5	1.32	.69	.59				.60	.76**
M 21	1.40	.77	.81				.59	.72**
M 22	1.30	.72	.77				.58	.73**
M 24	1.19	.54	.74				.52	.68**
M 6	1.64	.98		.90			.78	.89**
M 7	1.51	.87		.80			.73	.86**
M 8	1.49	.85		.78			.70	.84**
M 9	1.63	.97		.74			.65	.82**
M 10	1.44	.80			.90		.78	.86**
M 11	1.27	.62			.86		.72	.81**
M 12	1.39	.75			.87		.73	.83**
M 13	1.42	.78			.81		.78	.89**
M 14	1.35	.75			.67		.67	.83**
M 15	1.35	.72			.58		.63	.80**
M 17	1.86	1.06				.83	.68	.81**
M 19	1.95	1.14				.82	.70	.84**
M 23	1.91	1.16				.79	.65	.82**
Özdeğer			7.67	2.25	1.89	1.54		
Açıklanan Varyans (%)		66.83	38.37	11.27	9.47	7.72		
İç tutarlılık katsayısı		.90	.87	.87	.91	.76		

*** Korelasyonlar p < .001 düzeyinde anlamlıdır.*

NOT: Birinci faktör (F1) sınırlayıcı babalık yaklaşımı, ikinci faktör (F2) değerlendirici babalık yakşımı, üçüncü faktör (F3) odaklanmamış babalık yaklaşımı, dördüncü faktör (F4) aşırı izin verici babalık yaklaşımı olarak isimlendirilmişti.

Uygulanan temel bileşenler (principal component) analizi sonucunda özdeğeri 1.00'in üzerinde olan 4 faktörlü yapı toplam varyansın %66.83'ünü açıklamaktadır. Maddelerin faktör yükleri incelendiğinde, 4. maddenin birden çok faktöre aynı anda yüklendiği (binişiklik – çarpaz yüklendiği) ve iki faktör yapısı altındaki yük değeri arasındaki farkın .10'un altında olması nedeniyle yapı geçerliğini bozduğu görüldüğünden 4. madde ölçek dışında bırakılarak analizler tekrarlanmıştır. Yirmi madde ile yürütülen analiz sonucunda ise Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin .90 olduğu ve Barlett's Sphericity testinin anlamlı olduğu görülmüştür (χ^2 = 5112.61, *df* = 190, *p* < .001).

Tablo 5' ten de takip edilebileceği gibi faktörlerden birincisi varyansın %38.37'sini, ikincisi %11.27'sini, üçüncüsü %9.47'sini, dördüncünün %7.72'sini ve faktörlerin tamamı birden toplam varyansın %66.83'ünü açıklamaktadır. Bu çalışmada birinci faktör *"Sınırlayıcı babalık yaklaşımı*" (7 madde, α=.87), ikinci faktör "*Değerlendirici babalık yaklaşımı*" (4 madde, α=.87), üçüncü faktör *"Odaklanmamış babalık yaklaşımı"* (6 madde, α=.91) ve dördüncü faktör *"Aşırı izin verici babalık yaklaşımı"* (3 madde, α=.76) olarak adlandırılmıştır. Ölçeğin toplam puanı için elde edilen Cronbach alfa katsayısı .90'dır. Her faktör ve içerisine giren maddeler ile faktör yükleri, öz-değer ve açıkladıkları varyanslara Tablo 5'te yer verilmiştir.

EKYABYÖ baba formunun ölçüt geçerliğini test etmek amacıyla yapılan korelasyon analizi sonuçları incelendiğinde, sınırlayıcı babalık yaklaşımı ile anne baba koalisyonu ve anne ile babadan algılanan psikolojik kontrol arasında (*r*= .18 ile *r*=.32 arasında değişen) pozitif yönde p<.01 düzeyinde anlamlı ilişkiler olduğu görülmektedir. Değerlendirici babalık yaklaşımı ile anne baba koalisyon puanları arasında (*r*= .15, *p*<.01); odaklanmamış babalık yaklaşımı ile anne baba koalisyon puanları arasında (*r*= .13, *p*<.01) ise pozitif yönde anlamlı ilişkiler olduğu görülürken, aşırı izin verici annelik yaklaşımı ile anlamlı ilişki olmadığı görülmektedir (bkz. Tablo 6).

Tablo 6
EKYABYÖ *Baba Formu Alt Boyutları ve İlişkili Değişkenler arasındaki Korelasyon Değerleri*

	1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**
1.Sınırlayıcı babalık yaklaşımı	-						
2.Değerlendirici babalık yaklaşımı	.51**	-					
3.Odaklanmamış babalık yaklaşımı	.48**	.56**	-				
4.Aşırı izin verici babalık yaklaşımı	.13**	.18**	.20*	-			
5.Parq-annebaba-koalisyonu	.32**	.15**	.13**	.01	-		
6.Psikolojik kontrol anne	.18**	.04	.07	.08	.39**	-	
7.Psikolojik kontrol baba	.30**	.05	.08	.08	.37**	.47**	-

***p<.01, * p<.05*

Doğrulayıcı Faktör Analizi. Açımlayıcı faktör analizi sonucunda (bkz. Tablo 5) elde edilen dört faktörlü yapının ne derece destekleneceğinin incelenmesi amacıyla doğrulayıcı faktör analizi yapılmıştır. Modifikasyon yapılmaksızın, test edilen ilk modele ilişkin DFA sonuçları, yirmi maddenin her birinin kendi faktörlerine anlamlı olarak yüklendiğini (*p* < .001), ancak dört faktörlü modelin veriye uyumunun kabul edilebilir düzeyde olmadığını göstermektedir [χ^2 (*df* = 164, *N* = 1122) = 1236.73, *p* <.001, χ^2 */sd = 7.54, GFI* = .89, *AGFI* = .86, *NFI* =.88, *CFI* = .89, *RMSEA* = .08]. Modifikasyon önerileri doğrultusunda, ilk olarak aynı faktör altında yer alan 21. ve 22. maddelerin hata varyansları ilişkilendirilmiştir. Eklenen ilişki, modeli anlamlı olarak daha iyi hale getirmiştir. İkinci model (1 hatanın ilişkilendirildiği), diğer modelden anlamlı olarak veri ile daha uyumlu bulunmuş ve modelin daha iyi uyum değerlerine ulaştığı, ancak hâlâ

kabul edilebilir düzeyde olmadığı görülmüştür [χ^2 (*df* = 163, *N* = 1122) = 1088.35, *p* <.001, χ^2 */sd = 6.68, GFI* = .90, *AGFI* = .88, *NFI* =.90, *CFI* = .91, *RMSEA* = .07]. Sonrasında, modifikasyon önerileri doğrultusunda, aynı faktör altında yer alan 10. ve 12. maddelerin hata varyansları ilişkilendirilmiştir. Üçüncü modelin veriye uyumunun χ^2/df dışındaki tüm değerler açısından iyi uyum indekslerine sahip olduğu görülmektedir [χ^2 (*df* = 162, *N* = 1122) = 949.37, *p* <.001, χ^2 */sd = 5.86, GFI* = .92, *AGFI* = .90, *NFI* =.91, *CFI* = .92, *RMSEA* = .07]. Modifikasyon önerileri doğrultusunda, aynı faktör altında yer alan 10. ve 11. maddelerin hata varyansları da ilişkilendirilmiştir. [χ^2 (*df* = 161, *N* = 1122) = 838.33, *p* <.001, χ^2 */sd = 5.21, GFI* = .93, *AGFI* = .91, *NFI* =.92, *CFI* = .93, *RMSEA* = .06]. Modelin daha iyi uyum değerlerine ulaştığı, ancak hâlâ kabul edilebilir düzeyde olmadığı görülmüştür. Son olarak model modifikasyon önerileri doğrultusunda aynı faktör altında yer alan 11. ve 12. maddelerin hata varyansları da ilişkilendirilmiştir. [χ^2 (*df* = 160, *N* = 1122) = 712.25, *p* <.001, χ^2 */sd = 4.45, GFI* = .94, *AGFI* = .92, *NFI* =.93, *CFI* = .94, *RMSEA* = .06]. Beş modelin birbiri ile karşılaştırıldığı Ki-kare fark testleri (Tabachnick ve Fidell, 2001) ile modeller arasındaki farkların p<.01 düzeyinde anlamlı olduğu ve en son modelin (4 hatanın ilişkilendirildiği), diğer modellerden anlamlı olarak veri ile daha uyumlu olduğu ve modelin daha iyi uyum değerlerine ulaştığı görülmüştür. Tablo 7'de, tüm modellerin indeks değerleri karşılaştırmalı olarak verilmektedir.

Tablo 7
ABYÖ- Baba Formu Doğrulayıcı Faktör Analizi Uyum İndeksi Değerleri

	χ^2/df	GFI	AGFI	NFI	CFI	RMSEA	AIC
Son Model (4 hata İlişkilendirmesi)	4.45	.94	.92	.93	.94	.06	812.25
Model 4. (3 hata İlişkilendirmesi)	5.21	.93	.91	.92	.93	.06	936.33
Model 3. (2 hata İlişkilendirmesi)	5.86	.92	.90	.91	.92	.07	1045.37
Model 2. (1 hata İlişkilendirmesi)	6.68	.90	.88	.90	.91	.07	1182.35
Model 1. (hata ilişkilendirmesiz)	7.54	.89	.86	.88	.89	.08	1328.73

EKYABYÖ'ye İlişkin Ek Bulgular:

Van den Bulk ve Van den Bergh (2000) tarafından geliştirilen ölçeğin orijinalinin 10-11 yaş katılımcılarından oluşması ve bu yaşlar itibariyle ergenlik dönemindeki bireylere uygulanabilmesi nedeniyle ölçeğin faktör yapısı hem anne hem de baba formu için 12-17 yaş aralığındaki katılımcılar üzerinde de incelenmiştir.

Örneklem

91 erkek (% 46.2) ve 106 kız (% 53,8) toplam 198 katılımcıdan oluşan 12-17 yaş aralığındaki (*Ort*.= 14.84, *SS*= 1.83) örneklem grubu için ayrıca açımlayıcı faktör analizi yapılmış, beklenildiği gibi faktör yapısının 12-23 yaş aralığı ile benzer olduğu görülmüştür.

Bu aşamada, EKYABYÖ anne ve baba formunun faktör yapısı incelenmiştir. Anne babalık yaklaşımları anne ve baba formu ölçeğinin yapı geçerliğini ölçmek amacıyla her iki form için aynı örneklem üzerinde açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır.

12-17 yaş aralığı için EKYABYÖ-Anne Formunun Faktör Yapısı

Anne Formu-Açımlayıcı Faktör Analizi. EKYABYÖ anne formu faktör yapısını incelemek amacıyla herhangi bir faktör sayısı belirtilmeden temel bileşenler analizi uygulanmıştır. Kullanılan verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını gösteren KMO katsayısının .84 ve Barlett normal dağılım test sonucunun anlamlı çıkması (χ^2 = 1861.46 p < .001), bu verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Bu analiz, özdeğeri 1'in üzerinde olan ve toplam varyansın %61.68'ini açıklayan 6 faktör ile sonuçlanmıştır. Faktör sayısı belirtilmeden yapılan temel bileşenler analizine ilişkin özdeğerler, açıklanan varyans oranı, özdeğerlerin grafik dağılımının (scree-plot) incelenmesi sonucunda dört faktörlü yapının ölçek için daha uygun olduğuna karar verilmiştir. Varimaks eksen döndürme yöntemi kullanılarak temel bileşenler analizi tekrarlanmış ve veriler dört faktörlü çözüme zorlanmıştır.

Maddelerin communality değerlerinin incelenmesi sonrasında .50'den küçük değerlere sahip olan 16, 18, 20 ve 22. maddeler tek tek ölçekten çıkarılarak analizler tekrarlanmıştır. Analiz sonucunda .30 yüküyle faktörlere giren maddelerin ortalama, standart sapma, varyans, faktör yüküne ve güvenirlik katsayılarına ilişkin değerleri Tablo 8' de verilmiştir.

Tablo 8
EKYABYÖ Anne Formunun Ortalamaları, Standart Sapmaları, Madde-Alt Ölçek Korelasyonları, Faktör Yükleri, Açıklanan Varyans Yüzdeleri ve İç Tutarlılık Katsayıları (12-17 yaş aralığı)

	Ort.	***S***	**F1**	**F2**	**F3**	**F4**	**Ortak Faktör Varyansları (communalities)**	**Madde Alt ölçek korelasyonu**
M 1	1.96	1.03	.52				.54	.75**
M 2	2.28	1.14	.51				.52	.76**
M 3	1.81	1.04	.64				.60	.80**
M 4	1.31	.69	.48				.50	.60**
M 5	1.53	.93	.53				.51	.69**
M 21	1.72	.99	.67				.51	.65**
M 24	1.34	.71	.71				.56	.62**
M 6	2.40	1.32		.82			.68	.83**
M 7	2.08	1.23		.72			.60	.83**
M 8	1.94	1.09		.72			.63	.80**
M 9	1.93	1.14		.52			.50	.67**
M 10	1.41	.75			.85		.73	.81**
M 11	1.28	.64			.77		.63	.74**
M 12	1.50	.85			.68		.50	.75**
M 13	1.52	.85			.58		.55	.75**
M 14	1.38	.76			.65		.60	.77**
M 17	2.07	1.14				.71	.50	.78**
M 19	2.15	1.14				.76	.61	.77**
M 23	2.05	1.14				.68	.50	.73**
Özdeğer			6.72	2.38	1.86	1.66		
Açıklanan Varyans (%)	57.67		28.01	9.91	7.73	6.91		
İç tutarlılık katsayısı	.84		.82	.79	.82	.63		

*** Korelasyonlar p < .001 düzeyinde anlamlıdır.*

NOT: Birinci faktör (F1) sınırlayıcı annelik yaklaşımı, ikinci faktör (F2) değerlendirici annelik yaklaşımı, üçüncü faktör (F3) odaklanmamış annelik yaklaşımı, dördüncü faktör (F4) aşırı izin verici annelik yaklaşımı olarak isimlendirilmişti.

Uygulanan temel bileşenler (principal component) analizi sonucunda özdeğeri 1.00'in üzerinde olan 4 faktörlü yapı toplam varyansın %57.67'sini açıklamaktadır. Maddelerin faktör yükleri incelendiğinde, 15. maddenin birden çok faktöre aynı anda yüklendiği (binişiklik –

çarpaz yüklendiği) ve iki faktör yapısı altındaki yük değeri arasındaki farkın .10'un altında olması nedeniyle yapı geçerliğini bozduğu görüldüğünden, bu madde ölçek dışında bırakılarak analizler tekrarlanmıştır. On dokuz madde ile yürütülen analiz sonucunda ise Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin .84 olduğu ve Barlett's Sphericity testinin anlamlı olduğu görülmüştür (χ^2 = 1379.08, *df* = 171, *p* < .001).

12-17 yaş aralığı için EKYABYÖ-Baba Formunun Faktör Yapısı

Baba Formu-Açımlayıcı Faktör Analizi. EKYABYÖ baba formu faktör yapısını incelemek amacıyla herhangi bir faktör sayısı belirtilmeden temel bileşenler analizi uygulanmıştır. Kullanılan verilerin faktör analizine uygun olup olmadığını gösteren KMO katsayısının .86 ve Barlett normal dağılım test sonucunun anlamlı çıkması (χ^2 = 2719.13 p < .001), bu verilerin faktör analizine uygun olduğunu göstermektedir. Bu analiz, özdeğeri 1'in üzerinde olan ve toplam varyansın %65.24'ünü açıklayan 5 faktör ile sonuçlanmıştır. Faktör sayısı belirtilmeden yapılan temel bileşenler analizine ilişkin özdeğerler, açıklanan varyans oranı, özdeğerlerin grafik dağılımının (scree-plot) incelenmesi sonucunda dört faktörlü yapının ölçek için daha uygun olduğuna karar verilmiştir. Varimaks eksen döndürme yöntemi kullanılarak temel bileşenler analizi tekrarlanmış ve veriler dört faktörlü çözüme zorlanmıştır.

Tablo 9
EKYABYÖ Baba Formunun Ortalamaları, Standart Sapmaları, Madde-Alt Ölçek Korelasyonları, Faktör Yükleri, Açıklanan Varyans Yüzdeleri ve İç Tutarlılık Katsayıları (12-17 yaş aralığı)

	Ort.	***S***	**F1**	**F2**	**F3**	**F4**	**Ortak Faktör Varyansları (communalities)**	**Madde Alt ölçek korelasyonu**
M 1	1.55	.85	.59				.58	.71**
M 2	1.74	.97	.60				.70	.82**
M 3	1.41	.77	.59				.56	.71**
M 5	1.41	.76	.31				.50	.67**
M 21	1.42	.79	.69				.50	.64**
M 22	1.28	.69	.60				.51	.65**
M 24	1.28	.64	.65				.50	.65**
M 6	1.86	1.09		.81			.73	.88**
M 7	1.73	1.03		.78			.72	.87**
M 8	1.63	.93		.71			.61	.81**
M 9	1.77	1.01		.77			.65	.82**
M 10	1.53	.85			.86		.80	.86**
M 11	1.34	.68			.82		.74	.82**
M 12	1.44	.78			.84		.76	.83**
M 13	1.50	.82			.69		.70	.87**
M 14	1.43	.79			.61		.68	.81**
M 15	1.44	.75			.46		.66	.76**
M 17	1.88	.96				.77	.61	.78**
M 19	1.94	1.02				.83	.72	.83**
M 23	1.85	1.04				.73	.60	.79**
Özdeğer			8.84	2.13	1.88	1.79		
Açıklanan Varyans (%)	65.11		36.86	8.87	7.82	7.46		
İç tutarlılık katsayısı	.90		.82	.87	.91	.72		

*** Korelasyonlar p < .001 düzeyinde anlamlıdır.*

NOT: Birinci faktör (F1) sınırlayıcı babalık yaklaşımı, ikinci faktör (F2) değerlendirici babalık yakşımı, üçüncü faktör (F3) odaklanmamış babalık yaklaşımı, dördüncü faktör (F4) aşırı izin verici babalık yaklaşımı olarak isimlendirilmişti.

Maddelerin communality değerlerinin incelenmesi sonrasında .50'den küçük değerlere sahip olan 16, 18 ve 20. maddeler tek tek ölçekten çıkarılarak analizler tekrarlanmıştır. Analiz sonucunda .30 yüküyle faktörlere giren maddelerin ortalama, standart sapma, varyans, faktör yüküne ve güvenirlik katsayılarına ilişkin değerleri Tablo 9' da verilmiştir.

Uygulanan temel bileşenler (principal component) analizi sonucunda özdeğeri 1.00'in üzerinde olan 4 faktörlü yapı toplam varyansın %64.21'ini açıklamaktadır. Maddelerin faktör yükleri incelendiğinde, 4. maddenin birden çok faktöre aynı anda yüklendiği (binişiklik – çarpaz yüklendiği) ve iki faktör yapısı altındaki yük değeri arasındaki farkın .10'un altında olması nedeniyle yapı geçerliğini bozduğu görüldüğünden, bu madde ölçek dışında bırakılarak analizler tekrarlanmıştır. On dokuz madde ile yürütülen analiz sonucunda ise Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) değerinin .88 olduğu ve Barlett's Sphericity testinin anlamlı olduğu görülmüştür (χ^2 = 2222.51, df = 190, p < .001).

EK3

ERKEN, ORTA VE GEÇ ERGENLİK DÖNEMİNE GÖRE ÇALIŞMADAKİ DİĞER DEĞİŞKENLER AÇISINDAN FARKLILAŞMALAR

Erken, orta ve geç ergenlik dönemlerini kapsayan yaş gruplarının çalışmadaki tüm değişkenler açısından karşılaştırılması amacıyla tek yönlü varyans analizi ile bir dizi çok değişkenli varyans analizi yürütülmüştür.

Aile Yapı ve İşlevleri Açısından Ergenlik Dönemlerindeki Farklılaşmalar

Erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki bireylerin aile yapı ve işlevlerini temsil eden ailedeki koalisyonlar, üçgenleşme, bütünleşme ile ergenin onaylanma ve haksızlık inancına ilişkin algılarının farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) yürütülmüştür. Ergenlik dönemindeki aile yapı ve işlevlerine ilişkin betimleyici istatistiklere ve analiz sonuçlarına Tablo 1'de yer verilmektedir.

Tablo 1

Aile yapı ve işlevlerine ilişkin değişkenlerin yaş gruplarına göre karşılaştırılması

	Erken ergenlik (11-14 yaş) N= 355		Orta ergenlik (15-18 yaş) N= 500		Geç ergenlik (19-23 yaş) N= 267		*F*	Gruplar arası anlamlı farklılıklar
	Ort.	*SS*	*Ort.*	*SS*	*Ort.*	*SS*		
Anne baba arasındaki koalisyon	1.30	.23	1.31	.25	1.21	.19	15.47***	Erken ergenlk> geç ergenlik, orta ergenlik> geç ergenlik
Ergen anne arasındaki koalisyon	1.23	.22	1.27	.24	1.27	.22	2.58	-
Ergen baba arasındaki koalisyon	1.19	.20	1.17	.19	1.14	.17	5.13**	Erken ergenlik> geç ergenlik
Üçgenleşme	1.42	.22	1.42	.22	1.42	.20	.01	-
Bütünleşme	1.67	.18	1.64	.23	1.69	.23	4.02*	Geç ergenlik> orta ergenlik
Onaylanma	1.63	.26	1.63	.27	1.63	.24	.00	-
Haksızlık	1.39	.26	1.43	.27	1.34	.21	11.13***	Erken ergenlik> geç ergenlik, orta ergenlik> geç ergenlik

*p<.001

Tek yönlü çok değişkenli varyans analizi sonucunda, Pillai's Trace değeri (*Pillai's trace*= .062, $F_{(2,\ 1119)}$= 5.09, *p*< .001) en az bir bağımlı değişken açısından yaşın etkisinin anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle erken, orta ve geç ergenlik dönemine göre aile yapı ve işlevleri açısından farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaş değişkeninin anne baba koalisyonu, ergen baba koalisyonu, bütünleşme ve haksızlık inancı değişkenleri üzerinde anlamlı etkisinin olduğu bulunmuştur. Farklı ergenlik dönemindeki bireylerin anne baba koalisyon algısına ilişkin puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$=15.47, *p*<.001). Bu farklılığın hangi ergenlik dönemi grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Games Howell çoklu karşılaştırma testi sonucunda, farklılığın geç ergenlik (*Ort*= 1,21 *SS*= .19) ile hem erken ergenlik (*Ort*= 1.30, *SS*= .23) hem de

orta ergenlik (*Ort*= 1,31 *SS*= .25) arasında olduğu; geç ergenlik dönemindeki bireylerin anne baba koalisyon algısına ilişkin puanların erken ve orta ergenlik dönemindeki bireylerden istatistiksek açıdan anlamlı şekilde düşük olduğu görülmüştür.

Tablo 1 incelendiğinde, erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki ergen bireylerin anne ile kurdukları koalisyona ilişkin puan ortalamaları arasındaki farklılaşmaların ise istatistiksel açıdan anlamlı olmadığı bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$= 2.58, p>.05).

Erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki ergen bireylerin baba ile kurdukları koalisyon algılarına ilişkin puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$=5.13, p<.01). Bu farklılığın hangi ergenlik dönemi grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda, farklılığın yalnızca erken ergenlik (*Ort*= 1.19, *SS*= .20) ile geç ergenlik (*Ort*= 1.14, *SS*= .17) arasında olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre erken ergenlik dönemindeki bireylerin baba ile koalisyon kurduğu algısına ilişkin puanlar anlamlı şekilde geç ergenlik dönemine göre daha yüksektir.

Farklı ergenlik dönemindeki bireylerin anne ile baba arasında kaldıklarına ilişkin algılarını ifade eden üçgenleşme puan ortalamaları arasında ise istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$=.01, p>.05).

Erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki ergen bireylerin algıladığı ailedeki bütünleşme puan ortalamaları arasındaki farklılaşmanın anlamlı olduğu bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$=4.02, p<.05). Grup puan ortalamalarının karşılaştırıldığı Games-Howell çoklu karşılaştırma testi sonucunda, farklılığın yalnız orta ergenlik (*Ort*= 1.64, *SS*= .23) ve geç ergenlik (*Ort*= 1.69, *SS*= .23) arasında anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre geç ergenlik dönemindeki bireylerin ailedeki bütünleşmeye ilişkin algısı orta ergenlik dönemindeki bireylere göre daha yüksektir.

Farklı ergenlik dönemindeki ergenlerin onaylanmaya ilişkin abartılı inanç puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$=.00, p>.05).

Farklı ergenlik dönemindeki bireylerin haksızlığa uğradığına ilişkin abartılı inanç puan ortalamalarının anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$=11.13, p<.001). Grup puan ortalamarının karşılaştırıldığı Games-Howell çoklu karşılaştırma testi sonucunda, farklılığın geç ergenlik (*Ort*= 1.34, *SS*= .21) ile hem erken ergenlik (*Ort*= 1.39, *SS*= .26) hem de orta ergenlik (*Ort*= 1.43, *SS*= .27) arasında anlamlı olduğu görülmektedir. Bu sonuca göre erken ve orta ergenlik dönemindeki bireyler geç ergenlik dönemindeki bireylere göre aile içinde daha yüksek haksızlık inancı algıladıkları görülmektedir.

Psikolojik Kontrol Algısı Açısından Ergenlik Dönemlerindeki Farklılaşmalar

Erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki bireylerin anne ve babadan algıladıkları psikolojik kontrol puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) yürütülmüştür. Ergenlik dönemindeki bireylerin psikolojik kontrol algılarına ilişkin betimleyici istatistiklere ve analiz sonuçlarına Tablo 2'de yer verilmektedir.

Tablo 2

Yaş gruplarının ergenin psikolojik kontrol algısı üzerindeki etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları

	Erken ergenlik (11-14 yaş) N= 355		Orta ergenlik (15-18 yaş) N= 500		Geç ergenlik (19-23 yaş) N= 267		*F*	Gruplar arası anlamlı farklılıklar
	Ort.	*SS*	*Ort.*	*SS*	*Ort..*	*SS*		
Psikolojik kontrol-anne	2.12	.69	2.28	.74	2.08	.64	8.81***	Orta ergenlik > erken ergenlik, orta ergenlik > geç ergenlik,
Psikolojik kontrol-baba	1.97	.60	2.04	.69	2.02	.63	1.34	-

***p<.001

Tek yönlü çok değişkenli varyans analizi sonucunda, Pillai's Trace değeri (*Pillai's trace*= .019, $F_{(2, 1119)}$= 5.25, *p*< .001) en az bir bağımlı değişken açısından yaşın etkisinin anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Analiz sonuçları incelendiğinde, ergenlik dönemi yaş gruplarının yalnızca ergenlerin anneden algıladığı psikolojik kontrol üzerindeki etkisinin anlamlı olduğu $F_{(2, 1119)}$= 8.81, *p*< .001) görülmektedir. Bu farklılığın hangi ergenlik dönemi grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda, farklılığın orta ergenlik (*Ort*= 2.28, *SS*= .74) ile erken ergenlik (*Ort*= 2.12, *SS*= .69) arasında ve yine orta ergenlik ile geç ergenlik (*Ort*= 2.08 *SS*= .64) arasında olduğu görülmektedir. Bu sonuçlara göre orta ergenlik dönemindeki anne psikolojik kontrol algısı hem erken ergenlik hem de geç ergenlik döneminde anneden algılanan psikolojik kontrol algısından anlamlı olarak daha yüksektir.

Tablo 2 incelendiğinde, erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki bireylerin babadan algıladıkları psikolojik kontrol algısı puan ortalamaları arasında ise istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olmadığı bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$= 1.34, *p*>.05).

Erken, Orta ve Geç Ergenlik Dönemine İlişkin Ekran Kullanımına Yönelik Anne Babalık Yaklaşımları Puan Ortalamaları Arasındaki Farklılaşmalar

Erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki bireylerin, ekran kullanımına yönelik anne ve babalarının yaklaşımlarına ilişkin algılarını temsil eden puanların farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) yürütülmüştür. Farklı ergenlik dönemlerini temsil eden yaş gruplarının anne ve baba formundan aldıkları puanlara ilişkin betimleyici istatistiklere ve analiz sonuçlarına Tablo 3'te yer verilmektedir.

Tek yönlü çok değişkenli varyans analizi sonucunda, Pillai's Trace değeri (*Pillai's trace*= .225, $F_{(2, 1119)}$= 17.63, *p*< .001) en az bir bağımlı değişken açısından yaşın etkisinin anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Analiz sonuçları incelendiğinde erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki bireylerin sınırlayıcı annelik yaklaşımları puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$=100.78, *p*<.001). Sınırlayıcı annelik yaklaşımı değişkeni için varyansların, homojen olma varsayımının karşılanmadığı (*p*=.00) görülmüştür. Dolayısıyla farklılığın hangi ergenlik dönemi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Games-Howell çoklu karşılaştırma testi yapılmıştır. Anlamlı farklılığın erken ergenlik (*Ort*= 1.95, *SS*= .65) ile hem orta ergenlik (*Ort*= 1.51, *SS*= .55) hem de geç ergenlik (*Ort*= 1.35, *SS*= .48) arasında olduğu; aynı zamanda orta ergenlik ile geç ergenlik

arasında da anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre erken ergenlik döneminden geç ergenlik dönemine doğru geçildikçe sınırlayıcı annelik yaklaşımları puanları anlamlı şekilde düşmektedir.

Tablo 3

Ekran kullanımına yönelik anne babalık yaklaşımlarına ilişkin değişkenlerin yaş gruplarına göre karşılaştırılması

	Erken ergenlik (11-14 yaş) N= 355		Orta ergenlik (15-18 yaş) N= 500		Geç ergenlik (19-23 yaş) N= 267		*F*	Gruplar arası anlamlı farklılıklar
	Ort.	*SS*	*Ort.*	*SS*	*Ort.*	*SS*		
Sınırlayıcı annelik yaklaşımı	1.95	.65	1.51	.55	1.35	.48	100.78***	Erken ergenlik> orta ergenlik, erken ergenlik> geç ergenlik, orta ergenlik> geç ergenlik
Değerlendirici annelik yaklaşımı	2.39	.90	1.96	.96	1.53	.74	71.50***	Erken ergenlik> orta ergenlik, erken ergenlik> geç ergenlik, orta ergenlik> geç ergenlik
Odaklanmamış annelik yaklaşımı	1.42	.58	1.34	.57	1.29	.59	3.96*	Erken ergenlik> geç ergenlik
Aşırı izin verici annelik yaklaşımı	1.99	.74	2.02	.81	1.96	.92	.53	-
Sınırlayıcı babalık yaklaşımı	1.73	.65	1.41	.57	1.29	.51	49.97***	Erken ergenlik> orta ergenlik, erken ergenlik> geç ergenlik, orta ergenlik> geç ergenlik
Değerlendirici babalık yaklaşımı	2.22	.96	1.68	.86	1.38	.62	81.35***	Erken ergenlik> orta ergenlik, erken ergenlik> geç ergenlik, orta ergenlik> geç ergenlik
Odaklanmamış babalık yaklaşımı	1.58	.65	1.40	.63	1.24	.47	24.28***	Erken ergenlik> orta ergenlik, erken ergenlik> geç ergenlik, orta ergenlik> geç ergenlik
Aşırı izin verici babalık yaklaşımı	1.95	.81	1.86	.86	1.84	.94	1.50	-

*p<.001

Tablo 3 incelendiğinde, erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki bireylerin değerlendirici annelik yaklaşımı puanlarının istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$=71.50, p<.001). Bu farklılığın hangi ergenlik dönemi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Games-Howell çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farklılığın erken ergenlik (*Ort*= 2.39, *SS*= .91) ile hem orta ergenlik (*Ort*= 1.96, *SS*= .96) hem de geç ergenlik (*Ort*= 1.53, *SS*= .74) arasında olduğu; aynı zamanda orta ergenlik ile geç ergenlik arasında da anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre erken ergenlik döneminden geç ergenlik dönemine doğru geçildikçe değerlendirici annelik yaklaşımları puanları anlamlı şekilde düşmektedir.

Erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki bireylerin odaklanmamış annelik yaklaşımı puan ortalamalarının da istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösterdiği bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$=3.96, p<.05). Odaklanmamış annelik yaklaşımı değişkeni için varyansların homojen olma varsayımının karşılandığı (p=.79) görülmüştür. Bu farklılığın hangi ergenlik dönemi grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Tukey çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farklılığın erken ergenlik (*Ort*= 1.42, *SS*= .58) ile geç ergenlik (*Ort*= 1.29, *SS*= .59) arasında olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre erken ergenlik dönemindeki bireyler geç ergenlik dönemindeki bireylere göre odaklanmamış annelik yaklaşımı alt boyutundan anlamlı şekilde daha yüksek puanlar almışlardır.

Erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki bireylerin aşırı izin verici annelik yaklaşımı puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$=.53, p>.05).

Erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki bireylerin, ekran kullanımlarına yönelik babalık yaklaşımlarına ilişkin algı puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığı incelendiğinde, puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$=49.97, p<.001). Sınırlayıcı babalık yaklaşımı bağımlı değişkeni için varyansların, homojen olma varsayımının karşılanmadığı (p=.00) görülmüştür. Bu farklılığın hangi ergenlik dönemi grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Games-Howell çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farklılığın erken ergenlik (*Ort*= 1.973*SS*= .65) ile hem orta ergenlik (*Ort*= 1.41, *SS*= .57) hem de geç ergenlik dönemi (*Ort*= 1.29, *SS*= .51) arasında olduğu; aynı zamanda orta ergenlik ile geç ergenlik arasında da p<.05 düzeyinde anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre erken ergenlik döneminden geç ergenlik dönemine doğru geçildikçe sınırlayıcı babalık yaklaşımları puanları anlamlı şekilde düşmektedir.

Erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki bireylerin değerlendirici babalık yaklaşımı puanlarının farklılaşıp farklılaşmadığı da incelenmiş ve istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$=81.35, p<.001). Bu farklılığın hangi ergenlik dönemi grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Games-Howell çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farklılığın p<.001 düzeyinde, erken ergenlik (*Ort*= 2.22, *SS*= .96) ile hem orta ergenlik (*Ort*= 1.68, *SS*= .86) hem de geç ergenlik (*Ort*= 1.38, *SS*= .62) arasında olduğu; aynı zamanda orta ergenlik ile geç ergenlik arasında da anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre erken ergenlik döneminden geç ergenlik dönemine doğru geçildikçe değerlendirici babalık yaklaşımları puanları da anlamlı şekilde düşmektedir.

Erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki bireylerin odaklanmamış babalık yaklaşımı puan ortalamalarının istatistiksel açıdan anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir ($F_{(2,1119)}$=24.28, p<.001). Bu farklılığın hangi ergenlik dönemi yaş grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Games-Howell çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farklılığın p<.001 anlamlılık düzeyinde erken ergenlik (*Ort*= 1.58, *SS*= .65) ile hem orta ergenlik (*Ort*= 1.40, *SS*= .63) hem de geç ergenlik (*Ort*= 1.24, *SS*= .47); ayrıca orta ergenlik ile geç ergenlik arasında olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre erken ergenlik döneminden geç ergenlik dönemine doğru geçildikçe odaklanmamış babalık yaklaşımları puanları da anlamlı şekilde düşmektedir.

Erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki bireylerin aşırı izin verici babalık yaklaşımı puan ortalamalarının farklılaşıp farklılaşmadığının incelendiğindeyse, aşırı izin verici babalık yaklaşımları puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür ($F_{(2,1119)}$=1.50, p>.05).

Erken orta ve geç ergenlik dönemine ilişkin duygu düzenleme puanları arasındaki farklılaşmalar

Erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki bireylerin duygu düzenleme biçimlerinin farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için tek yönlü çok değişkenli varyans analizi (MANOVA) yürütülmüştür. Farklı ergenlik dönemlerinden oluşan grupların duygu düzenleme

biçimleri puan ortalama ve standart sapmalarına ilişkin betimleyici istatistiklere ve MANOVA sonuçlarına Tablo 4'te yer verilmiştir.

Tablo 4

Yaş gruplarının duygu düzenleme biçimleri üzerindeki etkilerine ilişkin MANOVA sonuçları

	Erken ergenlik (11-14 yaş) N= 355		Orta ergenlik (15-18 yaş) N= 500		Geç ergenlik (19-23 yaş) N= 267		*F*	Gruplar arası anlamlı farklılıklar
	Ort.	*SS*	*Ort.*	*SS*	*Ort..*	*SS*		
İİDD	3.61	1.06	3.82	.97	4.05	.69	16.67***	Geç ergenlik > erken ergenlik, geç ergenlik > orta ergenlik, orta ergenlik > erken ergenlik
DİDD	3.01	1.01	3.04	.96	3.18	.86	2.68	-
İİODD	2.70	.98	2.93	.96	2.79	.78	6.75**	Orta ergenlik > erken ergenlik
DİODD	2.20	.92	2.25	.98	2.01	.75	6.05**	Erken ergenlik > geç ergenlik, orta ergelik > geç ergenlik

*p< .05, **p<.01, ***p<.001

Not: İçsel işlevsel duygu düzenleme (İİDD), dışsal işlevsel duygu düzenleme (DİDD), içsel işlevsel olmayan duygu düzenleme (İİODD), dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme (DİODD)

Analiz sonucunda, Pillai's Trace değeri (*Pillai's trace*= .051, $F_{(2, 1119)}$= 7.27, *p*< .05) en az bir bağımlı değişken açısından yaşın etkisinin anlamlı olduğuna işaret etmektedir. Diğer bir ifadeyle erken, orta ve geç ergenlik dönemine göre duygu düzenleme biçimleri açısından farklılıklar olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yaş değişkeninin içsel işlevsel duygu düzenleme, içsel işlevsel olmayan duygu düzenleme ve dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme bağımlı değişkenleri üzerinde anlamlı etkisinin olduğu bulunmuştur. Farklı ergenlik dönemindeki bireylerin içsel işlevsel duygu düzenleme puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$=16.67, *p*<.01). Bu farklılığın hangi ergenlik dönemi grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Games Howell çoklu karşılaştırma testi sonucunda, farklılığın geç ergenlik (*Ort*= 4.05, *SS*= .69) ile hem erken ergenlik (*Ort*= 3.61, *SS*= 1.06) hem orta ergenlik (*Ort*= 3.83, *SS*= .97) arasında olduğu; aynı zamanda orta ergenlik ile erken ergenlik arasında da anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre ergenlik dönemindne yetişkinliğe doğru geçildikçe içsel işlevsel duygu düzenleme puanları anlamlı şekilde artmaktadır.

Tablo 4 incelendiğinde, farklı ergenlik dönemindeki bireylerin dışsal işlevsel duygu düzenleme puan ortalamaları arasında ise istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık olmadığı görülmektedir ($F_{(2,1119)}$=2.68, *p*>.05).

Farklı ergenlik dönemindeki bireylerin içsel işlevsel olmayan duygu düzenleme puan ortalamaları karşılaştırıldığındaysa, istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$=6.75, *p*<.01). Bu farklılığın hangi ergenlik dönemi grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Games Howell çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farklılığın yalnızca orta ergenlik (*Ort*= 2.93, *SS*= .96) ile erken ergenlik (*Ort*= 2.70, *SS*= .98) dönemleri arasında olduğu bulunmuştur.

Farklı ergenlik dönemindeki bireylerin dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme puan ortalamaları arasında da istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu bulunmuştur ($F_{(2,1119)}$=6.05,

p<.01). Bu farklılığın hangi ergenlik dönemi grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Games Howell çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farklılığın erken ergenlik (*Ort*= 2.20, *SS*= .92) ile geç ergenlik (*Ort*= 2.01, *SS*= .75) ve orta ergenlik (*Ort*= 2.25, *SS*= .98) ile geç ergenlik arasında olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre dışsal işlevsel olmayan duygu düzenleme puanları, geç ergenlikte hem erken ergenlik hem de orta ergenlik dönemine göre anlamlı şekilde daha düşüktür.

Erken, orta ve geç ergenlik dönemine ilişkin sosyal karşılaştırma puanları arasındaki farklılaşmalar

Erken, orta ve geç ergenlik dönemindeki bireylerin sosyal karşılaştırma ölçeğinden aldıkların puanların farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için tek yönlü varyans analizleri (ANOVA) yürütülmüştür. Farklı ergenlik dönemlerinden oluşan grupların olumlu kendilik algısını temsil eden sosyal karşılaştırma ölçeği puan ortalama ve standart sapmalarına ilişkin betimleyici istatistiklere Tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5
Sosyal Karşılaştırma Ölçeğinden Alınan Puanların Yaş Grupları Değişkeni Açısından Karşılaştırılması

			Olumlu Kendilik Algısı Puan Ortalamaları		*F*	Gruplar arası anlamlı farklılık
	Yaş ranjı	N	*Ort.*	*SS*		
Erken ergenlik	11-14	355	4.65	.98		Erken ergenlik >
Orta ergenlik	15-18	500	4.37	.84	20.27**	orta ergenlik,
Geç Ergenlik	19-23	267	4.22	.77		Erken ergenlik >
Toplam	11-23	1122	4.43	.89		orta ergenlik

**p<.01

Farklı ergenlik dönemindeki bireylerin olumlu kendilik algısı puan ortalamaları arasında istatistiksel açıdan anlamlı farklılık olduğu görülmektedir ($F_{(2,1119)}$= 20.27, *p*<.01). Olumlu kendilik algısı bağımlı değişkeni için varyansların homojen olma varsayımının karşılanmadığı (*p*=.00) görülmüştür. Bu nedenle, farklılığın hangi ergenlik dönemi grupları arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Games- Howell çoklu karşılaştırma testi sonucunda, anlamlı farklılığın erken ergenlik (*Ort*= 4.65, *SS*= .98) ile hem orta ergenlik (*Ort*= 4.37, *SS*= .84) hem de geç ergenlik dönemi (*Ort*= 4.22, *SS*= .77) arasında olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlara göre erken ergenlikte hem orta ergenlik hem de geç ergenlik dönemine göre olumlu kendilik algısı puanları anlamlı şekilde daha yüksektir.

EK4

ÇALIŞMADA KULLANILAN VERİ TOPLAM ARAÇLARI

EK 4.1. Yetişkin Onam Formu

Bu çalışma, Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN danışmanlığında Araş. Gör. Sezin BAŞBUĞ tarafından yürütülmektedir. Çalışmanın amacı, bireyin algıladığı aile yapı ve işlevleri, psikolojik kontrol ve abartılı inançları ile duygu düzenleme güçlüğü, benlik şeması gibi psikolojik değişkenlerin internet bağımlılığı üzerinde ne gibi etkilerinin olduğunun ve yaş gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığının araştırılmasıdır.

Çalışmaya katılım tamamıyla gönüllülük esasına bağlıdır. Ankette, sizden kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplarınız tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından toplu olarak değerlendirilerek, elde edilecek bilgiler bilimsel yayımlarda kullanılacaktır.

Anketler ve ölçekler, genel olarak kişisel rahatsızlık verecek soruları içermemektedir. Ancak, katılım sırasında sorulardan ya da herhangi başka bir nedenden ötürü kendinizi rahatsız hissederseniz cevaplama sürecini yarıda bırakabilirsiniz. Böyle bir durumda anketi uygulayan kişiye, anketi tamamlamadığınızı söylemeniz yeterli olacaktır. Anket sonunda, bu çalışmayla ilgili sorularınız cevaplanacaktır. Bu çalışmaya katıldığınız için şimdiden teşekkür ederiz. Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Psikoloji Bölümü araştırma görevlilerinden Sezin BAŞBUĞ (E-posta: sandic@ankara.edu.tr) ile iletişim kurabilirsiniz.

Lütfen Aşağıdaki Kutucuğu İşaretleyiniz.

Bu çalışmaya tamamen gönüllü olarak katılıyorum ve istediğim zaman yarıda kesip çıkabileceğimi biliyorum. Verdiğim bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

EK 4.2. Ebeveyn Onam Formu

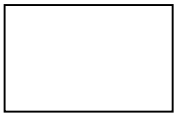
Bu çalışma, Prof. Dr. Ayşegül DURAK BATIGÜN danışmanlığında Araş. Gör. Sezin BAŞBUĞ tarafından yürütülmektedir. Çalışmanın amacı, bireyin algıladığı aile yapı ve işlevleri, psikolojik kontrol ve abartılı inançları ile duygu düzenleme güçlüğü, olumsuz benlik şeması gibi psikolojik değişkenlerin internet bağımlılığı üzerinde ne gibi etkilerinin olduğunun ve yaş gruplarına göre farklılaşıp farklılaşmadığının araştırılmasıdır.

Uygulama süresi 25-35 dakika arasında değişebilir. Uygulama çocuğunuza uygun olan bir zaman diliminde yapılacaktır. Uygulamaya katılım tamamen gönüllülük esasına dayalıdır ve araştırmaya katılmayı kabul edip etmemeniz çocuğunuzun eğitimi ile ilgili hiçbir durumu değiştirmeyecektir. Ankette, sizden ya da çocuğunuzdan kimlik belirleyici hiçbir bilgi istenmemektedir. Cevaplarınız tamamıyla gizli tutulacak ve sadece araştırmacılar tarafından toplu olarak değerlendirilerek, elde edilecek bilgiler bilimsel yayımlarda kullanılacaktır. Araştırmaya katılmayı kabul ettiğinizde de uygulamanın herhangi bir bölümünde katılımınızdan vazgeçme hakkına sahipsinizdir. Uygulamanın size hiçbir maddi getirisi olmamakla birlikte araştırma ile ilgili her türlü sorunuz yanıtlanacaktır.

Çalışma hakkında daha fazla bilgi almak için Psikoloji Bölümü araştırma görevlilerinden Sezin BAŞBUĞ (E-posta: sandic@ankara.edu.tr) ile iletişim kurabilirsiniz.

Lütfen Aşağıdaki Kutucuğu İşaretleyiniz.

Araştırma hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirildim. Çocuğumun bu araştırmaya gönüllü olarak katılmasını kendi rızamla kabul ediyorum. Verdiğimiz bilgilerin bilimsel amaçlı yayımlarda kullanılmasını kabul ediyorum.

EK 4.3. İNTERNET OYUN OYNAMA BOZUKLUĞU ÖLÇEĞİ

İOB

Aşağıda yer alan maddelerdeki oyunlar ile bilgisayar, akıllı telefon, Playstation, Xbox v.b. ile internette çevrimiçi ya da çevrimdışı olarak oynadığınız oyunlar ifade edilmektedir. Sizden istenilen bu ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirmeniz ve sizin için en uygun seçeneğin altına çarpı (X) işareti koymanızdır. Her sorunun karşısında bulunan: **(1)** Asla/Hiçbir zaman **(2)** Geçtiğimiz yıl içerisinde bir ile dört defa arasında **(3)** Geçtiğimiz yıl içerisinde beş ile on bir arasında **(4)** Ayda yaklaşık bir ile üç defa arasında **(5)** Haftada bir defadan daha fazla **(6)** Her gün ya da hemen her gün anlamına gelmektedir. Lütfen her ifadeye mutlaka TEK yanıt veriniz ve kesinlikle BOŞ bırakmayınız.

		Geçtiğimiz bir yıl içerisinde…					
	Geçtiğimiz bir yıl içerisinde...	Asla/ hiçbir zaman	1 ile 4 defa arasında	5 ile 11 defa arasında	Ayda yaklaşık 1 ile 3 defa arasında	Haftada 1 defadan daha fazla	Her gün ya da hemen her gün
1	Okuldayken ya da işteyken sürekli olarak internette oynadığım ya da oynamak istediğim oyunları düşündüğüm zamanlar oldu.						
2	Düşünebildiğim tek şeyin oyun oynamak olduğu zamanlar oldu.						
3	Sürekli olarak bir oyun hakkında kendimi yiyip bitirdiğim zamanlar oldu.						
4	Daha uzun süreler oyun oynamayı devam ettirme ihtiyacı hissettim.						
5	Daha sık oyun oynama ihtiyacı hissettim.						
6	Daha fazla oyun oynamak istediğimden kendimi tatminsiz hissettiğim oldu.						
7	Oyun oynayamadığımda kendimi gergin ya da huzursuz hissettiğim oldu.						
8	Oyun oynayamadığımda kendimi sinirli ya da engellenmiş hissettiğim oldu.						
9	Oyun oynayamadığımda kendimi berbat/perişan hissettiğim oldu.						
10	Daha az oyun oynamak isteyip başarısız oldum.						
11	Daha az oyun oynamayı deneyip başarısız oldum.						
12	Diğer insanlar bana defalarca daha az oyun oynamamı söyledikten sonra, oyun oynadığım süreleri kısaltamadım.						

	Geçtiğimiz bir yıl içerisinde...	Asla/ hiçbir zaman	1 ile 4 defa arasında	5 ile 11 defa arasında	Ayda yaklaşık 1 ile 3 defa arasında	Haftada 1 defadan daha fazla	Her gün ya da hemen her gün
13	Sorunlarımı unutmak için oyun oynadığım oldu.						
14	Rahatsız edici şeyler hakkında düşünmemek için oyun oynadığım oldu.						
15	Olumsuz hislerden kaçmak için oyun oynadığım oldu.						
16	Oyun oynamak için işten ya da okuldan kaytardığım oldu.						
17	Gece boyunca ya da neredeyse sabaha kadar oyun oynadığım oldu.						
18	Oyun oynama davranışımın sonuçları hakkında diğer insanlarla tartışmalarım oldu.						
19	Anne-babama ya da kız/erkek arkadaşıma internette oyun oynadığım süre ile ilgili yalan söyledim.						
20	Oyun oynadığım süreyi başkalarından sakladım.						
21	Gizli bir şekilde oyun oynadım.						
22	Oyun oynamak için arkadaşlarımla, kız/erkek arkadaşımla veya ailemle daha az zaman geçirdim.						
23	Yapmak istediğim tek şey oyun oynamak olduğu için hobilerime veya diğer etkinliklere olan ilgimi kaybettim.						
24	Oyun oynamak için diğer etkinliklerimi (örneğin arkadaşlarla zaman geçirmek, hobiler veya spor etkinlikleri) ihmal ettiğim oldu.						
25	İnternette oyun oynadığım için okulda ya da iş yerinde önemli sorunlar yaşadım.						
26	İnternette oyun oynadığım için ailemle, arkadaşlarımla veya kız/erkek arkadaşımla ciddi çatışmalar/tartışmalar yaşadım.						
27	İnternet oyunları yüzünden önemli bir arkadaşlığımı veya ilişkimi kaybettiğim ya da riske attığım oldu.						

EK 4.4. EKRAN KULLANIMINA YÖNELİK ANNE VE BABALIK YAKLAŞIMLARI ÖLÇEĞİ ANNE FORMU
(11-17 yaş aralığındaki örneklem için)

EYÖ-A

Aşağıda yer alan maddelerdeki oyunlar ile bilgisayar, akıllı telefon, Playstation, Xbox v.b. ile internette çevrimiçi ya da çevrimdışı olarak oynadığınız oyunlar ifade edilmektedir. Sizden istenilen bu ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirmeniz ve sizin için en uygun seçeneğin altına çarpı (X) işareti koymanızdır. Her sorunun karşısında bulunan: **(1)** Asla/Hiçbir zaman **(2)** Pek az **(3)** Bazen **(4)** Sıklıkla anlamına gelmektedir. Lütfen her ifadeye mutlaka TEK yanıt veriniz ve kesinlikle BOŞ bırakmayınız.

		Asla	Pek az	Bazen	Sıklıkla
1	Annem bazı internet/bilgisayar oyunlarını oynamamı yasaklar (Her şeyi oynamama izin verilmez).				
2	Annem bilgisayar oyunu oynayabileceğim süreleri sınırlandırır (İstediğim kadar oynayamam).				
3	Bilgisayarda ne zaman oynayabileceğime annem karar verir.				
4	Hangi bilgisayar oyununu oynayabileceğime annem önceden karar verir.				
5	Ben annemin uygun olmadığını düşündüğü bir bilgisayar oyununu oynarken annem bilgisayarı elimden alır ya da kapatır.				
6	Bilgisayar oyununda kötü bir şey yapan biri olduğunda annem bana bunu söyler.				
7	Bilgisayar oyununda iyi bir şey yapan biri olduğunda annem bana bunu söyler.				
8	Annem bilgisayar oyunlarındaki insanların bazı şeyleri neden yaptıklarını bana açıklar.				
9	Annem bilgisayar oyunlarındaki karakterlerin gerçek olmadığını, uydurma olduklarını söyler.				
10	Annem benimle birlikte bilgisayar oyunu oynar.				
11	Annem bunu yapmak onun açısından önemli olduğu için benimle birlikte bilgisayar oyunu oynar.				
12	Annem ben istediğim için benimle birlikte bilgisayar oyunu oynar.				
13	Annem ben bilgisayar oyununu oynarken benimle oyun hakkında konuşur.				
14	Annem bilgisayar oyunu oynadıktan hemen sonra benimle oyun hakkında konuşur.				
15	Annem oynamak üzere olduğum bir bilgisayar oyunu				

	hakkında benimle konuşur.				
16	Annem bazı bilgisayar oyunları oynamam hakkında beni teşvik eder/cesaretlendirir.				
17	Annem bilgisayar başında ne kadar vakit geçirdiğimle ilgilenmez.				
18	Annem ödül olarak uzun saatler bilgisayarda vakit geçirmeme izin verir.				
19	Arkadaşlarımlayken saatlerce bilgisayarda vakit geçirmemize annem hiç karışmaz.				
20	Annem ödevlerim için bile bilgisayar kullanmama/internete girmeme izin vermez.				
21	Annemi kızdırdığımda, annem bilgisayarıma el koyarak beni cezalandırır.				
22	Annem beni cezalandırmak için bilgisayarın/ internetin giriş şifresini değiştirir.				
23	Annem hangi internet sitelerine girdiğime karışmaz.				
24	Annem okul döneminde olmadığımız zamanlarda bile (örneğin, yaz tatili) internete girmeme/bilgisayar açmama izin vermez.				

EK 4.5. EKRAN KULLANIMINA YÖNELİK ANNE VE BABALIK YAKLAŞIMLARI ÖLÇEĞİ BABA FORMU
(11-17 yaş aralığındaki örneklem için)

EYÖ-B

Aşağıda yer alan maddelerdeki oyunlar ile bilgisayar, akıllı telefon, Playstation, Xbox v.b. ile internette çevrimiçi ya da çevrimdışı olarak oynadığınız oyunlar ifade edilmektedir.

		Asla	Pek az	Bazen	Sıklıkla
1	Babam bazı bilgisayar oyunlarını oynamamı yasaklar (Her şeyi oynamama izin verilmez).				
2	Babam bilgisayar oyunu oynayabileceğim süreleri sınırlandırır (İstediğim kadar oynayamam).				
3	Bilgisayarda ne zaman oynayabileceğime babam karar verir.				
4	Hangi bilgisayar oyununu oynayabileceğime babam önceden karar verir.				
5	Ben babamın uygun olmadığını düşündüğü bir bilgisayar oyununu oynarken, babam bilgisayarı elimden alır ya da				

	kapatır.				
6	Bilgisayar oyununda kötü bir şey yapan biri olduğunda babam bana bunu söyler.				
7	Bilgisayar oyununda iyi bir şey yapan biri olduğunda babam bana bunu söyler.				
8	Babam bilgisayar oyunlarındaki insanların bazı şeyleri neden yaptıklarını bana açıklar.				
9	Babam bilgisayar oyunlarındaki karakterlerin gerçek olmadığını, uydurma olduklarını söyler.				
10	Babam benimle birlikte bilgisayar oyunu oynar.				
11	Babam bunu yapmak onun açısından önemli olduğu için benimle birlikte bilgisayar oyunu oynar.				
12	Babam ben istediğim için benimle birlikte bilgisayar oyunu oynar.				
13	Babam ben bilgisayar oyununu oynarken benimle oyun hakkında konuşur.				
14	Babam bilgisayar oyunu oynadıktan hemen sonra benimle oyun hakkında konuşur.				
15	Babam oynamak üzere olduğum bir bilgisayar oyunu hakkında benimle konuşur.				
16	Babam bazı bilgisayar oyunları oynamam hakkında beni teşvik eder/cesaretlendirir.				
17	Babam bilgisayar başında ne kadar vakit geçirdiğimle ilgilenmez.				
18	Babam ödül olarak uzun saatler bilgisayarda vakit geçirmeme izin verir.				
19	Arkadaşlarımlayken saatlerce bilgisayarda vakit geçirmemize babam hiç karışmaz.				
20	Babam ödevlerim için bile bilgisayar kullanmama/internete girmeme izin vermez.				
21	Babamı kızdırdığımda, babam bilgisayarıma el koyarak beni cezalandırır.				
22	Babam beni cezalandırmak için bilgisayarın/ internetin giriş şifresini değiştirir.				
23	Babam hangi internet sitelerine girdiğime karışmaz.				
24	Babam okul döneminde olmadığımız zamanlarda bile (örneğin, yaz tatili) internete girmeme/bilgisayar açmama izin vermez.				

EK 4.6. EKRAN KULLANIMINA YÖNELİK ANNE VE BABALIK YAKLAŞIMLARI ÖLÇEĞİ ANNE FORMU
(18-23 yaş aralığındaki örneklem için)

EYÖ-A

Aşağıda yer alan maddelerdeki oyunlar ile bilgisayar, akıllı telefon, Playstation, Xbox v.b. ile internette çevrimiçi ya da çevrimdışı olarak oynadığınız oyunlar ifade edilmektedir. Sizden istenilen bu ifadeleri okuduktan sonra kendinizi değerlendirmeniz ve sizin için en uygun seçeneğin altına çarpı (X) işareti koymanızdır. Her sorunun karşısında bulunan: **(1)** Asla/Hiçbir zaman **(2)** Pek az **(3)** Bazen **(4)** Sıklıkla anlamına gelmektedir. Lütfen her ifadeye mutlaka TEK yanıt veriniz ve kesinlikle BOŞ bırakmayınız.

		Asla	Pek az	Bazen	Sıklıkla
1	Annem bazı internet/bilgisayar oyunlarını oynamamı yasaklar/yasaklardı (Her şeyi oynamama izin verilmez/verilmezdi).				
2	Annem bilgisayar oyunu oynayabileceğim süreleri sınırlandırır/dı (İstediğim kadar oynayamam/oynayamazdım).				
3	Bilgisayarda ne zaman oynayabileceğime annem karar verir/di.				
4	Hangi bilgisayar oyununu oynayabileceğime annem önceden karar verir/di.				
5	Ben annemin uygun olmadığını düşündüğü bir bilgisayar oyununu oynarken annem bilgisayarı elimden alır/dı ya da kapatır/dı.				
6	Bilgisayar oyununda kötü bir şey yapan biri olduğunda annem bana bunu söyler/di.				
7	Bilgisayar oyununda iyi bir şey yapan biri olduğunda annem bana bunu söyler/di.				
8	Annem bilgisayar oyunlarındaki insanların bazı şeyleri neden yaptıklarını bana açıklar/dı.				
9	Annem bilgisayar oyunlarındaki karakterlerin gerçek olmadığını, uydurma olduklarını söyler/di.				
10	Annem benimle birlikte bilgisayar oyunu oynar/dı.				
11	Annem bunu yapmak onun açısından önemli olduğu için benimle birlikte bilgisayar oyunu oynar/dı.				
12	Annem ben istediğim için benimle birlikte bilgisayar oyunu oynar/dı.				
13	Annem ben bilgisayar oyununu oynarken benimle oyun hakkında konuşur/du.				
14	Annem bilgisayar oyunu oynadıktan hemen sonra benimle				

	oyun hakkında konuşur/du.				
15	Annem oynamak üzere olduğum bir bilgisayar oyunu hakkında benimle konuşur/du.				
16	Annem bazı bilgisayar oyunları oynamam hakkında beni teşvik eder/di (cesaretlendirir/di).				
17	Annem bilgisayar başında ne kadar vakit geçirdiğimle ilgilenmez/di.				
18	Annem ödül olarak uzun saatler bilgisayarda vakit geçirmeme izin verir/di.				
19	Arkadaşlarımlayken saatlerce bilgisayarda vakit geçirmemize annem hiç karışmaz/dı.				
20	Annem ödevlerim için bile bilgisayar kullanmama/internete girmeme izin vermez/di.				
21	Annemi kızdırdığımda, annem bilgisayarıma el koyarak beni cezalandırır/dı.				
22	Annem beni cezalandırmak için bilgisayarın/ internetin giriş şifresini değiştirir/di.				
23	Annem hangi internet sitelerine girdiğime karışmaz/dı.				
24	Annem okul döneminde olmadığımız zamanlarda bile (örneğin, yaz tatili) internete girmeme/bilgisayar açmama izin vermez/di.				

EK 4.7. EKRAN KULLANIMINA YÖNELİK ANNE VE BABALIK YAKLAŞIMLARI ÖLÇEĞİ BABA FORMU
(18-23 yaş aralığındaki örneklem için)

EYÖ-B

Aşağıda yer alan maddelerdeki oyunlar ile bilgisayar, akıllı telefon, Playstation, Xbox v.b. ile internette çevrimiçi ya da çevrimdışı olarak oynadığınız oyunlar ifade edilmektedir.

		Asla	Pek az	Bazen	Sıklıkla
1	Babam bazı bilgisayar oyunlarını oynamamı yasaklar/yasaklardı (Her şeyi oynamama izin verilmez/verilmezdi).				
2	Babam bilgisayar oyunu oynayabileceğim süreleri sınırlandırır/dı (İstediğim kadar oynayamam/oynayamazdım).				
3	Bilgisayarda ne zaman oynayabileceğime babam karar verir/di.				
4	Hangi bilgisayar oyununu oynayabileceğime babam önceden karar verir/di.				

5	Ben babamın uygun olmadığını düşündüğü bir bilgisayar oyununu oynarken, babam bilgisayarı elimden alır ya da kapatır/dı.				
6	Bilgisayar oyununda kötü bir şey yapan biri olduğunda babam bana bunu söyler/di.				
7	Bilgisayar oyununda iyi bir şey yapan biri olduğunda babam bana bunu söyler/di.				
8	Babam bilgisayar oyunlarındaki insanların bazı şeyleri neden yaptıklarını bana açıklar/dı.				
9	Babam bilgisayar oyunlarındaki karakterlerin gerçek olmadığını, uydurma olduklarını söyler/di.				
10	Babam benimle birlikte bilgisayar oyunu oynar/dı.				
11	Babam bunu yapmak onun açısından önemli olduğu için benimle birlikte bilgisayar oyunu oynar/dı.				
12	Babam ben istediğim için benimle birlikte bilgisayar oyunu oynar/dı.				
13	Babam ben bilgisayar oyununu oynarken benimle oyun hakkında konuşur/du.				
14	Babam bilgisayar oyunu oynadıktan hemen sonra benimle oyun hakkında konuşur/du.				
15	Babam oynamak üzere olduğum bir bilgisayar oyunu hakkında benimle konuşur/du.				
16	Babam bazı bilgisayar oyunları oynamam hakkında beni teşvik eder/di (cesaretlendirir/di).				
17	Babam bilgisayar başında ne kadar vakit geçirdiğimle ilgilenmez/di.				
18	Babam ödül olarak uzun saatler bilgisayarda vakit geçirmeme izin verir/di.				
19	Arkadaşlarımlayken saatlerce bilgisayarda vakit geçirmemize babam hiç karışmaz/dı.				
20	Babam ödevlerim için bile bilgisayar kullanmama/internete girmeme izin vermez/di.				
21	Babamı kızdırdığımda, babam bilgisayarıma el koyarak beni cezalandırır/dı.				
22	Babam beni cezalandırmak için bilgisayarın/ internetin giriş şifresini değiştirir/di.				
23	Babam hangi internet sitelerine girdiğime karışmaz/dı.				
24	Babam okul döneminde olmadığımız zamanlarda bile (örneğin, yaz tatili) internete girmeme/bilgisayar açmama izin vermez/di.				

EK 4.6. SOSYAL KARŞILAŞTIRMA ÖLÇEĞİ

Kendilik Algısı Değerlendirmesi

Sizin de bildiğiniz gibi, hepimiz arada sırada kendimizi diğer insanlarla karşılaştırır ve kişiliğimize ilişkin bazı değerlendirmeler yaparız. Bu değerlendirmeler sonucunda kendimizle ilgili bazı fikirler ediniriz. **Sizin de kendinizle ilişkili bazı kişisel görüşleriniz** mutlaka vardır. Şimdi lütfen aşağıdaki maddeleri tek tek okurken, her bir maddedeki sıfatın hangisinin sizi daha iyi yansıttığını düşünün. **Sizi en iyi yansıtan sayıyı** bularak üzerine **(X)** işareti koyun. Sayılar **küçüldükçe "sol"** taraftaki sıfatların sizi en iyi yansıttığı; **büyüdükçe "sağ"** taraftaki sıfatların sizi en iyi yansıttığı anlamına gelmektedir.

Yetersiz	1	2	3	4	5	6	**Yeterli/üstün**
Beceriksiz	1	2	3	4	5	6	**Becerikli**
Başarısız	1	2	3	4	5	6	**Başarılı**
Sevilmeyen biri	1	2	3	4	5	6	**Sevilen biri**
İçe dönük	1	2	3	4	5	6	**Dışa dönük**
Yalnız	1	2	3	4	5	6	**Yalnız değil**
Dışta bırakılmış	1	2	3	4	5	6	**Kabul edilmiş**
Sabırsız	1	2	3	4	5	6	**Sabırlı**
Hoşgörüsüz	1	2	3	4	5	6	**Hoşgörülü**
Söyleneni yapan	1	2	3	4	5	6	**İnisiyatif sahibi**
Korkak	1	2	3	4	5	6	**Cesur**
Kendine güvensiz	1	2	3	4	5	6	**Kendine güvenli**
Çekingen	1	2	3	4	5	6	**Atılgan**
Dağınık	1	2	3	4	5	6	**Düzenli**
Pasif	1	2	3	4	5	6	**Aktif**
Kararsız	1	2	3	4	5	6	**Kararlı**
Antipatik	1	2	3	4	5	6	**Sempatik**
Boyun eğici	1	2	3	4	5	6	**Hakkını arayıcı**

EK 4.7. ERGENLER İÇİN DUYGU DÜZENLEME ÖLÇEĞİ

(EİDDÖ)

	Yaşamda zaman zaman insanların başlarına olumsuz, hoş olmayan olaylar gelir ve bu olaylara bazı tepkiler verilir. Bu tepkilerin bazıları düşüncelerle ilgili iken bazıları ise davranışlarla ilgilidir. Lütfen aşağıdaki her bir ifadeyi dikkatlice okuyarak, sıkıntı verici, olumsuz bir olay yaşadığınızda cümlede verilen durum veya davranışı ne sıklıkla yaptığınızı size en uygun olan seçeneğe çarpı işareti (X) koyunuz. Lütfen her ifade için sadece bir seçeneği işaretleyiniz ve hiçbir ifadeyi boş bırakmayınız. **"Başıma olumsuz bir olay geldiğinde;**	**Hiçbir zaman**	**Nadiren**	**Bazen**	**Çoğu zaman**	**Her zaman**
1	Duruma ilişkin düşüncelerimi yeniden gözden geçiririm.	( )	( )	( )	( )	( )
2	Duruma ilişkin amaçlarımı veya planlarımı yeniden gözden geçiririm, düşünürüm.	( )	( )	( )	( )	( )
3	Durum üzerinde düşünüp anlamaya çalışırım.	( )	( )	( )	( )	( )
4	Bir dahaki sefere neyi daha iyi yapabileceğimi düşünürüm.	( )	( )	( )	( )	( )
5	Öfkemi/üzüntümü sözel olarak (örn. bağırmak, tartışmak gibi) başkalarından çıkarırım.	( )	( )	( )	( )	( )
6	Öfkemi/üzüntümü fiziksel olarak (örn. kavga etmek, vurmak gibi) başkalarından çıkarırım.	( )	( )	( )	( )	( )
7	Başkalarını kötü hissettirmeye çalışırım (örn. kaba davranarak, onları görmezden gelerek).	( )	( )	( )	( )	( )
8	Başkalarına zorbalık yaparım (örn. alay etmek, itmek, dedi kodu yapmak gibi).	( )	( )	( )	( )	( )
9	Öfkemi/üzüntümü etrafımdaki eşyalardan çıkarırım.	( )	( )	( )	( )	( )
10	Kendime zarar verecek veya kendimi cezalandıracak bir şey yaparım.	( )	( )	( )	( )	( )
11	Bazı düşünceler ve duygular sürekli kafamı meşgul eder (örn. aynı şeyi düşünür dururum).	( )	( )	( )	( )	( )
12	Başkalarının benden iyi durumda olduğunu düşünerek kendimi daha kötü hissederim.	( )	( )	( )	( )	( )
13	Duygularımı içime atarım, saklarım.	( )	( )	( )	( )	( )
14	Sanki ben ben değilmişim gibi gelir (ör., kendimi bir tuhaf hissederim, etrafımdaki şeyler tuhaf gelir).	( )	( )	( )	( )	( )
15	Bu olaya ilişkin neler hissettiğimi birisiyle konuşurum.	( )	( )	( )	( )	( )
16	Arkadaşlarımdan veya ailemden sarılmak, elimi tutmak gibi bedensel yakınlık ararım.	( )	( )	( )	( )	( )
17	Hareketli bir şeyler yaparım.	( )	( )	( )	( )	( )
18	Başkalarından tavsiye isterim.	( )	( )	( )	( )	( )

EK 4.8. PSİKOLOJİK KONTROL ÖLÇEĞİ - ANNE FORMU

PKÖ-A

Aşağıda annenizle ilgili bazı ifadeler yer almaktadır. Eğer bu ifadeler ya da belirtilen özellikler annenizin özelliklerine; hiç benzemiyorsa 1'i biraz benziyorsa 2'yi benziyorsa 3'ü ve çok benziyorsa 4'ü işaretleyiniz **ANNEM,**		**Annemin özelliklerine hiç benzemiyor**	**Annemin özelliklerine biraz benziyor**	**Annemin özelliklerine benziyor**	**Annemin özelliklerine çok benziyor**
1	Yapmamam gerektiğini düşündüğü bir şeyi yaptığımda kendimi suçlu hissettirir.	1	2	3	4
2	Beni eleştirirken geçmişte yaptığım hataları dile getirir.	1	2	3	4
3	Benden çok şey bekler (okulda başarılı olmamı, iyi insan olmamı vb.).	1	2	3	4
4	Eğer onu kıracak bir şey yaparsam, gönlünü alıncaya kadar benimle konuşmaz.	1	2	3	4
5	Beni sık sık bir başkasıyla haksız yere karşılaştırır (kardeşimle ya da kendisiyle).	1	2	3	4
6	Eğer bazı şeylerde onun gibi düşünmezsem bana soğuk davranır.	1	2	3	4
7	Herhangi bir şey hakkındaki hislerimi ve düşüncelerimi değiştirmeye çalışır.	1	2	3	4
8	Eğer onu utandıracak bir şey yaparsam, beni görmezden gelmeye çalışır.	1	2	3	4

EK 4.9. PSİKOLOJİK KONTROL ÖLÇEĞİ - BABA FORMU

PKÖ-B

Aşağıda babanızla ilgili bazı ifadeler yer almaktadır. Eğer bu ifadeler ya da belirtilen özellikler annenizin özelliklerine; hiç benzemiyorsa 1'i biraz benziyorsa 2'yi benziyorsa 3'ü ve çok benziyorsa 4'ü işaretleyiniz **BABAM,**		**Babamın özelliklerine hiç benzemiyor**	**Babamın özelliklerine biraz benziyor**	**Babamın özelliklerine benziyor**	**Babamın özelliklerine çok benziyor**
1	Yapmamam gerektiğini düşündüğü bir şeyi yaptığımda kendimi suçlu hissettirir.	1	2	3	4
2	Beni eleştirirken geçmişte yaptığım hataları dile getirir.	1	2	3	4
3	Benden çok şey bekler (okulda başarılı olmamı, iyi insan olmamı vb.).	1	2	3	4
4	Eğer onu kıracak bir şey yaparsam, gönlünü alıncaya kadar benimle konuşmaz.	1	2	3	4
5	Beni sık sık bir başkasıyla haksız yere karşılaştırır (kardeşimle ya da kendisiyle).	1	2	3	4
6	Eğer bazı şeylerde onun gibi düşünmezsem bana soğuk davranır.	1	2	3	4
7	Herhangi bir şey hakkındaki hislerimi ve düşüncelerimi değiştirmeye çalışır.	1	2	3	4
8	Eğer onu utandıracak bir şey yaparsam, beni görmezden gelmeye çalışır.	1	2	3	4

EK 4.10. ANNE-BABA VE ERGEN İLİŞKİ ENVANTERİNİN (PARQ) ÇALIŞMADA KULLANILAN FORMU

PARQ		
Aşağıda anne babanız ve aile hayatınız ile ilgili çeşitli maddeler yer almaktadır. Her ifadenin sizin için ne kadar doğru veya ne kadar yanlış olduğuna karar veriniz. Buna göre; cevaplarınızı X şeklinde işaretleyerek gösteriniz. Eğer okuduğunuz madde sizin durumunuz için DOĞRU veya ÇOĞUNLUKLA DOĞRU ise "Doğru" sütununa X işareti koyunuz. Eğer okuduğunuz madde sizin durumunuz için YANLIŞ veya ÇOĞUNLUKLA YANLIŞ ise "Yanlış" sütununa X işareti koyunuz. Her soru için yalnızca tek bir cevap veriniz. BÜTÜN SORULARA CEVAP VERMEYE GAYRET EDİNİZ. Verdiğiniz cevabın numarasına dikkat ediniz.		
	Doğru	Yanlış
1. Anne-babam okul başarımı haksız yere eleştirirler.		
2. Annem, bana karşı babamın desteğini alarak istediğini elde edebilir.		
3. Anne beni eleştirdiğinde, babam benim tarafımı tutar.		
4. Biz birbirimize çok bağlı bir aileyiz.		
5. Babam beni eleştirdiğinde, annem benim tarafımı tutar.		
6. Anne-babaların gençleri çok fazla kısıtlamaları, çok büyük bir haksızlıktır.		
7. Anne ve babam bazı şeyleri benden saklarlar.		
8. Babamın ve benim, annemi dışarda bırakan yakın bir ilişkimiz vardır.		
9. Bizim ailede birlik duygusu fazla değildir.		
10. Annem ve ben babamın fikirlerine aldırmayız.		
11. Anne-babalar genellikle gençlere haksızlık ederler.		
12. Anne ve babam genellikle bana karşı çıkarlar.		
13. Doğruyu söylemek gerekirse, babam ve ben anneme çok az ilgi gösteririz.		
14. Ailece birlikte yapacağımız bir şeyler bulmakta zorluk çekeriz.		
15. Annem, bir tartışmada babama karşı beni kendi tarafına çekerek genellikle istediğini elde edebilir.		
16. Anne-babalar, çocuklarının bazı arkadaşlarını görmelerini engelledikleri̇nde, onlara çok haksızlık yapmış olurlar.		
17. Kuralları, bana sormadan anne ve babam belirler.		
18. Babam ve ben annemin fikirlerine aldırmayız.		
19. Ailemizde birbirimizden gizlimiz pek azdır.		
20. Babam ve ben genellikle anneme karşı çıkarız.		
21. İş flört konusundaki kurallara geldiğinde, anne-babam bana çok haksız davranırlar.		
22. Biz, ailemizde birçok şeyi birlikte yaparız.		
23. Anne-babam bana karşı davranışlarında hiç adil değildir.		
24. Anne-babam beni, sık sık onların planlarını baltalamakla suçlar.		
25. Annemle yaptığımız planları babam, sık sık baltalamaya çalışır.		
26. Ailemin tümüyle birlikte olmadan birkaç gün geçirdiğim olmuştur.		

27. Babamla yaptığımız planları annem, sık sık baltalamaya çalışır.		
28. Anne-babam beni eleştirdiğinde, hiç kimse benim tarafımı tutmaz.		
29. Bu ailede, diğerlerinin ne düşündüğü hakkında nadiren bir fikrim olur.		
30. Babama karşı annemin desteğini alarak istediğimi elde edebilirim.		
31. Ailemde hak ettiğimi bulamıyorum.		
32. Annem ve ben bazı şeyleri babamdan saklarız.		
33. Genellikle ailemizde herkesin ne yaptığını biliriz.		
34. Annemin ve benim, babamı dışarıda bırakan yakın bir ilişkimiz vardır.		
35. Evde birbirimize yardımcı olmak için elimizden gelen her şeyi yaparız.		
36. Anne-babamın beni dışarda bırakan yakın bir ilişkileri vardır.		
37. Babam ve ben bazı şeyleri annemden saklarız.		
38. Ailemizde birbirimize karşı bağlılık duygularımız çok güçlüdür.		
39. Kuralları, anneme sormadan babam ve ben belirleriz.		
40. Anne-babaların gençlere evde çok fazla iş yaptırmaları korkunç bir haksızlıktır.		
41. Anne ve babam benim fikirlerime aldırmaz.		
42. Annem ve ben genellikle babama karşı çıkarız.		
43. Problemlerimi arkadaşlarımla tartışmak, ailemle tartışmaktan daha kolaydır.		
44. Anneme karşı babamın desteğini alarak istediğimi elde edebilirim.		
45. Babam, bir tartışmada genellikle bana karşı annemi kendi tarafına çekerek, istediğini elde edebilir.		
46. Kuralları, babama sormadan annem ve ben belirleriz.		
47. Ailemizdeki kişiler boş zamanlarını nadiren evde geçirirler.		
48. Babam bir tartışmada anneme karşı beni kendi tarafına çekerek, genellikle istediğini elde edebilir.		
49. Doğruyu söylemek gerekirse, anne ve babam bana çok az ilgi gösterir.		
50. Evimiz ailece birçok şey yaptığımız bir yerdir.		
51. Doğruyu söylemek gerekirse, annem ve ben, babama çok az ilgi gösteririz.		
52. Anne-babamın anlaşmazlıklarında kendimi sık sık arada kalmış hissederim.		
53. Yaptıkları her şeyin anne-babaları tarafından onaylanması, gençler için çok önemlidir.		
54. Anne ve babam disiplin konusunda birbirleriyle tartışmaya girdiğinde, ben işin içinden kolayca sıyrılırım.		
55. Anne-babam evle ilgili işlerde yardımlarımın kötü olduğunu söylerlerse, onları hayal kırıklığına uğrattığımı düşünürüm.		
56. Anne ve babamın üzerinde anlaşmazlığa düştüğü kurallara uymakta zorluk çekerim.		
57. Anne-babam cinsel konularda yanlış kararlar verdiğimi düşünürlerse, kendimi çok kötü hissederim.		
58. Anne-babam kavga ettiklerinde aralarına girerek onları ayırırım.		
59. Anne-babamı çok kızdıracağı için başımı derde sokmam.		
60. Anne-babam tartıştıklarında, ikisi de beni kendi tarafına çekmeye çalışır.		
61. Gençler, başlarını derde sokarak anne-babalarını üzmemelidir.		
62. Annemle babamı birbirine düşürerek, tartışmaları kazanabilirim.		
63. Anne-babamın beni onaylamadığını gördüğümde, kendimi çok kötü hissederim.		

64. Anne-babam birbirleriyle anlaşamadıklarında, kimin tarafını tutacağımı bilemem.		
65. Anne-babalar, bir gencin okul başarısızlığını eleştirmemelidir, çünkü bu durumda genç kendini çok kötü hisseder.		
66. Başım dertte olduğunda, anne ve babam kendi problemleri hakkında kavga etmeyi keserler.		
67. Gençlerin kötü bir arkadaş grubuyla zamanlarını harcayarak anne-babalarını üzmeleri yanlıştır.		
68. Annemle babam kavga ettiklerinde, onları yatıştırabilen tek kişi benimdir.		
69. Anne-babamın arasındaki anlaşmazlıkların dışında kalmak benim için zordur.		
70. Annemin koyduğu bir kuralı babam adil bulmazsa, bana bu kurala uymam gerekmediğini söyler.		

EK 4.11. ANNE-BABA VE ERGEN İLİŞKİ ENVANTERİNİN (PARQ) ALT ÖLÇEKLERİ

Koalisyon- Anne/Baba	**Doğru**	**Yanlış**
6. Annem, bana karşı babamın desteğini alarak istediğini elde edebilir.		
16. Anne ve babam bazı şeyleri benden saklarlar.		
26. Anne ve babam genellikle bana karşı çıkarlar.		
38. Kuralları, bana sormadan anne ve babam belirler.		
56. Anne-babam beni, sık sık onların planlarını baltalamakla suçlar.		
65. Anne-babam beni eleştirdiğinde, hiç kimse benim tarafımı tutmaz.		
86. Anne-babamın beni dışarda bırakan yakın bir ilişkileri vardır.		
95. Anne ve babam benim fikirlerime aldırmaz.		
103. Babam, bir tartışmada genellikle bana karşı annemi kendi tarafına çekerek, istediğini elde edebilir.		
111. Doğruyu söylemek gerekirse, anne ve babam bana çok az ilgi gösterir.		
Koalisyon- Ergen/Baba	**Doğru**	**Yanlış**
8. Anne beni eleştirdiğinde, babam benim tarafımı tutar.		
19. Babamın ve benim, annemi dışarda bırakan yakın bir ilişkimiz vardır.		
28. Doğruyu söylemek gerekirse, babam ve ben anneme çok az ilgi gösteririz.		
40. Babam ve ben annemin fikirlerine aldırmayız.		
43. Babam ve ben genellikle anneme karşı çıkarız.		
61. Babamla yaptığımız planları annem, sık sık baltalamaya çalışır.		
88. Babam ve ben bazı şeyleri annemden saklarız.		
91. Kuralları, anneme sormadan babam ve ben belirleriz.		
100. Anneme karşı babamın desteğini alarak istediğimi elde edebilirim.		
108. Babam bir tartışmada anneme karşı beni kendi tarafına çekerek, genellikle istediğini elde edebilir.		

Koalisyon- Ergen/Anne	**Doğru**	**Yanlış**
11. Babam beni eleştirdiğinde, annem benim tarafımı tutar.		
21. Annem ve ben babamın fikirlerine aldırmayız.		
32. Annem, bir tartışmada babama karşı beni kendi tarafına çekerek genellikle istediğini elde edebilir.		
58. Annemle yaptığımız planları babam, sık sık baltalamaya çalışır.		
69. Babama karşı annemin desteğini alarak istediğimi elde edebilirim.		
75. Annem ve ben bazı şeyleri babamdan saklarız.		
81. Annemin ve benim, babamı dışarıda bırakan yakın bir ilişkimiz vardır.		
97. Annem ve ben genellikle babama karşı çıkarız.		
105. Kuralları, babama sormadan annem ve ben belirleriz.		
123. Doğruyu söylemek gerekirse, annem ve ben, babama çok az ilgi gösteririz.		
Üçgenleşme- Ergenin arada kaldığı	**Doğru**	**Yanlış**
164. Anne-babamın anlaşmazlıklarında kendimi sık sık arada kalmış hissederim.		
181. Anne ve babam disiplin konusunda birbirleriyle tartışmaya girdiğinde, ben işin içinden kolayca sıyrılırım.		
195. Anne ve babamın üzerinde anlaşmazlığa düştüğü kurallara uymakta zorluk çekerim.		
209. Anne-babam kavga ettiklerinde aralarına girerek onları ayırırım.		
223. Anne-babam tartıştıklarında, ikisi de beni kendi tarafına çekmeye çalışır.		
237. Annemle babamı birbirine düşürerek, tartışmaları kazanabilirim.		
251. Anne-babam birbirleriyle anlaşamadıklarında, kimin tarafını tutacağımı bilemem.		
265. Başım dertte olduğunda, anne ve babam kendi problemleri hakkında kavga etmeyi keserler.		
277. Annemle babam kavga ettiklerinde, onları yatıştırabilen tek kişi benimdir.		
287. Anne-babamın arasındaki anlaşmazlıkların dışında kalmak benim için zordur.		
296. Annemin koyduğu bir kuralı babam adil bulmazsa, bana bu kurala uymam gerekmediğini söyler.		
Bütünleşme	**Doğru**	**Yanlış**
10. Biz birbirimize çok bağlı bir aileyiz.		
42. Ailemizde birbirimizden gizlimiz pek azdır.		
51. Biz, ailemizde birçok şeyi birlikte yaparız.		
77. Genellikle ailemizde herkesin ne yaptığını biliriz.		
83. Evde birbirimize yardımcı olmak için elimizden gelen her şeyi yaparız.		
90. Ailemizde birbirimize karşı bağlılık duygularımız çok güçlüdür.		
114. Evimiz ailece birçok şey yaptığımız bir yerdir.		

Bütünleşme-Ters kodlama	**Doğru**	**Yanlış**
20. Bizim ailede birlik duygusu fazla değildir.		
31. Ailece birlikte yapacağımız bir şeyler bulmakta zorluk çekeriz.		
60. Ailemin tümüyle birlikte olmadan birkaç gün geçirdiğim olmuştur.		
68. Bu ailede, diğerlerinin ne düşündüğü hakkında nadiren bir fikrim olur.		
99. Problemlerimi arkadaşlarımla tartışmak, ailemle tartışmaktan daha kolaydır.		
107. Ailemizdeki kişiler boş zamanlarını nadiren evde geçirirler.		
Haksızlık inancı- Ergen	**Doğru**	**Yanlış**
2. Anne-babam okul başarımı haksız yere eleştirirler.		
13. Anne-babaların gençleri çok fazla kısıtlamaları, çok büyük bir haksızlıktır.		
23. Anne-babalar genellikle gençlere haksızlık ederler.		
35. Anne-babalar, çocuklarının bazı arkadaşlarını görmelerini engelliklerinde, onlara çok haksızlık yapmış olurlar.		
45. İş flört konusundaki kurallara geldiğinde, anne-babam bana çok haksız davranırlar.		
53. Anne-babam bana karşı davranışlarında hiç adil değildir.		
71. Ailemde hak ettiğimi bulamıyorum.		
93. Anne-babaların gençlere evde çok fazla iş yaptırmaları korkunç bir haksızlıktır.		
Onaylanma inancı- Ergen	**Doğru**	**Yanlış**
166. Yaptıkları her şeyin anne-babaları tarafından onaylanması, gençler için çok önemlidir.		
183. Anne-babam evle ilgili işlerde yardımlarımın kötü olduğunu söylerlerse, onları hayal kırıklığına uğrattığımı düşünürüm.		
197. Anne-babam cinsel konularda yanlış kararlar verdiğimi düşünürlerse, kendimi çok kötü hissederim.		
211. Anne-babamı çok kızdıracağı için başımı derde sokmam.		
225. Gençler, başlarını derde sokarak anne-babalarını üzmemelidir.		
239. Anne-babamın beni onaylamadığını gördüğümde, kendimi çok kötü hissederim.		
253. Anne-babalar, bir gencin okul başarısızlığını eleştirmemelidir, çünkü bu durumda genç kendini çok kötü hisseder.		
267. Gençlerin kötü bir arkadaş grubuyla zamanlarını harcayarak anne-babalarını üzmeleri yanlıştır.		

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ETİK KURULU
KARAR ÖRNEĞİ

Karar Tarihi : **15/09/2017**

Toplantı Sayısı : **15**

Karar Sayısı : **244**

244-Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji doktora öğrencilerinden **Sezin Başbuğ'**un "Ergenlik Dönemi İnternet Bağımlılığı: Aile Yapı ile İşlevleri İle Anne Babalık Yaklaşımları Temelinde Bir Modelleme" başlıklı doktora tezi ile ilgili 29/06/2017 tarihli "İnsan Üzerinde Yapılan Klinik Dışı Araştırmalar Başvuru Formu" Etik Kurulumuzca incelenmiştir.

Üniversitemiz Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji doktora öğrencilerinden **Sezin Başbuğ'**un "Ergenlik Dönemi İnternet Bağımlılığı: Aile Yapı ile İşlevleri İle Anne Babalık Yaklaşımları Temelinde Bir Modelleme" başlıklı doktora tezi ile ilgili önerilen düzeltmeler yapılmıştır. Çalışmasının, araştırma protokolüne uyulması ve etik onay tarihinden itibaren geçerli olması koşuluyla uygulanmasının etik açıdan uygun olduğuna oy birliği ile karar verildi.

ASLININ AYNIDIR
18/09/2017

Prof.Dr.Muharrem ÖZEN
Ankara Üniversitesi
Etik Kurulu Başkanı

T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI
Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü

Sayı : 81576613/605.01/20603613 01.12.2017
Konu: Araştırma Uygulama İzni

Sayın Sezin BAŞBUĞ
(Kâzım Özalp Mahallesi, Kuleli Sokak 49-24 Gaziosmanpaşa/ÇANKAYA/ANKARA)

İlgi: a) Sezin BAŞBUĞ'un 06/11/2017 tarihli dilekçesi
b) Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğünün 29/11/2017 tarihli ve 27250534-605.01-E.20384145 sayılı yazısı
c)Millî Eğitim Bakanlığının 22/08/2017 tarihli ve 35558626-10.06.01-E.12607291 (2017/25) sayılı genelgesi

İlgi (a) dilekçe ile Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Ana Bilim Dalı Doktora Programı öğrencisi Sezin BAŞBUĞ'un "Ergenlik Dönemi İnternet Bağımlılığı: Aile Yapı ve İşlevleri İle Anne Babalık Yaklaşımları Temelinde Bir Modelleme" konulu doktora tezi kapsamında hazırladığı veri toplama araçlarının Ankara ve Adana illerinde bulunan her tür ve derecedeki ortaokul ve liselerde öğretim gören öğrencilere uygulanmasına yönelik izin talebi Genel Müdürlüğümüz tarafından incelenmiştir.

Denetimi il, ilçe millî eğitim müdürlükleri ve okul/kurum idaresinde olmak üzere, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmadan, gönüllülük esasına göre; onaylı bir örneği Bakanlığımızda muhafaza edilen ve uygulama sırasında da mühürlü ve imzalı örnekten çoğaltılmış veri toplama aracının ilgi (b) görüş yazısı ve ilgi (c) genelge doğrultusunda uygulanması uygun bulunmuştur.

Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Bilal TIRNAKÇI
Bakan a.
Genel Müdür

Ek: Veri toplama aracı (13 sayfa)

Güvenli Elektronik İmzalı
Aslı ile Aynıdır
04.12.2017

Erdoğan GÜRLER
Bilgisayar İşletmeni

Emniyet Mahallesi Milas SokakNu:8 06560 Yenimahalle-ANKARA
Telefon No: (0 312) 296 94 00 Fax: (0 312) 213 61 36
E-Posta: yegitek@meb.gov.tr İnternet Adresi: http://yegitek.meb.gov.tr

Bilgi için: Şeyda KARABULUT
Öğretmen
Telefon No: (0 312) 296 95 82

Dr. Atilla DEMİRBAŞ
Koordinatör

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden c1fe-812a-3617-826d-3a62 kodu ile teyit edilebilir.